

90-4
L 50

ALFREDS CEICHNERS
CAND. OEC.

Latvijas mežu tautsaimnieciskā nozīme

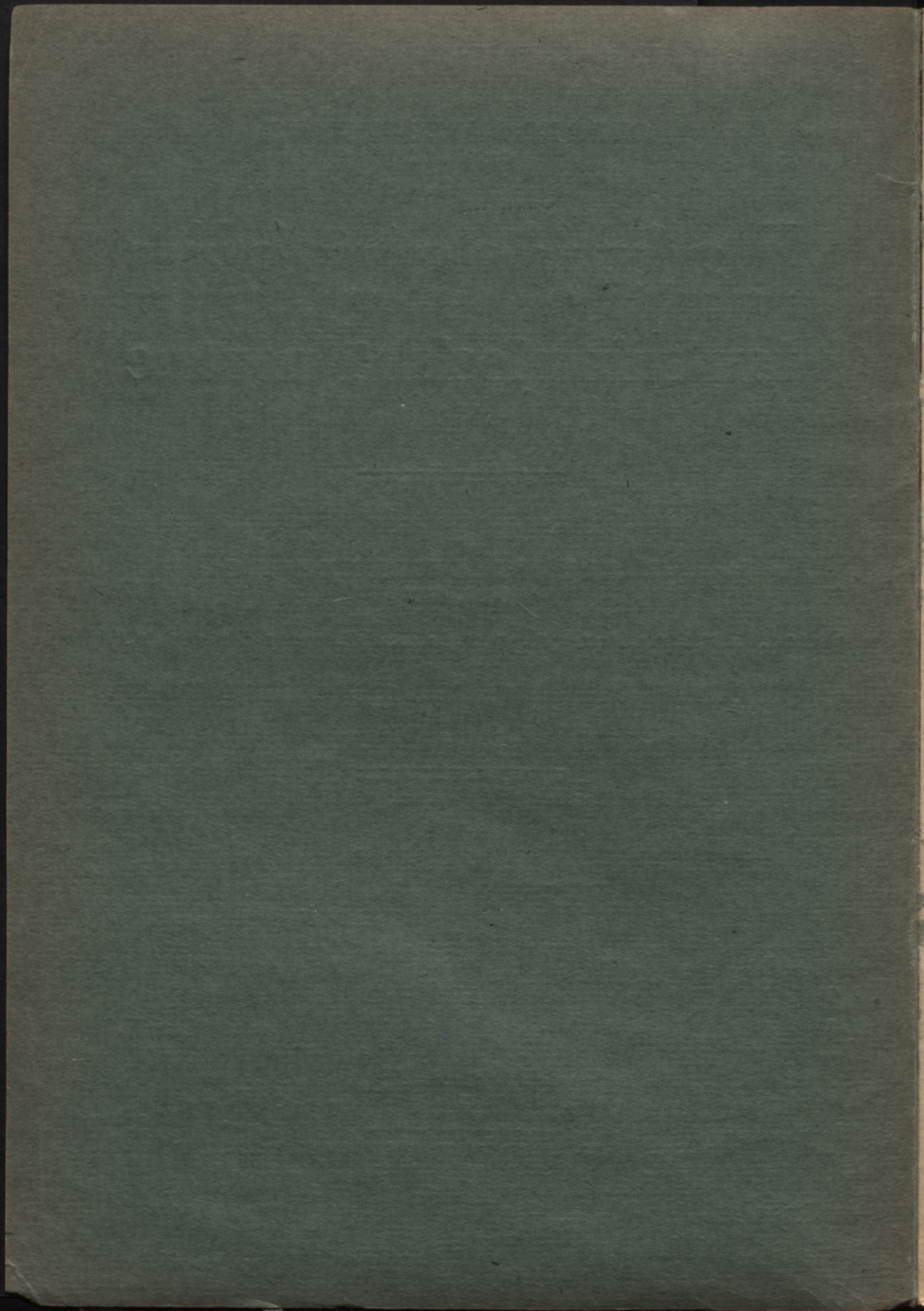
ALFRED CEICHNER
CAND. OEC.

Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Wälder Lettlands

Rīgā, 1929.

MEŽU DEPARTAMENTA IZDEVUMS

HERAUSGEGEBEN VON LETTLÄNDISCHEN FORSTDEPARTEMENT

L 90-4
L 50

63

L
634

ALFREDS CEICHNERS
CAND. OEC.

Latvijas mežu tautsaimnieciskā nozīme

ALFRED CEICHNER
CAND. OEC.

Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Wälder Lettlands

Rīgā, 1929.

MEŽU DEPARTAMENTA IZDEVUMS

HERAUSGEGEBEN VON LETTLÄNDISCHEN FORSTDEPARTEMENT

Lat-
L-
/

Vija Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA

~~77-45769~~

0204068732

~~of 54.904k.~~

SPIESTUVE „DRAUGS“,
Rīgā, Stabu ielā 41.

Priekšvārds.

Katras jaunas valsts pastāvēšanas pirmajos gados jānosprauž vadošās līnijas galvenās saimnieciskās nozarēs. Tādu līniju nospraušana nepieciešama lai ikdienišķā darbā un likumdošanā sāpīgi neaizskārtu tās saimnieciskās dzīves artērijas, kas uztur visu tautu, dod darbu un maizi plašākiem iedzīvotāju slāņiem un tādejādi ir valsts saimnieciskais pamats. Šīs galvenās saimnieciskās nozares katrā valstī, atkarībā no viņas ģeogrāfiskā stāvokļa, dabas bagātībām u. t. t., ir dažādas un dažāds ir viņu svars kopējā valsts saimniecībā.

Latvijā par saimnieciskās dzīves pirmo stūrakmeni no visiem jau atzīta lauksaimniecība. Citas saimnieciskās nozares savu stāvokli vēl nav pilnīgi noskaidrojušas un nav ieņēmušas noteiktu vietu saimnieciskās dzīves uzbūves planā. Vēl notiek sacensība starp mežsaimniecību, ja to nepieskaita pie lauksaimniecības, rūpniecību, tirdzniecību. Nav noskaidrotas arī visu minēto galveno saimniecisko nozaru savstarpējas attiecības, lai gan saprotams, ka ne viena nozare bez otras pilnīgi nevar iztikt.

Viss teiktais norāda, ka par visām minētām saimnieciskām nozarēm valsts pirmajos pastāvēšanas gados ir jāpadomā un katrai no tām jāierāda viņai pienākošās vieta. Pretējā gadījumā, rīkojoties bez galvenām vadošām līnijām, varam kādu svarīgu saimniecisku nozari atstāt novārtā vai pat galīgi izputināt, kas vēlāk var ļoti nelabvēlīgi atsaukties uz visu tautsaimniecību un tādejādi novest valsti pat sabrukumā.

Par vienu no tādām nozarēm, kuŗa neatliekami prasa noskaidrošanu par tās nozīmi Latvijas saimnieciskā sistēmā, jāuzskata mežsaimniecība. Mežsaimniecībai piemīt tā īpatnība, ka viņā ieguldītais darbs un kapitāls apgrozās ļoti gausi, t. i. dod augļus tik pēc gadu desmitiem. Lai varētu mežu sēt, jābūt pārliecībai, ka pēc gadiem desmitiem mežs būs vajadzīgs, nepieciešams un vērtīgs. Tāpat, lai kādu tagadējo mežu iznīcinātu, t. i. nocirstu un pārvērstu citādā veidā izmantojamā platībā, vajaga būt pārliecībai, ka viņam nav un nebūs nozīmes ne vietējā, ne vispārējā valsts mērogā. Izaudzēt mežu, ja izrādīsies pēc tā vēlāk vajadzība, nevar vienā gadā, to nevar pat vienā gadu desmitā!

Ir atzīta patiesība, ka katras profesijas darbinieki parasti pārspilē sava aroda, savas saimnieciskās darbības nozares nozīmi. Un

jo vairāk tādu pārspilēšanu var sagaidīt no mums mežkopjiem, mežsaimniecības nozares darbiniekiem, kuŗu saimnieciskās darbības objekts ir mūsu skaistie sili un smuidrās birzes. Tāpēc jādomā, istā vietā un laikā būs šis darbs par Latvijas mežu tautsaimniecisko nozīmi, sastādīts no objektīva novērotāja, tautsaimnieka, cand. oec. A. Ceichnera. Ar gandarījumu jāatzīmē, ka arī šis A. Ceichnera darbs mūsu mežkopju atzinumus par mežu svarīgo nozīmi nav apstrīdējis un mēs paliekam pārliecināti, ka mežsaimniecībai Latvijā plašākā nozīmē pieder svarīgākā vieta pēc lauksaimniecības. Tādu slēdzienu mēs gaidam arī no pārējiem lasītājiem un sevišķi no mūsu likumdevēju iestādes un valdības.

J. Ozols, māc. mežkopis.

Rīgā, 11./III. 1929.

Autora priekšvārds.

Lai gan Latvijas valsts pastāv jau 10 gādus, tomēr arvienu vēl sajūtams vienas no mūsu lielākām tautas mantas sastāvdaļām, Latvijas mežu pilnīgas nozīmes izprašanas trūkums. Ir gan zināms, ka mežu produkti, koku materiāli, spēlē lielu lomu mūsu eksportā, valsts financēs, svarīgākā agrarreformas sastāvdaļā — jaunsaimniecību ēku celšanā u. t. t. Bet līdz šim nav vēl mēģināts dziļāk izpētīt šo jautājumu, plašāk noskaidrot Latvijas mežu stāvokli Latvijas tautsaimniecībā. Šī apcērējuma mērķis konstatēt un skaitliski izmērīt un izteikt visas tās sakarības, kas Latvijas mežiem pastāv ar dažādām tautsaimniecības nozarēm: lauksaimniecību, rūpniecību, ēku būvniecību, satiksmes līdzekļiem, ārējo un iekšējo tirdzniecību, valsts un pašvaldību financēm, tautas ienākumu, tautas mantu. Bez tam apskatīta mežu un to produktu saimnieciskā un kulturālā nozīme pasaulē pagātnē, tagadnē un nākotnē, Latvijas mežsaimniecības ienesīgums un koku materiālu iegūšana un izlietošana Latvijā. Izlietoti visi valsts, pašvaldības un sabiedrisko iestāžu oficiāli izdevumi un attiecīgā pieejamā Latvijas un ārzemju literatūra, kā arī ievākti dažādi npublicēti materiāli no valsts un citām iestādēm.

Satura rādītājs.

	Lapp.
Mežu un to produktu saimnieciskā un kulturālā nozīme pagātnē un tagadnē	1
<p>Koka nozīme senātnē, vidus laikos un jaunos laikos. Koka izlietošanas veidi 19. un 20. gadu simtņos: uz dzelzceļiem, kalnrūpniecībā, papīrrūpniecībā, mākslīgā zīda ražošanā. Mežu platība, mežu izmantošana, koku materiālu patēriņš un koktirdzniecība dažādās pasaules daļās un valstīs. Mežu iespaids uz klimatu, ūdenssaimniecību, zemes kultūru; mežu higieniskā, ētiskā un estētiskā nozīme.</p>	
Koku materiālu iegūšana un izlietošana Latvijā	12
<p>Latvijas mežu platība, sastāvs, koksnes pieaugums. Mežu izmantošana Latvijas valsts pastāvēšanas laikā. No mežiem iegūto koku materiālu izlietošana: eksports, iekšzemē dažādām vajadzībām izlietotie būv- un lietkoki, dedzināmās malkas patēriņš iekšzemē.</p>	
Meži un lauksaimniecība	23
<p>Lauksaimniecības nozīme Latvijas tautsaimniecībā. Lauksaimnieku ieņēmumi no saviem mežiem. Laucinieku peļņa darbos valsts mežos. Lauksaimnieku pieliktā darba vērtība no valsts mežiem savām vajadzībām saņemto koku materiālu sagatavošanā un izvešanā. Visu šo tiešo un netiešo ieņēmumu svars lauksaimnieku kopējā ienākumā. Mežu nozīme agrārreformas izvešanā un kaņā nopostīto lauksaimniecību atjaunošanā. Dedzināmās malkas nozīme lauku saimniecībās. Koki kā lauksaimniecības darba rīku un braucamo rīku izgatavošanas materiāls. Koks kā viena no galvenām lauku mājrūpniecības izejvielām. Meži un jūņas zvejniecība.</p>	
Meži un rūpniecība	33
<p>Latvijas rūpniecības stāvoklis pēc kaņā. Kokrūpniecības, papīrrūpniecības un sērkociņrūpniecības uzņēmumu skaits, raksturs, atrašanās vieta, tiesiskais veids, lielums, nodarbināto personu skaits, mehāniskais dzinējspēks, ieguldītie kapitāli. Koku mehāniskā apstrādāšanā, amatniecībā un būvniecībā pie koku darbiem nodarbinātie strādnieki. Koks kā pamatizejviela papīrrūpniecībā un viena no galvenām izejvielām sērkociņrūpniecībā. Koks kā izejviela lauku mājrūpniecībā. Dedzināmās malkas, kā kurināmā, nozīme rūpniecībā. Koks kā rūpniecības uzņēmumu ēku un inventāra remonta un jaunbūves materiāls.</p>	
Meži un ēku būvniecība	42
<p>Lauku un pilsētu ēku būvmateriāls. Rīgas dzīvojamās ēkas pēc sava būvmateriāla. Lauku un pilsētu koka un mūra ēku tagadējā tirgus un jaunbūves vērtība. Koka, kā būvniecības materiāla, nozīme salīdzinot ar citiem Latvijas ēku būvniecībā izlietotiem materiāliem un būvstrādnieku darba vērtību.</p>	
Meži un satiksmes līdzekļi	50
<p>Koku materiālu pārvadājumu svars un nobraukums uz valsts un privātiem dzelzceļiem. Dzelzceļu ieņēmumi no koku materiālu pārvadāšanas. Koku materiālu loma dzelzceļu saimniecībā. Malka kā kurināmais uz valsts dzelzceļiem. Koku materiālu pārvadājumi pa iekšējiem ūdensceļiem un kabotāžas kuģniecība. Jūņas tirdzniecības flotes ieņēmumi no koku materiālu pārvadāšanas uz ārzemēm. Mežu sakars ar zemesceļiem, ratu un ragavu transportu, telegrāfa-telefona tīklu.</p>	

Meži un ārējā tirdzniecība	64
<p>Ārējās tirdzniecības nozīme. Koku materiālu, papīrrūpniecības ražojumu un sērkokciņu eksports un imports. Koku materiālu un no tiem izgatavotu produktu eksporta svars kopējā Latvijas eksportā. Koku eksporta nozīme Latvijas maksājumu bilancē. Koku materiālu un to produktu apgrozījums Latvijas iekšējā tirdzniecībā. Koku materiālu, malkas un koka preču tirdzniecības uzņēmumi un tanīs nodarbinātas personas.</p>	
Mežu ienesīgums un mežu nozīme valsts financēs	75
<p>Mežu resora ieņēmumi un izdevumi sakarā ar valsts mežu izmantošanu. Faktiskais tīrais atlikums no valsts mežu izmantosanas. Valsts meži kā valsts uzņēmums. Valsts ienākums no mežiem attiecībā pret pārējiem valsts ieņēmumiem. Valsts un pašvaldību ieņēmumu netiešie plašākie sakari ar mežiem. Rīgas pilsētas ieņēmumi no saviem mežiem. Mežsaimniecības ienesīgums, salīdzinot ar lauksaimniecības ienesīgumu.</p>	
Meži un tautas ienākums	84
<p>Tautas ienākuma jēdziens. Pēc kārtējā saimniecības plāna no valsts mežiem izsniegto koku materiālu vērtība. No privātiem mežiem iegūto koku materiālu vērtība. Visu koku materiālu sagatavošanas, izvešanas, pludināšanas un dzelzceļu transporta izdevumi. Koktirgotāju bruto peļņa. Kokrūpniecībā un papīrrūpniecībā nodarbināto algas un uzņēmēju bruto peļņa. Jūras tirdzniecības flotes ieņēmumi no koku materiālu pārvadāšanas. Mežā iegūto ogu un sēņu vērtība un medījumu vērtība. No mežiem iegūto produktu un dažādās operācijās pie tiem pieliktā darba vērtība. Mežu produktu galīgās vērtības salīdzinājums ar laukaugu kopražas vērtību. Darbos pie meža materiāliem nodarbināto cilvēku skaits.</p>	
Meži un tautas manta	95
<p>Tautas mantas jēdziens. Latvijas mežu vērtība. Latvijas meži kā Latvijas tautas mantas sastāvdaļa. Meža zvēri un putni. Koka mēbeļu vērtība. „Koka mantu“ stāvoklis Latvijas tautas mantā.</p>	
Koku materiālu cenu attīstības tendences pasaules tirgū	98
<p>Koku materiālu cenu celšanās iemesli: pasaules iedzīvotāju skaita pieaugums, pasaules mežu izpostīšana. Pasaules cieto un mīksto koku mežu krājumi. Mežu izmantošanas un koku patēriņa stāvoklis Ziemeļamerikas Sav. valstīs, Kanādā, Eiropā un Sibīrijā. Starptautiskā koku tirgus konjunktūras izredzes tuvākā nākotnē.</p>	
Slēdzienu kopsavilkums	104
Galavārds	111
Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Wälder Lettlands	113
<p>Kurze Zusammenfassung in deutscher Sprache,</p>	

I. Mežu un to produktu saimnieciskā un kulturālā nozīme pagātnē un tagādņē.

Lai pilnīgi novērtētu mežu nozīmi, īsumā jāiepazīstās ar mežu lomu cilvēces saimniecības un vispārīgi kultūras attīstībā. Jau tālajā aizvēsturiskajā laikmetā koks spēlēja lielu lomu: no tā cilvēks ieguva uguni un izgatavoja dažādus darba rīkus un ieročus, pajumti, māj-saimniecības piederumus, laivas. Koks bija daudz vieglāki apstrādājams materiāls nekā akmens, kauls, rags. Lai gan no aizvēsturiskiem lai-kiem nekādas koku rīku un ieroču atliekas nav varējušas uzglabāties līdz mūsu laikiem, tomēr par koku toreizējo nozīmi iespējams spriest novērojot tagadējo dabas tautu dzīvi Afrikā, Australijā, Dien-vid-Amerikā. Šīs tautas palikušas līdz šim uz apmēram tādas pat attīstī-bas pakāpes, uz kādas savā laikā atradās visa cilvēce; tādēļ pie šīm tautām labi novērojama koka nozīme viņu dzīvē. — Senās kultūras valstīs: Ēģiptē, Asirijā, Babilonijā, Feniķijā gandrīz nemaz nebija mežu, ēku būvniecībā galvenais materiāls bija akmens, bet koku ma-teriāliem bija tomēr diezgan svarīga loma ēku būvniecībā, kuģu būv-niecībā un māj-saimniecībā (mēbeles, trauki un citi piederumi). Se-najā Grieķijā un Romā viens no svarīgākiem koku materiāla izlieto-šanas veidiem bija kuģu būvniecība. Šīs valstis (arī citas Vidus jū-ņas valstis, kā Kartaga un Feniķija) bija jūņas valstis un uzturēja lielu floti, kā kara, tā tirzniecības.

Viduslaikos Eiropas kultūras attīstība notika citos apgabalos, ne vairs Vidus jūņas apkārtnē, bet Rietrum- un Viduseiropā. Šīs zemes bija īstas mežu zemes. Kā prof. M. Endres's izsakās, visu viduslaiku saimnieciskā vēsture pa lielākai daļai ir mežu vēsture; tā-dēļ Eiropas viduslaiku kultūru var apzīmēt par „koku kultūru.“ Gandrīz visa zeme bij aplāta ar mežu, iedzīvotājiem nācās ar to cinīties, to izcirst, lai iegūtu sev aramzemi. Šī cīņa ar mežu turpinājās Eiropā līdz 13—14. g. s. Bet mežam bija arī ļoti liela saimnieciska nozīme. Mežā medijs, ganīja lopus (sevišķi cūkas), nodarbojās ar biškopību, ieguva malku kurināšanai, koku materiālus ēku būvei, lauksaimnie-cības un citu darba rīku, mēbeļu, trauku un māj-saimniecības pieder-umu izgatavošanai. Lapu mežos koku materiālu iegūšana bij otrā vietā, pirmā bija lopu ganīšana un cūku nobarošana. Jau 13. g. s. sākās starptautiskā oktirdzniecība, kokus plostu veidā transportēja

uz lieliem attālumiem. Šai gadu simtenī jau pastāvēja (pēc M. Endres'a) koku eksports no Dancīgas uz Holandi, Angliju un Spāniju. Attīstījās arī koku rūpniecība, vispirms mechaniskās koku zāģētavas. Sakarā ar plašo silķu tirdzniecību lielā mērā izstrādāja arī mucas. No Vācijas izveda potašu, darvu, sveķus. Šos produktus ieguva tur, kur nebija ērtu ūdensceļu, nevarēja kokus pludināt, bet vajadzēja tos pārstrādāt transportam ērtākos ražojumos. Zemnieku ēkas, p. p. Vācijā, bija visas no koka; arī pilsētās līdz 18—19. g. s. koka ēkas bija pārsvarā. No 16. g. s. Vācijā, Zviedrijā un Anglijā sāka attīstīties metalurģiskā un stikla rūpniecība, kas prasīja lielus daudzumus koka ogļu un malkas. Sakarā ar to un ar vispārējo iedzīvotāju skaita pieaugumu 18. g. s. visā Eiropā bija manāms kurināmā trūkums, kas izbeidzās tikai ar akmeņogļu un koksa pielietošanu rūpniecībā. — 16—18. g. s. plašs koku materiālu izlietošanas veids bija kuģu būvniecība. Šai periodā Spānija, Francija, Holande un Anglija palika par jūras lielvalstīm; viņu flote, kā kaņa tā tirdzniecības, ārkārtīgi pieauga. Tādēļ kuģu būvniecības materiāli minētos gadu simteņos bija ievērojams starptautiskās tirdzniecības objekts.

Vēl 19. g. s. sākumā Eiropas kontinentam pa lielāku daļu piemita „koku kultūras“ raksturs. Anglijā, turpretim, jau no 18. g. s. vidus bija sākusies tā saucamā „rūpniecības revolūcija“, kas pasaulei atnesa ogļu un dzelzs, tvaika un elektrības laikmetu. Dzelzs (arī dzelzs betons) stiprā mērā izspieda koku ēku, tiltu un kuģu būvniecībā (tagad no koka būvē tikai sīkus piekrastes kuģus). Tāpat malku kā kurināmo rūpniecības valstīs gandrīz pilnīgi izspieda akmeņogles un naftas produkti; malka paturēja savu nozīmi tikai lauku saimniecībās. Tomēr koku materiālu patēriņš nepalika mazāks, bet gan arvien paplašinājās, jo iedzīvotāju skaits strauji pieauga un modernā tehnika radīja jaunus koku materiālu izlietošanas veidus. — Lielu pieprasījumu pēc koku materiāliem izsauca dzelzceļa tīkla izbūve un uzturēšana (gulšņi). Piem. mūsu mazā Latvijā uz visa valsts platsliežu un šaursliežu dzelzceļu tīkla, 2.720 km, atrodās 4.217.000 gulšņu (pēc dzelzceļu virsvaldes datiem). Rēķinot gulšņu caurmēra kubatūru 0,1 m³, visu gulšņu kubatūra iznāk apm. 420.000 m³. Visā pasaulē dzelzceļu tīklu gaņums 1925. gadā bija 1.220.300 km (pēc „Die wirtschaftlichen Kräfte der Welt. Herausgegeben von der Dresdner Bank Berlin,“ 1927, 140. lp.). Latvijas dzelzceļu tīkla gaņums sastāda tikai 0,02% no pasaules dzelzceļu tīkla. Dažās valstīs lieto gan arī dzelzs gulšņus, bet tie tomēr nespēj izspiest koka gulšņus, kas dažā ziņā praktiskāki. — Kalnrūpniecības (akmeņogļu, brūno ogļu un dzelzs raktuves) attīstība izsauca ārkārtīgu stutmalķas patēriņu šachtu nostipri-

nāšanai. Pēc M. Endres'a 1912. gadā Vācijā uz katrām 100 tonnām iegūto akmeņogļu un dzelzs rūdas patērēti 1,25—5,11 m³ koku materiālu. Attīstījās liels stutmalkas eksports no mežu valstīm uz kalnrūpniecības valstīm, galvenā kārtā uz Angliju un Vāciju. — No 19. g. s. otrās puses sākās koksnes izlietošana papīrrūpniecībā, papīra iegūšanai. Sakarā ar iedzīvotāju skaita un kultūras pieaugumu ārkārtīgi attīstījās laikrakstu izdošana un laikrakstu papīrs tiek izgatavots no koka. Interesanti atzīmēt, kā piem. kāda liela Ņujorkas dienas laikraksta iespiešanai gada laikā izlietotā papīra izgatavošanai jānocērt apm. 2.000 akri = 800 ha meža (pēc Stuart Chase. *Tragödie der Verschwendung*. Berlin 1927. 215. lp.) Tāpat ietināmais papīrs, kartons, tapetes, pa daļai arī grāmatu papīrs un rakstāmais papīrs tiek izgatavoti no koka. Pasaules papīra produkcija 1926. gadā bija apm. 17,2 milj. tonnas (pēc *Commerce Yearbook 1926. United States Department of Commerce, Washington 1927, 547. lp.*). No šī daudzuma Ziemeļamerikas Savienoto valstu produkcija sastāda vairāk par pusi — 9 milj. tonnas, kuņu izgatavošanai izlietoti 44 milj. kraujmetru papīrmalkas. No 1925. gadā Savienotās valstīs ražotām 9 milj. tonnām papīra kartons sastāda 3,3 milj. t., laikrakstu papīrs — 1,6 milj. t., grāmatu papīrs — 1,3 milj. t., ietināmais papīrs — 1,3 milj. t. Koka, kā papīrrūpniecības galvenās izejvielas, nozīmes ārkārtīgo attīstību rāda sekoši skaitļi (pēc *Agriculture Yearbook 1924. United States Department of Agriculture. Washington 1925, 1031. lp.*):

Savienoto valstu papīrrūpniecībā izlietotās izejvielas

(1000 t)

	1879.	1919.
Koka masa (mēchaniskā un ķīmiskā)	23	4.020
Lupatas	200	278
Makulatūra (nederīgs papīrs)	88	1.854
Salmi	246	353
Pārejās izejvielas	86	224

Lupatas, kas vēl 1879. gadā bijušas galvenais papīrrūpniecības materiāls, pēc 40 gadiem pilnīgi zaudējušas savu nozīmi, to vietu ieņēmusi koka masa. Sakarā ar to papīra patēriņš Savienotās valstīs ārkārtīgi pieņēmis, jo lupatas bija dabūjamas tikai ļoti aprobežotā daudzumā, bet papīrmalka, var teikt, neaprobežotā daudzumā. Papīra patēriņš bijis: 1809. g. — 1 mārč. uz 1 iedzīvotāju (1 angļu mārčiņa = 373,2 grammiem, tā tad drusku māzāk par krievu mārčiņu), 1819. g. — 2, 1839. g. — 4, 1859. g. — 8, 1869. g. — 20, 1889. g. — 36, 1899. g. — 57, 1904. g. — 74, 1914. g. — 112, 1920. g. — 148, 1923. g. — 169 (pēc *Agr. Yearb. 1924, 1031. lp.*). Tā tad 1923.

gadā Sav. valstīs papīra patēriņš bija 63 kg uz 1 iedzīvotāju. Latvijā 1926—1927. gados, spriežot pēc produkcijas, importa un eksporta datiem, tas bijis ap 7 kg uz 1 iedzīvotāju. Krievijā 1925. gadā — tikai 2,5 kg. (pēc A. Reichwein. Die Rohstoffwirtschaft der Erde. Jena 1928., 351. lp.). Lai gan daļu papīra izlieto arī citiem nolūkiem, tomēr galvenā daļa sastāv no laikrakstu un grāmatu papīra un tādēļ papīra patēriņš zināmā mērā liecina par tautas garīgās kultūras, civilizācijas pakāpi. Šai ziņā starp atsevišķām tautām milzīga starpība, ko novērojam piem. salīdzinot bagātāko pasaules valsti, Sav. valstis, ar Krieviju — vienu no nabadzīgākajām un tumšākām valstīm. — Izauga arī plaša koka masas un koka celulozes pasaules tirdzniecība. — Pēckaņa gados strauji attīstās mākslīgā zīda ražošana, kuņas galvenā izejviela tāpat ir koka celuloze. Mākslīgo zīdu kāds autors apzīmē par brīnumu pat 20. gadusimtenī. Mākslīgā zīda stāvoklis starp galvenām šķiedru vielām ir sekošs (pēc Die wirtschaftlichen Kräfte der Welt. 89. lp.).

Šķiedru vielu produkcija (1000 t.)	1925.	1926.
Kokvilna	6.055	5.983
Vilna	1.353	1.388
Dabiskais zīds	48	50
Mākslīgais zīds	87	104

Mākslīgā zīda produkcija stāv vēl tālu iepakaļ kokvilnai un vilnai, bet jau divreiz lielāka par dabiskā zīda produkciju. Pie tam tā ārkārtīgi strauji attīstās: 1926. gada produkcija gandrīz 8 reizes lielāka par 1913. gada produkciju; 1927. gada produkcijas iepriekšējais vērtējums ir 115—120.000 t. Galvenās ražotājas valstis ir Sav. valstis un Itālija. Mākslīgā zīda ražošanas tehnikas izgudrošana dod iespēju iegūt vērtīgu šķiedru vielu apgērbu izgatavošanai no mērenās joslas mežu kokiem. Tas paver jaunas izredzes šķiedru vielu produkcijas un tekstilrūpniecības attīstībā. — Ir izdarīti ar panākumiem arī mēģinājumi iegūt no koka lopu barošanai derīgas vielas. — Liels koku izlietošanas veids ir arī visāda veida iesaiņojumu (kastu, mucu u. t. t.) izgatavošana, kas līdz ar pasaules tirdzniecības attīstību ļoti pieaug. Piem. Sav. valstīs beidzamos gados kastu un kurvju izgatavošanai izlietoti caurmērā gadā 10,7 milj. m³ zāģētu materiālu (pēc Agriculture Yearbook 1924, 1018 lp.). — Lai gan pilsētas un rūpniecības ēku būvniecībā koku materiāli Eiropā un Ziemeļamerikā zaudējuši savu galveno lomu, tomēr arī mūra un dzelzs-tērauda būvēs tiem vēl sava nozīme, jo tie sastāda diezgan lielu procentu no ēku kopvērtības. Turpretim, uz laukiem, lauku saimniecībās, visā Ziemeļkrievijā, Ziemeļeiropā, Kanadā, lielā daļā Savienoto valstu ēkas

ceļ gandrīz tikai no koka. — Lielāko daļu no koksnes izlieto kā dedzināmu malku. Būv- un lietkokus izlieto galvenām kārtām ēku būvniecībā (baļķi, dēļi u. c.), pēc tam kalnrūpniecībā (stutmalka un citi koku materiāli), papīrrūpniecībā (papīra malka), koka izstrādājumiem (mēbeles, darba rīki u. c.) un dzelzceļu saimniecībā (gulšņi u. c.)

No koku izlietošanas veidu īsā apraksta redzāms, ka metālu plaša izlietošana cilvēku saimniecībā ir tikai ierobežojusi dažus koku izlietošanas veidus un izsaukusi jaunus, bet nevienā nozarē koku materiāli nav izspiesti pilnīgi un to patēriņš pasaulē arvien pieaug. Koks patur savu vietu kā pirmās šķiras cilvēces kultūras faktors.

Lai labāki saprastu Latvijas mežsaimniecības svaru visas pasaules mežsaimniecībā, jāiepazīstās ar mežu platību, mežu izmantošanu, koksnes patēriņu un koku materiālu tirdzniecību dažādās ārvalstīs un visā pasaulē. Visu to rāda sekošas tabeles. (Skat. tabeles 6., 7., 8. un 9. lappusēs.)

Mežu platības procents, resp. mežainība, gan nedod precīzu ieskatu par koksnes daudzumu valstī, jo koksnes krāja uz 1 ha ir ļoti dažāda, kā kvantitatīvi, tā kvalitatīvi, atkarībā no koku sugas, zemes un klimata, — bet nekāds cits mērs nav labāki izlietojams. Mežu platības skaitļos ietilpst pa daļai arī neproduktīvā zeme (ar mežu neapklātas vietas, ūdeņi, purvi, ceļi). Dati par Eiropas valstīm ir diezgan precīzi, izņemot, varbūt, Krieviju. Turpretim, dati par citiem kontinentiem: Āziju, Dienvidameriku u. c. ir tikai vērtējumi, kuŗus izdarījis Ziemeļamerikas Sav. valstu mežu resors, un viņos iespējamās zināmas kļūdas. Bet labāku, drošāku datu nav. Eiropā meži aizņem 31% no visas zemes kopplatības. Vismēžainākās valstis Eiropā ir Somija un Zviedrija; vismazāko procentu no kopplatības meži aizņem Lielbritānijā, Dānijā un Holandē. Visas pasaules meži, apm. 3.000 milj. ha, aizņem kādus 22% no kontinentu kopplatības. Sevišķi mežaina ir Dienvidamerika. Mūsu laikā ir izmantojama tikai daļa no visu pasaules mežu kopplatības; liela daļa mežu ir pagaidām tikai rezerves, kuŗas varēs ievilkt pasaules mežsaimniecībā tikai nākotnē.

Pasaules koksnes patēriņš (ēku būvniecībā, kalnrūpniecībā, papīrrūpniecībā, kā kurināmais u. t. t.) beidzāmos gados ir apmēram 55.348 milj. kub. pēdu (= 1.568 milj. m³) gadā (rēķinot apaļos kokos), no tiem 25.278 milj. kub. p. (= 716 milj. m³) zāģkoku, t. i. 45%; pārējais vairums — dedzināmā malka. Koksnes vispārīgi un lietkoku un dedzināmās malkas patēriņš atsevišķi ir ļoti dažāds. Tas atkarījas

Mežu platība Eiropas valstīs 1925. gadā.*)

V a l s t i s	Mežu platība		Mežu pla- tība uz 1 iedzī- votāju ha	Pārsvarā: skuju kokī=s. lapu ko- ki=1.
	Miljoni ha	0% no valsts te- ritr.koppl.		
Eiropas Krievija	164,4	39,0	1,46	s.
Somija	25,3	73,5	7,40	š.
Zviedrija	21,6	52,0	3,81	s.
Vācija	12,6	26,6	0,22	s.
Francija	10,3	18,8	0,26	l.
Polija	8,7	22,5	0,32	s.
Dienvidslāvija	7,5	30,3	0,60	l.
Rumānija	7,2	22,8	0,44	l.
Norvēģija	6,9	21,4	2,88	s.
Spānija	4,9	9,6	0,25	l.
Čekoslovākija	4,7	33,1	0,34	s.
Itālija (agrākās robežās)	4,6	17,0	0,18	l.
Austrija	3,2	37,5	0,48	s.
Bulgārija	2,9	27,9	0,59	l.
Latvija	1,9	28,0	0,98	s.
Griekija	1,5	12,0	0,22	l.
Lielbritānija un Irija	1,3	4,2	0,03	s.
Šveice	1,0	23,6	0,25	s.
Ungārija	0,9	9,5	0,11	l.
Lietuva	0,8	16,9	0,42	s.
Igaunija	0,8	17,0	0,61	s.
Portugāle	0,7	7,8	0,12	l.
Beļģija	0,5	18,3	0,07	l.
Dānija	0,3	8,9	0,12	l.
Holande	0,2	7,6	0,04	s.

no zemes mežainības, mežu kvalitātes, iedzīvotāju saimnieciskās labklājības, izšķērdīgas vai taupīgas mežu materiālu izlietošanas, plašāku vai šaurāku dzīvojamo ēku celšanas. Dedzināmas malkas patēriņš atkarīgs no zemes klimata, kalnrūpniecības attīstības (akmeņogles), tautas masās lietojamo dzīvokļu plašuma u. t. t.

Vislielākais koksnes patēriņš Somijā, Kanādā un Sav. valstīs, arī Zviedrijā. Latvijā 1925.—1927. gados koksnes patēriņš gadā iztaisa apaļus 2 m³ (= 70 kub. p.) uz 1 iedzīvotāju; no šī daudzuma būv- un lietkoku — apm. 35%, t. i. 0,7 m³. Kopējais koksnes patēriņš Latvijā šāīs gados iznāk 3,7 milj. m³ = 130 milj. kub. p.

Mūsu laikos visas pasaules daļas atrodās viena ar otru dzīvos koku tirdzniecības sakaros. Dažās valstīs mežu platība ir ļoti liela, tādēļ visu koksnes pieaugumu nav iespējams izlietot iekšzemē un pārpalikums jāizved uz ārzemēm; citās valstīs atkal sastopami tādas

*) Pēc M. Endres. Forsten. Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 4. izdevums, 4. sējums, 247. lp.

Pasaules mežu platība).**

Pasaules daļas un valstis	Mežu platība		Iedzīvot. skaits 1926. g. (miljon. personu)	Uz 1 ie- dzīvotāju ha
	Miljoni ha	o/o no kon- tinenta platības		
Āzija	838	21,6	1.059	0,82
Āzijas Krievija	454		34	13,35
Indija	104		327	0,32
Ķīna	76		450	0,17
Holandes Indija	62		51	1,22
Japāna	36		60	0,60
Pārējā Āzija	106		137	0,77
Dienvīdamerika	837	44,0	72	11,63
Brazīlija	400		33	12,12
Argentīna	106		10	10,60
Peru	90		6	15,00
Pārējā Dienvīdamerika	242		23	10,52
Ziemeļamerika	578	26,8	159	3,64
Kanāda	239		9	26,56
Sav. Valstis	222		118	1,88
Aļaska	38		0,055	691,00
Meksika	30		15	2,00
Pārējā Ziemeļamerika	51		17	3,00
Āfrika	319	10,7	146	2,18
Eiropa	310	31,1	480	0,65
Austrālija un Okeānija	113	15,1	9	12,56
Pasaule	3.000	22,5	1.927	1,56

kvalitātes un tādu sugu koki, kādu citur trūkst, kas atkal izsauc koku materiālu izmaiņu. Kādas ⁹/₁₀ no pasaules koku patēriņa sastāv no mīkstiem un viegliem kokiem, kādus dod ziemēļu puslodes mērenās joslas skuju koku meži. Tropisko un subtropisko apgabalu mežos augošie koki par smagiem un cietiem, lai tos izlietotu lielākos apmēros; arī koksnes iegūšana šinīs apgabalos ļoti apgrūtināša. No šīm zemēm nāk pa lielākai daļai greznu mēbeļu koki, krāsu un gērvielu koki. Tādēļ koku materiālu iegūšanas centri ir Ziemeļ- un Viduseiropa, Ziemeļāzija un Ziemeļamerika. Pasaules koku saimniecībā Sibīrijas meži ņem vēl ļoti mazu daļību, tā kā patlaban galvenie koku eksportieri ir Ziemeļeiropa (Somija, Zviedrija, Norvēģija), Ziemeļamerika (Kanāda un Sav. valstis) un Austrumeiropa (Krievija, Polija un Baltijas valstis). Somijā un Zviedrijā mežiem ārējā tirdzniecībā —

***) Kopplatība pēc Agriculture Yearbook 1924, 1007. l.p.; iedzīvotāju skaits ņemts pēc Tautu Savienības izdevuma „Annuaire statistique international 1927. Genève 1928“.

Pasaules koku materiālu gada ieguvums un patēriņš.

(milj. kubikpēdu; 35,3 kub. p. = 1 m³).
Pēc Agriculture Yearbook 1924., 1020. lp.

V a l s t i s	Ieguvums		P a t ē r i ņ š		
	Pavisam	Zāgkoki	Koku materiāli		Zāgkoki
			Kopā	UzliedzI- votāju kub.pēd.	
Ziem. Am. Sav. v. . . .	24.300	13.750	24.104	228	13.556
Kanāda	2.500	1.107	2.058	285	665
Meksika	700	42	710	46	52
Pārējā Ziem. un Centr. Am.	306	87	319		98
Ziemeļamerika	27.806	14.986	27.192	188	14.372
Krievija	7.000	4.000	6.600	66	3.600
Zviedrija	1.565	1.191	750	129	383
Somija	1.317	878	1.002	299	607
Vācija	1.172	605	1.702	27	1.135
Francija	963	300	1.099	26	426
Lielbritānija un Īrija . . .	45	20	694	15	669
Pārējā Eiropa	4.941	2.166	4.795		2.024
Eiropa	17.003	9.160	16.641	36	8.844
Japāna	2.256	383	2.220	28	348
Ķīna	1.972	284	1.986	6	298
Indija	1.572	174	1.575	5	177
Āzijas Krievija	1.100	571	1.098	52	569
Pārējā Āzija	1.029	144	1.038		147
Āzija	7.929	1.556	7.917	9	1.539
Brazīlija	1.300	100	1.297	43	97
Čili	684	46	688	178	49
Argentīna	198	78	226	27	107
Kolumbija	110	10	110	20	10
Pārējā Dienvidamerika . . .	200	25	207		31
Dienvidamerika	2.491	259	2.527	39	294
Āfrika	717	62	774	6	114
Austrālija un Oceānija	275	93	297	36	114
Visa pasaule	56.222	26.116	55.348*)	32	25.278*)

*) Kopējais patēriņš drusku nesaskan ar kopējo ieguvumu, lai gan tiem vajadzētu būt vienādiem. Tas tāpēc, ka dati par atsevišķām valstīm ne arvienu iegūti par vienādiem gadiem un ka muitas statistika nav vienāda visās valstīs. Pievestie skaitļi ir vidējie par beidzamiem gadiem.

Koku materiālu un no tiem ražoto preču eksports no svarīgākām valstīm.

(Sastādīts pēc Tautu Savienības izdevuma „Mémorandum sur les balances des paiements et sur les balances du commerce extérieur 1911.—1925.“, Genève 1927., un pēc dažādu valstu oficiāliem pārskatiem par ārējo tirdzniecību).

Valstis	Gadi	Koku materiāli Milj. Ls	Papīrrūpniec. raž. (papīrs, kokamasa un celul.) Milj. Ls	K O P Ā	
				Miljoni Ls	% no eksporta kopvērt.
Kanāda	1924./25.—25./26.	582	741	1.323	21
Ziem. Am. Sav. v.	1924.—1926.	766	263	1.029	4
Zviedrija	1923.—1926.	400	501	901	50
Somija	1925.—1927.	429	209	638	84
Norvēģija	1923.—1925.	61	208	269	32
Polija	1925.—1926.	212	—	212	17
Krievija	1924./25.—25./26.	174	—	174	11
Rumānija	1925.	158	—	158	22
Čekoslovākija	1925.	95	50	145	5
Austrija	1925.	130	105	235	17
Dienvidslāvija	1925.	99	—	99	13
Latvija	1925.—1927.	56	7	63	32
Lietuva	1923.—1925.	27	—	27	24
Igaunija	1923.—1925.	22	10	32	30

eksportā ārkārtīgi svarīga nozīme: Somijas eksportā koku materiāli un no kokiem ražotie papīrrūpniecības produkti beidzamos gados sastāda 84%, Zviedrijā — 50%. Vispārīgi Eiropā var izšķirt divas valstu grupas: 1) valstis, kas iegūst koku materiālus vairāk nekā spēj patērēt: Somija, Zviedrija, Norvēģija, Krievija, Polija, Austrija, Čekoslovākija, Rumānija, Dienvidslāvija, Latvija, Igaunija, Lietuva; visas šīs valstis eksportē koku materiālus un no tiem iegūtos produktus; 2) Valstis, kuŗas nespēj apmierināt savas vajadzības ar pašu zemē iegūtiem koku materiāliem: a) valstis ar lielu mežu platību un attīstītu mežsaimniecību, bet bieži apdzīvotas un ar lielu pieprasījumu pēc koku materiāliem — Vācija, Francija, Šveice, Beļģija; b) valstis ar niecīgu mežu platību — Lielbritānija, Holande, Dānija, Ungārija; c) valstis ar nelielu mežu platību un neattīstītu mežsaimniecību — Itālija, Spānija, Portugāle. Kā redzams, Eiropas ziemeļos un austrumos ir koku pārpilnība, rietumos un dienvidos — koku trūkums, Vidus-eiropas valstīs — vajadzības neapmierinoša koku materiālu iegūšana. Tādēļ Eiropas koku materiālu tirdzniecība notiek virzienā uz rietumiem un dienvidiem. Galvenie koku materiālu importieri Eiropā ir

Lielbritānija un Vācija. 1923.—1925. gados Lielbritānijas koku importa vērtība bija caurmērā gadā 47 milj. mārc. sterl. = 1.175 milj. ls; šai skaitli neietilpst vēl koka celuloze. Vācijas koku materiālu importa vērtība 1925.—1926. gados bijusi caurmērā gadā 370 milj. marku = Ls 462 milj. (pēc Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich 1927). Pēc savas relatīvās vērtības koku materiālu imports Lielbritānijā un Vācijā nav liels, sastāda attiecīgi 4% un 3% no visa importa kopvērtības. Arī Ziemeļamerikas Sav. valstis importē koku materiālus: 1925. gadā 120,5 milj. dol. = Ls 624 milj., kas sastādīja no importa kopvērtības nepilnus 3%.

Mežiem ir netikai svarīga tautsaimnieciska nozīme, bet meži atstāj arī iespaidu uz klimatu, ūdenssaimniecību un zemes kultūru, palīdz novērst dažas dabas katastrofas un tiem pieder arī ievērojama higieniska, etiska un estētiska nozīme (vācu pētnieki apzīmē visus šos iespaidus ar vārdiem „Wohlfahrtswirkungen des Waldes“). Turpmākais šo sakarību apraksts pamatojās uz ievērojamā vācu mežsaimniecības specialista prof. M. Endres'a darbiem: „Handbuch der Forstpolitik“, Berlin 1922, un „Forsten“, Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 4. izdev., 4. sējums, Jena 1926—1927.

Līdz 19. g. s. vidum mežu iespaidu uz klimatu mēģināja izpētīt vēsturisku salīdzinājumu ceļā, t. i. aplūkoja notikušās pārmaiņas mežu platībā zināmā apgabalā un tanī pat laikā vai vēlāk novērotās pārgrozības zemes kultūrā un dabas parādībās un mēģināja konstatēt šeit mežu iespaidu. Tomēr tādā ceļā bija grūti atšķirt cēloņus no sekām un pētnieki nāca pie maldīgiem un pārspilētiem slēdzieniem. Daudzas nelabvēlīgas klimatiskas parādības izskaidroja ar mežu izciršanu attiecīgās apgabalos, bet vācu pētnieks E. Brückner's 1890. gadā pierādīja, ka klimata svārstības ar 1000. gadu (pēc Kr.) notiek vienā laikā uz visas zemes lodes vidējos 35 gadu garos periodos, pilnīgi neatkarīgi no mežu platības samazināšanās zemes virsū. Apmēram no pagājušā gadu simteņa 60-iem gadiem minēto parādību noskaidrošanai sāka pielietot zinātnisku pētīšanas metodi, kas sastāvēja sistematisku novērojumu krašanās un tiešā attiecīgo faktoru izmērīšanā. Dažādās Eiropas valstīs ierīkoja mežu meteoroloģiskās stacijas, kas nodarbojās ar nokrišņu mērīšanu, temperatūras sistematisku atzīmēšanu u. t. t. Lai gan arī šai zinātniskai metodei piemīt savi neizbēgami trūkumi un vispārīgi jārēķinās ar dažādiem neapsveramiem apstākļiem, tomēr pēdējos 60 gados izdarītie zinātniskie novērojumi devuši iespēju nākt pie sekošiem slēdzieniem:

1) Gaisa caurmēra gada temperatūra mežā ir zemāka kā ārpus meža par $0,1-1^{\circ}$ C. Dažādos gada laikos mežs vājina galējas temperatūras, pazeminot augstās un paaugstinot zemās. Šī temperatūras svārstību pamazināšana vasarā lielāka kā ziemā un stāv atkarībā no koku sugas. Kā mežs iespaidotu temperatūras ziņā arī savu tālāku apkārtni, nav konstatēts. — Mežu iespaids uz gaisa mitrumuniecīgs: gaisa absolūtais mitrums mežā ir līdzīgs, vai gandrīz līdzīgs, lauku gaisa mitrumam. Piem. kāds zviedru pētnieks Hamberg's nāk pie slēdziena, ka ar visu Zviedrijas mežu nociršanu ūdens tvaika daudzums zemākos gaisa slāņos tikai mazā mērā grozītos un tā tad nevarētu atstāt nekādu kaitīgu iespaidu uz parējo stādu valsti.

2) Līdz jautājuma zinātniskai noskaidrošanai domāja, ka mežs spēj pavairot nokrišņus, lietu. Tagad ir pierādīts, ka šāda iespaids mežam nav. Bet ja arī būtu, tad tomēr ne arvienu šāda mežu īpašība būtu labvēlīga zināmiem apgabaliem, jo vietās ar pāri par 800 mm gada nokrišņu, lietus pavairošana ir drīzāk kaitīga nekā derīga. Pašā mežā gan nokrišņi (lietus) ir lielāki nekā laukā, bet tas nāk tikai pašam mežam par labu, turpretim viņa apkārtnē tāda ūdens atraušana var dažos gadījumos kaitēt.

3) Mežs aizkavē daļas zemes ūdens izgarošanu. Tādā kārtā mežiem ir iespaids uz ūdens līmeņa kustību upēs. Mazākus plūdus mežs aizkavē, noturot ūdeni savā zemē un novilcinot tā noplūšanu upēs. Lielāku plūdu katastrofu priekšā mežs tomēr ir bezspēcīgs.

4) Neapšaubams ir meža labvēlīgais iespaids uz zemes mehanisku nostiprināšanu. Kalnainos apgabalos mežs aizkavē vai mazina zemes slāņu nobrukšanu, zemes noskalošanu, lavīnu izcelšanos. Smilšainos klajumos un jūrās piekrastes kāpās mežs saista plūstošās smiltis. Arī pie mums Latvijā šai ziņā mežam ir sava nozīme.

5) Nekāda ievērojama starpība starp meža gaisa un lauku gaisa ķīmisko sastāvu nav konstatēta; skābekļa saturs meža gaisā nav lielāks kā lauku gaisā. Meža gaisa nozīme pastāv iekš tā, ka tas, salīdzinot ar apdzīvotu vietu — pilsētu gaisu ir tīrs un satur arī ēteriskas eļļas, vasarā vēss. Mežu gaisā neatrodās pilsētu gaisam piemītošās kaitīgās gāzes, dūmi, putekļi, baktērijas. Itāļu pētnieki atraduši kādā mežiņā pie Romas pilsētas: pie ieejas mežiņā 220.000 mikroorganismu 1 kub. metrā gaisa, mežiņa iekšienē 13.600, — tā tad 16 reizes mazāk. Tropiskās zemēs, piem. Āfrikā, meži pa daļai noder kā patvērums dažiem slimības izplatošiem kukaiņiem, tā tad higieniskā ziņā atstāj nelabvēlīgu iespaidu. — Mežs savā iekšienē un tuvākā apkārtnē aizsargā pret aukstiem vējiem; meža gaiss, kā redzējām, samērā tīrs; tādās vietās ierīko sanatorijas.

6) Ētiskā ziņā meži labvēlīgi iespaido cilvēka gara un jūtu dzīvi. Mežam kā dabas jaukumam ir liela estētiska nozīme cilvēka dabas un mākslas sajūtas izkopšanai. Šai ziņā meži apdziedāti visu tautu dzejas darbos, arī mūsu latvju daiņās.

II. Koku materiālu iegūšana un izlietošana Latvijā.

Mežu platība un sastāvs. Latvijas valsts teritorija ir 65.791 km². Jaunākie dati par zemes sadalīšanos Latvijā iegūti lauksaimniecības skaitīšanā 1923. g. vasarā. Minētā gadā stāvoklis bijis sekošs (pēc valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Latvijas lauksaimniecība pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas ziņām“):

Zemes sadalīšanās Latvijā 1923. gadā.	1000 ha	0/0
Lauksaimniecības rakstura saimniecības	4075	66,9
Pilsētu un miestu lauksaimniecības zemes vairak par 3 ha	6	0,1
Mežu departamenta pārziņā atrodošās meža un citas zemes	1924	31,6
Pārējās zemes (sīki pļavu gabali, grantsbedres, kapsētas u. t.l.)	85	1,4
Kopā	6090	100,0

Zemes kultūras 1923. gadā.	1000 ha	0/0
Lauksaimniecības zemes	3365	55,3
No tās: Aramzemes	1677	27,5
Pļavas	797	13,1
Ganības	870	14,3
Augļu dārzi	21	0,4
Nelauksaimnieciskās zemes	2726	44,7
No tās: Mežu zemes un krūmi	1780	29,2
Nederīga un pārējā zeme	945	15,5

Mežu zemju sadalīšanās pēc īpašniekiem 1923. gadā.

	1000 ha	0/0
Valsts meži	1545	87
Privātie (lauksaimnieku) meži	205	13
Komunālmeži un pārējie	30	1,7
Kopā	1780	100

Mežu zemju sadalīšanās pēc apgabaliem 1923. gadā.

	1000 ha	0/0 no mežu kopplatības	0/0 no apga- bala terito- rijas
Vidzeme	614	34,5	26,4
Kurzeme	512	28,8	38,8
Zemgale	357	20,1	26,2
Latgale	298	16,6	19,0
Latvija	1780	100,0	27,1

No Latvijas kopplatības lauksaimniecības skaitīšanā nav reģistrēti 488.868 ha — 8%. Tā galvenā kārtā pilsētu, miestu un vasarnīcu zeme, galvenie satiksmes ceļi (šosejas vai dzelzceļi), jūras krasts, lielāki ūdeņi un daži sīkāki zemes gabali. Mežu zemes platība apmēram tikpat liela kā aramzemes platība; tā sastāda 29% no lauksaimniecībā un mežsaimniecībā lietojamās zemes kopplatības un 27% no Latvijas valsts teritorijas kopplatības. Pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas ziņām mežu platība ir 1.780.000 ha, pēc mežu departamenta 1921. gadā ievāktiem datiem Latvijā skaitījās 1.820.000 ha mežu; abi skaitļi maz atšķirās viens no otra. Pēc lauksaimniecības skaitīšanas datiem valstsmeži sastādīja 86% no visu mežu kopplatības. Bez mežu zemēm mežu departamenta rīcībā atrodās vēl liela platība nemeža zemju: mežu resora vietējo darbinieku (mežziņu un mežsargu) dienesta zemes, atsevišķi nelieli lauksaimnieciski izmantojami zemes gabali (mežu pļavas u. c.), nederīgas zemes (purvi, ūdeņi u. t. t.) u. c. Uz 1924. g. 1. septembri mežu departamenta rīcībā esošo zemju platība bija sekoša: (tabeles sastādītas pēc mežu departamenta izdevuma „Latvijas mežu statistika“):

A. Meža zemju platība	1000 ha	%
Ar mežu apklātā	1287	89,3
Retaines	48	3,3
Ar mežu neapklātā	107	7,4
	<hr/>	
	Kopā 1442	100,0

B. Nemeža zemju platība	1000 ha	%
1) Lauksaimnieciski izmantojamās zemes		
Aramzeme	21	5,2
Pļavas	49	12,3
2) Nederīgas zemes		
Sūnu purvi	254	63,0
Zāļu purvi	35	8,8
Ceļi, stīgas u. c.	27	6,8
Ūdeņi	16	3,9
	<hr/>	
	Kopā 402	100,0

Ar mežu apklāta platība pēc valdošām koku sugām.	1000 ha	%
Skuju koki: priede	624	48,5
egle	383	29,8
	<hr/>	
	Kopā skuju koki 1007	78,3
Lapu koki: bērzs	153	11,9
apse	63	4,9
melnalksnis	57	4,4
ozols	1,3	0,1
osis	1,0	0,1
baltalksnis	4,0	0,3
liepa	0,09	—
	<hr/>	
	Kopā lapu koki 280	21,7
	<hr/>	
Ar mežu apklātā platība kopā	1287	100,0

Mežu sastāvs pēc audžu vecuma klasēm.

Vecuma klases (gadi)	Platība 1000 ha	0/0 no meža zemes kop- platības	0/0 no aplā- tās ar mežu meža zemes platības
1. Skuju koki.			
1—20	177,7	15,5	17,6
21—40	185,2	16,2	18,4
41—60	206,0	18,1	20,4
61—80	167,5	14,6	16,6
81—100	133,5	11,7	13,3
101—120	91,6	8,1	9,1
120 un vairāk	46,1	4,0	4,6
K o p ā	1.007,7	88,2	100,0
Retaines	40,6	3,5	
Ar mežu neapklātā platība	95,6	8,3	
Kopējā platība	1.143,8	100,0	
2. Lapu koki.			
1—10	49,2	16,5	17,7
11—20	50,1	16,8	17,9
21—30	43,3	14,5	15,5
31—40	40,6	13,6	14,5
41—50	31,9	10,7	11,5
51—60	33,9	11,4	12,1
61 un vairāk	30,0	10,1	10,8
K o p ā	279,0	93,6	100,0
Retaines	7,6	2,5	
Ar mežu neapklātā platība	11,7	3,9	
Kopējā platība	298,3	100,0	

Pēc šiem jaunākiem datiem skuju koku meži sastāda 78,3%, lapu koku meži — 21,7% no valstij piederošās ar mežu aplātās platības. — Pēc visjaunākiem datiem, uz 1928. g. 1. aprīli, mežu departamenta rīcībā atradās 1.417.000 ha mežu zemes, 67.000 ha lauksaimnieciski izmantojamas zemes un 338.000 ha nederīgas zemes, kopā 1.822.000 ha. No 1921. gada līdz 1928. g. 1. apr. mežu resors nodevis atpakaļ valsts zemes fondā sadalīšanai un piešķiršanai jaunsaimniecībām 110.000 ha mežu zemes. Daļa no šiem 110.000 ha mežu ir nocirsta un tikai daļa pārgājusi privāto un komunālmežu kopplatībā, kuŗu tagad iznāk apmēram 300.000 ha vai nedaudz mazāk par to.

Mežu izmantošana. Mežu galvenais produkts ir koku materiāli. Bez kokiem no mežiem iegūst vēl citus produktus: ogas, sēnes, sēklas, zāli, pakaišus, sūnu, kūdru, mālus, smiltis, akmeņus; te pieder vēl medniecība un ganības. Šai nodaļā būs runa tikai par mežu galveno

produktu — koku materiāliem; mežu blakus ražojumu nozīmi aplūkosim kādā citā nodaļā. 1924. gadā mežu departaments noteicis valsts mežu izmantošanas normu, kas saskan ar koksnes pieaugumu gada laikā, 5 gadiem uz priekšu (1925.—1929) 3.161.000 m³ (šai kubatūrā ietilpst koku stumbrs kopā ar mizu un zariem, bet bez celma), kas sastāv no 2.340.000 m³ skuju koku un 819.000 m³ lapu koku, un iztaisa no 1 ha mežu zemes (pavisam tās 1924. gadā bija 1.442.000 ha) 2,19 m³. Faktiski izsniegti no valsts mežiem sekoši koku materiālu daudzumi:

	Pavisam izsniegts		I z s n i e g t i		Izsniegts jaunsaimniecību un dzīves atjaun.vajadzībām	
	1000 m ³	0/00 no gada normas	Būv- un lietkoki 0/0	Dedzin. malka 0/0	1000 m ³	0/0 no kopējā izsnieguma
1920./21.	2131	64			257	12,0
1921./22.	2299	69			402	17,5
1922./23.	3408	102	48,8	51,2	1089	31,9
1923./24.	4256	127	63,2	36,8	1669	39,2
1924./25.	4061	121	64,1	35,9	1036	25,5
1925./26.	4230	134	60,2	39,8	737	17,4
1926./27.	5760	182	63,0	37,0	1188	20,6
1927./28.	6846	217	66,0	34,0	1179	17,2
Caurmērā gadā .	4124	130,5			945	23,0

Gandrīz ikgadīgie normas pārsniegumi izskaidrojās ar ārkārtējiem būvkoku izsniegumiem jaunsaimniecībām un kaņā nopostītām vecsaimniecībām un ar jaunsaimniecībām piešķirto virsnormas mežu likvidēšanu. Privāto (lauksaimnieku) mežu izmantošanas apmēri nav noteikti ziņāmi. No Rīgas pilsētai piederošiem mežiem (21.000 ha) 1924.—1927. gados izsniegti caurmērā 44.700 m³ būv- un lietkoku, malkas, žaģaru un celmu kopā, kas iztaisa no 1 ha produktīvas meža zemes (21.382 ha) 2,1 m³ (dati ņemti no Rīgas pilsētas statistiskās gada grāmatas 1925.—1926. un no pārskatiem par Rīgas pilsētas domes un valdes darbību 1926. un 1927. gados). Kā jau aizrādīts, privātie un pašvaldību meži kopā sastāda ap 300.000 ha vai nedaudz mazāk. Privātie meži pēc savas kvalitātes ievērojami zemāki par valsts mežiem. Koksnes pieaugums viņos nebūs tik liels kā valsts mežos (2,2 m³). Tomēr var domāt, ka šakarā ar beidzamos gados pastāvošām lauksaimnieku finansiēm

grūtībām, lauksaimniecības vājo ienesīgumu, daudzi lauksaimnieki būs aizpildījuši robu savos ienākumos ar pastiprinātu savu mežu izciršanu un pārdošanu. Tādēļ varam pieņemt, ka no privātiem un komunāliem mežiem iegūtie koku materiāli iztaisa mazākais kādus 2 m^3 no hektāra, kas kopā sastāda apaļus 600.000 m^3 . Lauksaimnieki pārdod pa lielākai daļai vērtīgākus būv- un lietkokus, tāpēc pieņemsim, ka no kopējās produkcijas 600.000 m^3 būv- un lietkoki iztaisa apaļus 50% . Mēģināsim tagad noskaidrot kā visa valsts un privātos mežos iegūtā koksne tiek izlietota.

Koksnes izlietošana. Vispirms konstatēsim, kādu daļu no iegūtiem koku materiāliem mēs eksportējam uz ārzemēm. Valsts statistiskā pārvalde saņem no muitām datus par eksportēto koku kubatūru dažādos mēros: standartos, kubikpēdās, kubikasis, loados, un uz šo datu pamata aprēķina kopējo dažādu koku materiālu eksportu gada laikā, uzdodot savos izdevumos par Latvijas ārējo tirdzniecību eksportēto koku kubatūru (dažādos mēros) un svaru, kuŗu konstatē, pārvēršot kubatūru tonnās pēc pieņemtām noteiktām attiecībām (1 m^3 skuju koku, priedes un egles, svars pieņemts 565 kg). Lai aprēķinātu eksportēto koku kopējo kubatūru, visi kubatūras mēri jāpārvērš vienā mērā — kubikmetros jeb ciešmetros.

Papīrmalkas un stutmalkas kubatūru valsts statistiskā pārvalde uzdod krautās kubikasis ($6' \times 6' \times 6'$). Šai aprēķinā pieņemts, ka 1 kraujmetrā ir caurmērā $0,75 \text{ m}^3$ ciešas koksnes masas. Lai konstatētu kāds daudzums apaļu koku izlietots izstrādājot eksportēto zāģēto vai tēsto koku daudzumu, pieņemtas sekošas attiecības: dēļu iznākums no baļķiem — 60% , finieru iznākums — 40% , sērkoņņu stiebru — 55% , slīperu — 62% . Šie procenti pamatojās uz dažu Rīgas kokrūpniecības uzņēmumu sniegtās informācijas un arī uz attiecīgās literatūras norādījumiem (J. Ozola sastādītā „Mežu palīggrāmatīņa“). Visi šie zāģētu materiālu iznākuma procenti attiecās uz mizotiem baļķiem. Arī apaļos koka materiālus (stutmalka, papīrmalka u. c.) eksportē mizotus. Lai konstatētu, kāds daudzums augošu koku patērēts iegūstot eksportēto koku materiālu daudzumu, pieņemts, kā mizas, zaru un neizlietotās galotnes daļas kubatūra sastāda 20% no kopējās koka kubatūras (nerēķinot celmu). Tādā gadījumā eksportēto koku materiālu izstrādāšanai patērēto apaļo koku kubatūra sastāda apmēram 80% no visu izlietoto koku kubatūras. Izejot no šiem 80% viegli konstatējam visu izlietoto koku kubatūru (tā tad ieskaitot arī mizu, zarus un neizlietoto galotnes daļu). Kastu daļas, būvskaliņi un mucu dēliši nav pārrēķināti apaļos kokos, jo šos sortimentus pa lielākai daļai izstrādā no atkritumiem un atgrie-

zumiem pēc baļķu sazāģēšanas dēļos. Visu šo aprēķinu rezultātus rāda sekoša tabele:

Koku materiālu eksports 1925.—1927. gados (1000 ciešmetru).

	Eksportētie daudzumi			Eksportēto koku materiālu izstrādāšanai izlietoto apaļo koku daudzumi		
	1925.	1926.	1927.	1925.	1926.	1927.
Dēļi un to gali	457,9	366,4	737,9	763,2	610,7	1.229,9
Kastu daļas	47,5	76,7	124,9			
Finieri	11,0	18,4	27,4	27,4	46,1	68,6
Sērkokociņu stiebri	8,7	12,2	13,7	15,7	22,2	24,9
Būvskaliņi	4,0	21,2	18,5			
Stutmalka	118,5	135,4	410,5	118,5	135,4	410,5
Papīrmalka	82,7	18,0	72,6	82,7	18,0	72,6
Baļķi	9,5	13,5	74,3	9,5	13,5	74,3
Apses kluči	23,4	11,2	19,6	23,4	11,2	19,6
Slīperi	15,3	1,5	6,5	24,6	2,4	10,5
Mucu dēļi	0,5	8,3	8,6			
Skaliņu malka	5,2	6,6	7,4	5,2	6,6	7,4
K o p ā .	784	690	1.522	1.070	866	1.918
Kopā ar mizu, zariem un neizlietoto galotnes daļu.				1.338	1.083	2.398

Koku materiālu eksports 1922.—1924. gados (1000 ciešmetru).

	1922.	1923.	1924.	1922.	1923.	1924.
Dēļi un to gali	476,5	733,1	661,3	794,2	1.221,8	1.102,2
Papīr- un stutmalka	288,3	601,2	442,3	288,3	601,2	442,3
Pārējie koku mater.	85,0	116,0	123,0	100,0	129,0	147,0
K o p ā .	850	1.450	1.226	1.183	1.952	1.691
Kopā ar mizu, zariem un galotni				1.479	2.440	2.114

Koku materiālu eksports un produkcija 1922.—1927. gados (1000 ciešmetru).

Kalendara gadi	Eksports	Eksportēto koku materiālu izstrādāšanai izlietotie apaļie koki (iesk. mizu, zarus u. galotni)	Budžeta gadi	No valsts mežiem izsniegti būv- un lietkoki	No valsts mežiem pavisam izsniegti koku materiāli	No pārējiem mežiem iegūti koku materiāli	Kopēja Latvijas mežu izmantošana
1921.	323	562	1920/21	1065	2131	600	2731
1922.	850	1479	1921/22	1150	2299	600	2899
1923.	1450	2440	1922/23	1662	3408	600	4008
1924.	1226	2114	1923/24	2687	4256	600	4856
1925.	784	1338	1924/25	2603	4061	600	4661
1926.	690	1083	1925/26	2546	4230	600	4830
1927.	1522	2398	1926/27	3628	5760	600	6360
1922—1927	1087	1809	1921/22—1926/27	2379	4002	600	4600
1921—1927	978	1631	1920/21—1926/27	2192	3735	600	4335

Valsts Lāča Latv. PSR
VALSTS BIBLIOTĒKA
77-45.769

1921. gadā eksportēto koku materiālu kubatūra aprēķināta proporcionāli svaram, salīdzinot 1921. gadā eksportēto koku svaru ar 1922. gadā eksportēto koku svaru. Tāpat, salīdzinot ar 1922. gadu, aprēķināta 1921. gadā eksportēto koku materiālu izstrādāšanai izlietoto apaļo koku kubatūra. Par 1920./21. un 1921./22. gadiem nav zināms izsniegto būv- un lietkoku daudzums. 1922./23. gadā tie sastāda 48,8% no visu izsniegto koku materiālu kubatūras. Pieņemts, ka 1920./21. un 1921./22. gados būv- un lietkoki sastāda apaļus 50% no visu izsniegto koku kubatūras. Dati par eksportu attiecās uz kalendara gadiem, dati par mežu izmantošanu — uz budžeta gadiem. Ņemts vērā, ka galvenā koku materiālu daļa tiek izsniegta katra budžeta gada beidzamos 3 mēnešos, t. i. periodā starp 1. janvāri un 1. aprīli un tādēļ, lai gan kalendara gads vairāk sakrīt ar to budžeta gadu, kas sācies tanī pašā kalendara gadā, eksporta kalendara gadi tomēr salīdzināti ar kalendara gadā beigušajiem budžeta gadiem. P. p. 1927. kalendara gada eksports salīdzināts ar 1926./27. budžeta gada mežu izmantošanu. Ja salīdzinām vairākgadīgus periodus, nesaskaņa starp kalendara un budžeta gadu izlīdzinās. — Eksportēto koku materiālu kubatūra 1922.—1927. gados sastāda caurmērā 23,6% no visas Latvijas mežu koksnes produkcijas. Privato un pašvaldību mežu produkcija, precīzu datu trūkuma dēļ, pieņemta ik gadus apaļi 600.000 m³. Eksportēto koku materiālu izstrādāšanai izlietoto koku kubatūra (ieskaitot mizu, zarus un neizlietoto galotnes daļu) sastāda 39,3% no visu mežu koksnes produkcijas; tas pats no visas būv- un lietkoku produkcijas — 68%. Dati par koku materiālu izlietošanu pieejami tikai par pašiem beidzamajiem gadiem. Tādēļ mēģināsim konstatēt koku materiālu izlietošanu Latvijā triju gadu periodā 1925.—1927. Šāīs gados uz ārzemēm caurmērā gadā eksportēts 1.000.000 m³ dažādu koka materiālu. To izstrādāšanai izlietoti 1.606.000 m³ apaļu koku (ieskaitot mizu u. t. t.). Mizas, zaru un neizlietotās galotnes daļas kopējā kubatūra ir apm. 321.000 m³ (20% no 1.606.000 m³), pārējie ir citi pie zāģētu materiālu izstrādāšanas radušies atkritumi — apm. 385.000 m³. Kāda daļa no atkritumiem izstrādāta vēl eksporta ražojumos, rāda sekošās skaitļu rindas (skat. 19. lapp.).

Pieņemot, ka eksportētās kastu daļas, būvskaliņi un mucu dēļiši gandrīz visi izgatavoti no palikušiem atkritumiem pie baļķu sazāģēšanas dēļos u. t. t., iznāk, ka kādi 27% no visas atkritumu kubatūras izstrādāti mazvērtīgākos sortimentos un eksportēti; kādi 73% palikuši iekšzemē un galvenā kārtā izlietoti kā kurināmais koku zāģētavās un citos kokrūpniecības uzņēmumos un pārdoti pilsētu patērētājiem kā malka un skaidas.

A t k r i t u m i	1925.	1926.	1927.	1925.—1927.
	1000 c i e š m e t r u			
Atkritumi pie baļķu sazāģēšanas dēļos	305,3	244,3	492,0	347,2
Atkritumi pie finieru izstrādāšanas	16,4	27,7	41,2	28,4
Atkritumi pie sērkociņu stiebru izstrādāšanas	7,0	10,0	11,2	9,4
K o p ā	328,7	282,0	544,4	385,0
No tiem izgatavoti eksporta koku materiāli (1000 ciešmetru):				
Kastu daļas	47,5	76,7	124,9	
Būvskaliņi	4,0	21,2	18,5	
Mucu dēļi	0,5	8,3	8,6	
K o p ā	52,0	106,2	152,0	103,4
Latvijā palikušie atkritumi	276,7	175,8	392,4	281,6

Iekšzemē palikušo un patērēto būv- un lietkoku kubatūra iznāk caurmērā 1925.—1927. gados 1.620.000 m³; atskaitot mizu, zarus un neizlietoto galotnes daļu — 1.300.000 m³. Dedzināmās malkas, žagaru un celmu (žagari un celmi izsniegti no valsts mežiem 1925.—1927. gados caurmērā gadā 148.000 m³) izsniegums no valsts un pārējiem mežiem iznāk 2.060.000 m³. Tagad apskatīsim atsevišķi būv- un lietkoku izlietošanu un dedzināmās malkas patēriņu iekšzemē.

Būv- un lietkoku izlietošana iekšzemē. Pēc rūpnieku iesniegtām ziņām valsts statistiskai pārvaldei par savu uzņēmumu darbību, vietējās papīra un celulozes fabrikas 1926.—1927. gados izlietojušas caurmērā gadā 113.000 kraujmetrus = 85.000 ciešmetrus papīra malkas. Pēc tā paša avota, sērkociņu rūpniecība patērē apm. 9.000 m³ apses malkas gadā. Dzelzceļu saimniecībā būv- un lietkoku patēriņš pēc dzelzceļu virsvaldes materiālu apgādes sniegtām ziņām beidzamos gados ir ap 100.000 m³ gadā. — Šoseju un zemesceļu departaments izlietojis valsts pārziņā esošo ceļu tiltu labošanai ap 15.000 m³ gadā. Klaušu ceļu tiltu labošanai mežu departaments izsniedzis no valsts mežiem caurmērā 1925./26.—1927./28. gados 29.000 m³ gadā (nerēķinot mizu u. t. t.). — Pasta un telegrafa departaments beidzamos gados izlietojis telefona un telegrāfa līniju paplašināšanai un remontam ap 20.000 m³ gadā. — Kopā visiem šiem mērķiem izlietoti gadā ap 260.000 ciešmetru baļķu. Tā kā dzelzceļu saimniecībā, pa daļai arī citiem nolūkiem, izlietoto koku materiālu kubatūrā ietilpst ne tikai baļķi un citi apaļi koku materiāli, bet arī zāģēti materiāli, kā dēļi u. c., visu šo koku materiālu izstrādāšanai izlietoto baļķu kubatūru varam pieņemt apaļus 300.000 m³.

Pārējiem mērķiem, galvenā kārtā lauku un pilsētu būvniecībai, arī mēbeļu, dažādu koka priekšmetu izgatavošanai u. t. t., palicis apm. 1.000.000 m³ baļķu gadā. Daļa no šiem baļķiem sazāģēta dēļos, drusku finieros un citos zāģētos materiālos. — Sakarā ar šo varam atzīmēt vēl sekošo. 1924./25.—1926./27. gados izsniegti būv- un lietkoki caurmērā gadā jaunsaimniecību un dzīves atjaunošanas vajadzībām par pazeminātām cenām (galvenā kārtā par $\frac{1}{5}$ taksēs) 987.000 m³, lauku iedzīvotājiem par taksēs cenām izsniegti caurmērā gadā 316.000 m³, kopā lauku iedzīvotāji saņēmuši 1.303.000 m³ būv- un lietkoku gadā. Atskaitot mizu u. t. t., minētais daudzums līdzinās apm. 1.040.000 m³ baļķu, tā tad apm. tai baļķu kubatūrai, kas pēc tikko pievestā aprēķina vispārīgi palikuši visai būvniecībai un dažādu koka priekšmetu izgatavošanai. Tas izskaidrojams tādejādi, ka, lai gan no valsts mežiem saņemtie koki pēc likuma jāizlieto vienīgi pašu saimniecībās, laucinieki tomēr lielu daļu no tiem pārdod uz pilsētām.

Dedzināmas malkas patēriņš Latvijā. Rūpniecības uzņēmumi ir lielākais dedzināmās malkas patērētājs, ja nerēķinam malkas patēriņu mājsaimniecībā; caurmērā 1925.—1927. gados tie patērējuši ap 544.000 kraujmetru gadā (pēc valsts statistiskās pārvaldes sakopotām rūpnieku iesniegtām ziņām). — Kara resors beidzamos gados izlieto armijas vajadzībām apkurināšanai un ēdienu pagatavošanai apm. 150.000 kraujmetru gadā (pēc kara ministrijas apkurināšanas daļas sniegtās informācijas). — Dzelzceļu eksploatācijas vajadzībām caurmērā 1924./25.—1926./27. gados patērēti gadā 122.000 m³ malkas (pēc valsts dzelzceļu darbības pārskatiem). — Valsts civiliestāžu malkas patēriņš iestāžu telpu apkurināšanai precīzi nav zināms, bet apmēram to konstatēt varam sekoši. 1928./29. gada budžetā 3. § 1. pantā, „Ēku un telpu uzturēšana,“ paredzēti izdevumi visām valsts civiliestādēm kopā Ls 2.000.000. Šis valsts izdevumu postenis sastādās no apkurināšanas, apgaismošanas, telpu ires, aptīrīšanas un ūdens piegādāšanas izdevumiem. Attiecības starp visām minētām sastāvdaļām katrā iestādē ir citādas, bet spriežot pēc dažu lielu iestāžu budžetiem, apkurināšanas izdevumi caurmērā sastāda kādus 40% no visa minētā panta kopsomas, tā tad apm. Ls 800.000. Caurmēra cenu malkai varam pieņemt Ls 100 par kub. asi. Valsts civiliestāžu malkas patēriņš tā tad iznāk apm. 8.000 kub. asi jeb 78.000 kraujmetri. — Pēc Rīgas pilsētas valdes finanču nodaļas malkas nozares sniegtām ziņām, visas Rīgas pašvaldības iestādes (biroju telpas, skolas, slimnīcas, nespējnieku patversmes u. t. t.) un uzņēmumi 1927. gadā patērējuši 68.000 m³ malkas. — Lauku pašvaldībām beidzamos trīs budžeta gados izsniegti no valsts mežiem caurmērā gadā

60.000 kraujmetri malkas. — No valsts mežiem 1924/25—1926/27. gados izsniegti vietējiem lauku iedzīvotājiem caurmērā gadā 976.000 m³ dedzināmas malkas, žagaru un celmu kopā. Pēc mūsu aprēķina no kopējās privāto un pārējo mežu produkcijas (600.000 m³) apm. puse ir dedzināma malka. Pieņemot, ka puse no šī malkas daudzuma, t. i. apm. 150.000 kub. m., pārdota pilsētniekiem, kopējais lauku iedzīvotāju dedzināmās malkas patēriņš iznāk apm. 976.000 m³ + 150.000 m³ = 1.126.000 m³ jeb, rēķinot ka vienā kraujmetrā ir 0,7 m³ ciešas koksnes masas, apm. 1.600.000 kraujmetru. Uz laukiem dzīvo $\frac{2}{3}$, pilsētās — $\frac{1}{3}$ no visiem iedzīvotājiem. Neizdarot lielu kļūdu, varam pieņemt pilsētnieku malkas patēriņu mājsaimniecībā apm. līdzīgu laucinieku malkas patēriņam (tā tad proporcionālu iedzīvotāju skaitam), t. i. apm. 800.000 kraujmetru. — Kopējais malkas patēriņš Latvijā 1925—1927. gados iznāk apm. 3.422.000 kraujmetru.

No valsts mežiem izsniegtā dedzināmā malka, žagari un celmi, 1925—1927. g. g. sastāda caurmērā gadā 1.758.000 m³; no privātiem un pārējiem mežiem iegūtā malka, pēc mūsu pieņēmuma, ir apm. 300.000 m³ gadā; kopā tā tad iznāk 2.058.000 ciešmetru jeb 2.940.000 kraujmetru. 1925—1927. gados no eksportēto koku materiālu izstrādāšanas radušies atkritumi, kuņi palikuši iekšzemē, 282.000 m³ (ciešmetri). Lai gan daļu no šiem atkritumiem izstrādā mazvērtīgākos lietkoku sortimentos, p. p. sētu dēļos, kastu dēļšos, jumtu lubiņās u. t. t., un daļa paliek pilnīgi neizlietota kā skaidas, — lielāko daļu tomēr izlieto kā kurināmo pašos kokrūpniecības uzņēmumos un privātās mājsaimniecībās (šāļu, latu malka). Pie tam jāievēro, kā arī daļa iekšzemē paliekošo būv- un lietkoku sazāģēta dēļos, finieros u. t. t., pie kam atkal radušies kurināmam izlietotie atkritumi. Tādēļ varam rēķināt, ka pie zāģēšanas radušies atlikumi devuši kādus 280.000 kraujmetrus kurināmas malkas. — 1925/26—1927/28. gados uz valsts dzelzceļu līnijām iemainīti pret jauniem gadā caurmērā 537.000 vecu gulšņu. Tie izlietoti kā kurināmais. Rēķinot gulšņu caurmēra tilpumu 0,1 m³, veco gulšņu kubatūra iznāk apm. 53.700 ciešmetru jeb 77.000 kraujmetru. — Kopējais kurināmam izlietotās koksnes daudzums iznāk 3.300.000 kraujmetru, t. i. par kādiem 122.000 kraujmetriem mazāks nekā augstāk aprēķinātais malkas patēriņš. Šī starpība izskaidrojās ar šai aprēķinā iespējamām sīkākām kļūdām un arī ar to neuztveramo koksnes daudzumu, ko dod vecie, nonīkūšie, vētrās nolauztie u. t. t. lauku, ceļmalu, dārzu, parku, aleju koki, augļu koki, arī vecu noplēstu koka ēku atliekas. Visi šie koki dod katru gadu zināmu nelielu daudzumu koksnes, ko galvenā kārtā izlieto kā kurināmo. P. p. pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas materiāliem

visā Latvijā saskaitīti uz laukiem 1.468.000 ābeļu, 161.000 bumbieru, 406.000 ķiršu un 363.000 plūmu koku, kopā 2.400.000 augļu koku un 932.000 dažādu ogulāju krūmu. Katru gadu daļa no tiem tiek nolauzta vai nocirsta un sadedzināta; konstatēt šo kubatūru nav iespējams. — Dedzināmās malkas patēriņa bilance iznāk apm. sekoša:

Malkas patēriņš		Malkas ieguvums	
1000 kraujmetru			
Lauku iedzīvotāji	1.600	Valsts meži	2.510
Pilsētu iedzīvotāji	800	Pārējie meži	430
Rūpniecība	540	Koku rūpn. atkritumi	280
Dzelzceļi	120	Vecie gulšņi	80
Kaņa resors	150	Pārējie	100
Valsts civiliestādes	80		
Rīgas pilsētas pašvald. iest.	70		
Lauku pašvaldības	60		
Kopā apaļi		Kopā apaļi	
	3.400		3.400

Beidzamos, 1925—1927. gados, caurmēra malkas patēriņš gadā iznāk apaļi 3,4 milj. kraujmetru. Gados ar siltām ziemām malkas patēriņš mazāks, gados ar aukstām ziemām — lielāks. Doc. Arv. Kalniņš savā 1925. gadā iznākušā grāmatā „Mežu tehnoloģija“ arī piedev savu kurināmā bilances vērtējumu, gan nepaskaidrojot izlietos vērtēšanas paņēmienus. Pēc minētā autora kalkulācijas malkas patēriņš ir apm. 4 milj. kraujmetru. Šai apcerējumā pieviestais vērtējums (3,4 milj.) sastāda tikai kādus 85% no A. Kalniņa uzstādītā. Cik var saprast, A. Kalniņa vērtējums sastādīts par agrākiem gadiem, kad malkas kurināmā loma bij lielāka nekā tagad, kad ievērojamāku lomu rūpniecībā un dzelzceļsaimniecībā sākušas spēlēt akmeņogles.

No visiem Latvijas mežiem 1925—1927. gados iegūti gadā caurmērā apm. 5.284.000 ciešmetri koku. No būv- un lietkokiem radušies atkritumi 645.000 ciešmetru (miza, zari un neizlietotā galotnes daļa), t. i. 12,2% no iegūtās koksnes kubatūras. Uz ārzemēm eksportēti 1 milj. ciešmetru dažādu koku materiālu, resp. 19% no iegūtās koksnes kubatūras. No eksportēto koku materiālu kopējās kubatūras uz stut- un papīrmalku kopā nākās 279.000 ciešmetru jeb 28%. Iekšzemē izlietoti apm. 1.300.000 ciešmetru būv- un lietkoku, daļa no kuņiem izstrādāta dēļos, finieros un citos zāģētos materiālos, — tā tad 24,6% no iegūtās koksnes kubatūras. Papīra un celulozes fabrikās izlietotā papīrmalka, 85.000 ciešmetru, sastāda no kopējās iekšzemē pātērētās būv- un lietkoku kubatūras 6,5%. Izlietoti apkurināšanai 2.340.000 ciešmetru, kas iztaisa 44,2% no visas

iegūtās koksnes kubatūras. — Iekšzemē izlietoto būv- un lietkoku kubatūra iznāk daudz mazāka, ja ņemam visu periodu 1921—1927. gadus, kas izskaidrojās ar būvniecības un rūpniecības vājo attīstības stāvokli Latvijas valsts pastāvēšanas pirmos gados, kad saimnieciskā dzīve bija vēl pamirusi. Beidzamie gadi, turpretim, ir neparasti straujas lauku būvniecības attīstības gadi, kādēļ arī būvkoku patēriņš lielāks. Vēlākos gados sagaidāms šai ziņā zināms atslābums, ko pa daļai vēl pastiprina ugunsdrošu ēku celšana. Arī malkas, kā kurināmā, nozīme nākotnē var samazināties, ja rūpniecība vairāk lieto akmeņogles.

III. Meži un lauksaimniecība.

Lauksaimniecības lielo nozīmi un svaru Latvijas tautsaimniecībā labi raksturo sekoši fakti. Pēc 1925. gada februārī izdārītās iedzīvotāju skaitīšanas no kopējā Latvijas iedzīvotāju skaita, 1.845.000, bija nodarbināti lauksaimniecībā kopā ar piederīgiem 1.125.000 cilvēku jeb 61⁰%. No saimnieciski strādājošiem, 1.123.000, bija nodarbināti lauksaimniecībā 767.000 jeb 68⁰%. — Pēc mana Latvijas tautas ienākuma vērtējuma (skat. sīkākī attiecīgos rakstus „Economistā” 1927. g. 8—11. numuros) un pēc kāda vēl neiespiesta apcerējuma, no kopējā tautas ienākuma beidzamos gados, apm. Ls 900 milj., lauksaimniecība dod kādus Ls 450 milj., t. i. apmēram $\frac{1}{2}$, bet rūpniecība — tikai kādus Ls 170 milj., tā tad kādas $2\frac{1}{2}$ reizes mazāk par lauksaimniecības ienākumu. — Pēc mana Latvijas tautas mantas vērtējuma (sk. sīkākī „Economista” 1927. g. 18. un 20. numurus), kopējās Latvijas tautas mantas vērtības, apm. Ls 5400 milj., galvenā sastāvdaļa ir 230.000 lauku saimniecību nekustāma un kustāma manta, kas sastāda ap Ls 2.500 milj. jeb nedaudz mazāk par pusi. Atskaitot valsts mantas vērtību, pārējām iedzīvotāju grupām atliek mantas tikai kādi Ls 1.200 milj. jeb drusku vairāk par $\frac{1}{5}$ no kopējās tautas mantas vērtības. — No 1921—1925. gados eksportēto preču vērtības (Ls 128 milj.) lauksaimniecības ražojumu (līnu, sviesta, gaļas, linsēklu u. c.) vērtība sastāda 48⁰% (Ls 61 milj.), 1926. gadā šis procents vēl lielāks — 55⁰% (Ls 104 milj.) — Visi pievestie fakti liecina, ka lauksaimniecība ir Latvijas tautsaimniecības galvenais pamats. Tagad noskaidrosim, kādas attiecības pastāv starp Latvijas lauksaimniecību un Latvijas mežiem.

Zemnieku dzīve vispārīgi stāv ciešā sakarā ar mežu. Mežs, blakus zemei, ir viens no zemnieku saimniecības galveniem pamatiem. No meža zemnieks iegūst koku materiālus savu ēku un inventāra būvei un remontam, malku apkurināšanai un ēdiena pagatavošanai, koku materiālus mājropniecības piekopšanai. Ar savos mežos ražoto koku materiālu un malkas pārdošanu zemnieks iegūst zināmu daļu no sava ieņēmuma naudā. Valsts mežos zemnieki atrod darbu un peļņu pie koktirgotājiem un rūpniekiem pārdoto mežu gabalu izciršanas un sagatavoto koku materiālu izvešanas no meža līdz plūdināmām upēm vai dzelzceļa stacijām. Arī jaunsaimniecību, izpostīto vecsaimniecību un pārējo lauku saimniecību vajadzībām no valsts mežiem izsniegtie būv- un lietkoki, kā arī malka, ir liels lauksaimnieku darba pielikšanas objekts, jo tie pašu spēkiem kokus nocērt, sagatavo un aizved uz savām mājām, tādā kārtā faktiski, pēc būtības, nopelnīdami lielas summas, kuŗas tie gan nesapem naudā, bet kuŗas tiek ieguldītas lauku saimniecības ēku būvēs un remontos, kā arī dažādu lauksaimniecības darba rīku un māsaimniecības piederumu jaunizgatavošanā un remontā. Bez tam mežā zemnieki lasa sēnes, ogas, kas dod tiem zināmu ienākumu naudā un zināmu daļiņu no cilvēku usturam izlietotās pārtikas, iegūst pakaišus kūtīm, medī zvērus un puņņus u. t. t. Aplūkosim visus minētos punktus pēc kārtas.

Nodaļā par koku materiālu iegūšanu un izlietošanu Latvijā aizrādīts, ka no privātiem un pašvaldību mešiem beidzamos gados iegūto koksni var rēķināt ap 600.000 ciešmetru. Lai gan šai nodalījumā mums ir runa tikai par lauksaimnieku privātiem mežiem, tomēr, ņemot vērā pašvaldību mežu mazo platību, rēķināsim arī vienu pašu lauksaimnieku mežu produkciju tos pašus apaļus 600.000 ciešmetrus. Pēc mūsu teorētiskā aprēķina apmēram puse no šīs kubatūras ir būv- un lietkoki, otra puse — dedzināmā malka un žagari. Par dedzināmo malku mēs pieņemām, ka pusi no tās lauksaimnieki pārdod pilsētu un miestu iedzīvotājiem, otru pusi nodedzina savās saimniecībās apkurināšanai un ēdiena pagatavošanai. Par būv- un lietkokiem vienkāršības dēļ pieņemsim, ka tos visus lauksaimnieki pārdod uz pilsētām. Stājoties pie šo ieņēmumu noskaidrošanas, vispirms jākonstatē, cik lielu procentu no būv- un lietkokiem sastāda samērā mazvērtīgā stut- un papīrmalka. 1925.—1927. gados uz ārzemēm eksportēta stut- un papīrmalka kopā caurmērā gadā 279.200 ciešmetru, kas līdzinās 328.000 ciešmetru ar mizu un zariem (rēķinot mizas un zaru kopējo kubatūru 15%). Vietējās papīrfabrikās pārstrādā gadā 85.000 cšm. papīrmalkas, kas līdzinās 100.000 cšm.

malkas ar mizu un zariem. Caurmērā no Latvijas mežiem iegūtās stut- un papīrmalkas kopējā kubatūra (ieskaitot mizu un zarus) līdzinās 428.000 cšm. gadā jeb 13,3% no visas 1925.—1927. gados caurmērā gadā iegūtās būv- un lietkoku kubatūras, 3.226.000 cšm. Lauksaimnieku mežos sīki koki, kuņi noder stut- un papīrmalkas izstrādāšanai, sastāda daudz lielāku procentu, nekā valsts mežos. Tādēļ pieņemsim, ka no 300.000 cšm. no lauksaimnieku mežiem iegūto būv- un lietkoku stut- un papīrmalkas procents būs apmēram divreiz lielāks par caurmēra procentu 13,3, tā tad apm. 25% jeb $\frac{1}{4}$). Stut- un papīrmalkas ieguvums no lauksaimnieku mežiem tādā gadījumā iznāk apmēram 75.000 cšm. ar mizu un zariem jeb 64.000 cšm., bez mizas un zariem, baļķu ieguvums — 225.000 cšm. ar mizu un zariem jeb 180.000 cšm. bez mizas un zariem (rēķinot mizas, zaru un galotnes neizlietotās daļas kopējo kubatūru 20%). Tagad jākonstatē celmu nauda, kādu lauksaimnieki par šiem koku materiāliem ieguvuši. Meža cenas jeb celmu naudu valsts mežos vispareizāki aprēķināt pēc izsoļu rezultātiem, bet tā kā mežu pārdod tagad gandrīz tikai pēc platības (tā tad kopā būv- un lietkoki un dedzināmā malka), tad nav zināms, kāda cena iegūta par atsevišķiem zortimentiem. Vienīgais avots, no kuņa iespējams smelties šādus datus, ir inženiera-mežkopja K. Birnbauma L. U. lauksaimniecības fakultātes mežkopības nodaļai 1928. gada augustā iesniegtais, vēlāk godalgotais, diplomdarbs „Koksnes vērtības pieaugums sakarā ar izstrādāšanu Latvijas galvenos mežsaimniecības rajonos.

Caurmēra celmu nauda visā Latvijā 1925./26.—1927./28. gados stut- un papīrmalkai, pēc K. Birnbauma darba, iznāk Ls 3,40 par ciešmetru, skuju koku baļķiem — Ls 11,30 par ciešmetru. Par pārdotiem 64.000 cšm. stut- un papīrmalkas un 180.000 cšm. baļķu lauksaimnieki apmēram ieņēmuši attiecīgi Ls 0,22 milj. un Ls 2,03 milj., kopā Ls 2,25 milj. Par pārdoto dedzināmo malku 150.000 cšm. jeb 214.000 kraujmetru laucinieki ieņēmuši apmēram Ls 1,71 milj., rēķinot, ka lauksaimnieki paši aizved to uz pilsētām un miestiem un iegūst caurmērā kādus 8 latus par kraujmetru (cena ņemta pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdevumos publicētiem dažādu preču cenu sarakstiem). Pārējos 150.000 cšm. jeb 214.000 kraujmetru dedzināmās malkas lauksaimnieki izlieto paši savās mājās. Šīs malkas vērtība jāaprēķina drusku zemāku, jo jāatskaita no pilsētā iegūstamās cenas transporta izdevumi no lauku saimniecības līdz pilsētai. Pieņemsim šīs malkas vērtību 7 lati par kraujmetru. Tādā gadījumā pašu saimniecībās izlietotas, no pašu mežiem iegūtās dedzināmās malkas vērtība iznāk apmēram Ls 1,50 milj. Lauksaimnieku ieņēmumi

naudā par pārdotiem meža materiāliem iznāk apm. $2,25 + 1,71 =$ Ls 3,96 milj., apaļā skaitlī Ls 4 milj., pašu saimniecībā nodedzinātās malkas vērtība — apm. Ls 1,5 milj., kopējais ieguvums no lauksaimnieku mežiem līdzinās kādiem Ls 5,5 milj. Protams, ka šie skaitļi nav uzskatāmi par pilnīgi precīziem, bet tie tomēr pietiekošā mērā rāda lauksaimnieku mežu saimniecisko nozīmi viņu īpašniekiem. Lai skaidrāki izprastu lauksaimnieku mežu nozīmi, salīdzināsim ieņēmumus no citiem ražojumiem. Pēc mana raksta „Labības izlietošana Latvijā“ („Economistā“ 1928. g. 17. numurā) un pēc kāda vēl neiespiesta pētījuma par lauksaimnieku ienākumiem, visi Latvijas lauksaimnieku ieņēmumi par pilsētnieku patēriņam un eksportam pārdotiem ražojumiem bijuši sekoši: piens un tā produkti — Ls 60 milj., gaļa — Ls 37 milj., lini — Ls 31 milj., labība (rudzi, kvieši, mieži, auzas) — Ls 14 milj., kartupeļi — Ls 8 milj., linsēklas — Ls 8 milj., olas — Ls 5,5 milj., dārza augļi un ogas, dažādi dārzāji, mājputnu gaļa un spalvas, siens, āboliņš, medus — kopā Ls 10 milj. Kopējie lauksaimnieku ieņēmumi naudā par pārdotiem zemkopības, lopkopības un mežkopības ražojumiem iznāk ap Ls 180 milj. gadā. Ieņēmumi no meža materiālu pārdošanas, pēc pievestā vērtējuma apm. Ls 4 milj., pieder pie mazākiem ieņēmumu posteļiem un sastāda no to kopsumas tikai kādus 2,2%. Kā redzāms, lauksaimnieku mežu finansiālā nozīme caurmērā visā Latvijā nav liela. Tas tāpēc, ka caurmērā uz katru lauku saimniecību iznāk tikai kāds 1 ha meža, pie tam vāja, salīdzinot ar valsts mežiem. Tomēr atsevišķās saimniecībās, kur meža platība un kvalitāte ir augstākas par caurmēru, mežam jau daudz lielāka finansiāla nozīme. Meža pārdošana šādās saimniecībās var noderēt kā svarīgs atbalsts saimniecisku, finansiēlu grūtību gadījumos: ar zināma skaita koku izciršanu un pārdošanu bieži iespējams segt saimniecības deficītu vai arī iegūt līdzekļus kādiem sevišķiem mērķiem.

Ievērojami lielāka nozīme ir lauksaimnieku peļņai darbos pie izsolēs un vispārīgi par tirgus cenām pārdoto koku sagatavošanas un izvešanas no valsts mežiem. Šo koku materiālu daudzumu rāda sekoši skaitļi (pēc mežu departamenta pārskatiem):

Par tirgus cenām izsniegti 1000 ciešmetru:

G A D I	Būv- un lietkoki	Dedzināmā malka
1925./26.	1280	507
1926./27.	1852	667
1927./28.	2804	916
Caurmērā gadā	1979	697

Pēc iepriekšējā nodalījumā pievestiem aprēķiniem caurmērā gadā iegūta stut- un papīrmalka 428.000 cšm. (ar mizu un zariem). No šī daudzuma kādi 75.000 cšm. nākuši no lauksaimnieku mežiem. No valsts mežiem tā tad iegūti kādi 353.000 cšm., kas līdzinās 400.000 kraujmetriem stut- un papīrmalkas bez mizas un zariem. Baļķu iegūts no valsts mežiem kādi 1.979.000—353.000=1.626.000 cšm. ar mizu, zariem un galotni jeb 1.300.000 cšm. bez tiem. Dedzināmās malkas iegūts 697.000 cšm. jeb 996.000 kraujmetru. Caurmērā sagatavošanas izdevumi visā Latvijā minētos 3 gados bijuši: stut- un papīrmalkai Ls 1,65 par kraujmetru, skuju koku baļķiem — Ls 0,74 par ciešmetru, dedzināmai malkai Ls 1,19 par kraujmetru (pēc K. Birnbauma). Par tirgus cenām caurmērā 1925./26. — 1927./28. gados no valsts mežiem pārdotās stut- un papīrmalkas sagatavošanu izmaksāts Ls 660.000, baļķu sagatavošanu — Ls 962.000, dedzināmās malkas sagatavošanu — Ls 1.185.000, kopā apm. Ls 2,8 milj. — Izvešanas izdevumi (līdz plūdināmai upei vai dzelzceļa stacijai: caurmēra attālums no cirsmes līdz upei, pēc K. Birnbauma, iznāk visā Latvijā 6 km., caurmēra attālums no cirsmes līdz dzelzceļa stacijai — 8,3 km.) iztaisa uz 1 kraujmetru stut- un papīrmalkas un dedzināmās malkas caurmērā Ls 2.—, uz 1 cšm. baļķu Ls 4,05 (pēc K. Birnbauma). Izvešanas izdevumi stut- un papīrmalkai sastāda Ls 800.000, dedzināmai malkai — Ls 1.992.000, baļķiem — Ls 5.281.000, kopā apmēram Ls 8,1 milj. — Valsts dzelzceļu ieņēmumi par koku materiāliem un malkas pārvadāšanu 1925./26. — 1927./28. gados bijuši caurmērā gadā Ls 4,3 milj. (mazu daļiņu te gan sastāda arī ieņēmumi par dēļu un citu zāgētu materiālu pārvadāšanu). Spriežot pēc dzelzceļu un iekšējo ūdensceļu pārvadājumu statistikas, varam pieņemt, ka plūdina gandrīz visus baļķus un pusi no stut- un papīrmalkas, pa dzelzceļiem pārvadā pusi stut- un papīrmalkas un gandrīz visu dedzināmo malku. Šāds sadalījums pieņemts vienkāršības dēļ, patiesībā arī maza daļiņa baļķu tiek pārvadāta pa dzelzceļu, no otras puses, mazu daļu dedzināmās malkas pārvadā pa iekšējiem ūdensceļiem. Bet šie sīkumi maz ko groza pieņemtās plūdināto un pa dzelzceļiem pārvadāto koku materiālu attiecības. Pēc K. Birnbauma, 1 ciešmetra baļķu plūdināšana izmaksā Ls 3,75, 1 kraujmetra stut- un papīrmalkas, arī dedzināmās malkas plūdināšana — Ls 2,41. (Caurmērā attālums starp vietu, kur koki ielaisti ūdenī un plūdināšanas gala punktu, ostu, iznāk 124 km.; caurmēra attālums starp koku nosūtīšanas dzelzceļu staciju un gala staciju iznāk 126 km.). Kopējie plūdināšanas izdevumi minētā 3 gadu periodā iznāk caurmērā gadā Ls 5,4 milj. — Par tirgus cenām pār-

doto koku materiālu sagatavošana beidzamos 3 gados izmaksā caurmērā gadā Ls 2,8 milj., izvešana — Ls 8,1 milj., plūdināšana — Ls 5,4 milj. un dzelzceļu transports — Ls 4,3 milj., kopā Ls 20,6 milj. Celmu nauda, t. i. valsts tiešie ieņēmumi no pārdotā meža par tirgus cenām, minētos 3 gados bijuši caurmērā gadā Ls 13,2 milj. Sagatavošanas, izvešanas, plūdināšanas un dzelzceļu transporta izdevumi kopā (Ls 20,6 milj.) sastāda 156⁰/₁₀₀ no celmu naudas, tā tad tie ir 1¹/₂ reizes augstāki par celmu naudu. Sagatavošanas un izvešanas izdevumi kopā sastāda Ls 11 milj., apmēram tādu summu caurmērā gadā samaksājuši meža pircēji par koku nociršanu, sagatavošanu un izvešanu no meža līdz plūdināmai upei vai dzelzceļa stacijai. Gandrīz visi mežu darbu strādnieki, cirtēji un vedēji, ir vietējie lauku iedzīvotāji, kuņi tā tad arī nopelnījuši kādus Ls 11 milj. Šo summu varam pieņemt kā laucinieku nopelnītu jo vairāk tādēļ, ka arī daļu no plūdināšanas darbiem izdara lauku iedzīvotāji, tādā kārtā nopelnīdami daļu no Ls 5,4 milj. Tā kā galveno peļņu dod materiālu izvešana no meža (Ls 8,1 milj.), ko izdara lauksaimnieki ar saviem zirgiem un ragavām (un ratiem), varam pieņemt, ka gandrīz visu minēto summu nopelnījuši lauksaimnieki.

No valsts mežiem saņemtos būv- un lietkokus, kā arī malkas kokus, lauksaimnieki paši nocērt, sagatavo un aizved no meža uz savām mājām. Šo koku materiālu un malkas sagatavošanas un izvešanas darbu vērtība, lai gan lauksaimnieki nesaņem to naudā, jāuzskata par lauksaimnieku peļņu, kuņu viņi ieguldījuši galvenā kārtā savu ēku būvēs un savu darba rīku un cita inventāra jaunizgatavošanā un remontos. Beidzamos 3 gados lauksaimnieki saņēmuši no valsts mežiem sekošus meža materiālus (1000 cšm.):

G A D I	Lauku iedzīvotājiem par takses cenām izsniegti		Lauku iedzīvotājiem par 1/5 takses izsniegti būv- un lietkoki
	Būv- un lietkoki	Dedzināmā malka	
1925./26. g.	335	839	693
1926./27. g.	368	1107	1140
1927./28. g.	382	1070	1143
Caurmērā gadā .	362	1005	992

Varam pieņemt, ka caurmēra attālums starp meža cirmsmām un lauku mājām ir apmēram tāds pats, kā agrāk pievestais starp cirmsmu un plūdināmo upi vai dzelzceļa staciju. Tādēļ varam ņemt par pamatu šim aprēķinam K. Birnbauma datus: uz 1 cšm. balķu Ls 0,74 sagatavošanas izdevumu un Ls 4,05 izvešanas izdevumu, kopā

Ls 4,89; uz 1 kraujmetru dedzināmās malkas sagatavošanas izdevumus Ls 1,19, izvešanas izdevumus — Ls 2,00, kopā Ls 3,19. Kopējā 1.083.000 cšm. baļķu un 1.436.000 kraujmetru dedzināmās malkas sagatavošanas un izvešanas darbu vērtība iznāk attiecīgi Ls 5,3 milj. un Ls 4,6 milj., kopā Ls 9,9 milj., tā tad apaļi Ls 10 milj. Apmēram tādu summu beidzāmos 3 gados lauksaimnieki pēc būtības caurmērā gadā nopelnījusi, nav gan to saņēmuši naudā, bet tā ieguldīta dažādā lauksaimnieku nekustāmā un kustāmā mantā, galvenā kārtā ēkās.

Pēc pievestiem vērtējumiem iznāk, ka beidzamos gados lauksaimnieki ieguvuši par saviem kokiem un malku kādus Ls 4 milj., saņēmuši par darbiem valsts mežos pie tirgotājiem, rūpniekiem un valsts iestādēm pārdoto koku sagatavošanas un izvešanas apm. Ls 11 milj., pēc būtības nopelnījuši pie savu no valsts mežiem saņemto koku sagatavošanas un izvešanas kādus Ls 10 milj. Kopējais lauksaimnieku ieguvums no saviem mežiem un no darbiem valsts mežos iznāk apm. Ls 25 milj. Pēc kāda mana vēl neiespiesta pētījuma iznāk, ka lauksaimnieku kopējais ienākums beidzāmos gados bijis apm. Ls 320 milj. Šai summā ietilpst lauksaimnieku tīrais ieņēmums naudā, t. i. starpība starp lauksaimnieku brutto ieņēmumu naudā par pārdotiem lauksaimniecības produktiem, izpildītiem darbiem valsts mežos, pie ceļu labošanas u. t. t. un lauksaimnieku izdevumu (naudā) kopsummu (laukstrādnieku algas, darba rīku atjaunošana, mākslīgo mēsli iepirkšana u. t. t.), lauksaimnieku ģimeņu patērēto pašu laimniecībā iegūto ražojumu vērtība un lauksaimnieku dzīvokļu īres vērtība. No šī kopējā lauksaimnieku ienākuma no mežiem iegūtā summa, Ls 25 milj., sastāda 8°/_o. — Valsts mežos pie tirgotājiem u. c. pārdoto koku sagatavošanas un izvešanas nopelnītie Ls 11 milj. sastāda no kopējā lauksaimnieku ieņēmuma naudā, — apm. Ls 190 milj., kādus 6°/_o. Kopējie ieņēmumi naudā par pārdotiem no saviem mežiem kokiem un malku un par darbu izpildīšanu valsts mežos sastāda apm. Ls 15. milj., kas līdzinās kādiem 8°/_o no kopējā lauksaimnieku ieņēmuma naudā (Ls 190 milj.) — Šie salīdzinājumi rāda, ka, lai gan ieguvumi naudā un citādā veidā sastāda ne visai lielu procentu no kopējā lauksaimnieku ienākuma, tomēr, kā ienākuma sastāvdaļa tā ir diezgan ievērojama. Piem. ienākumi naudā no saviem mežiem un no darbiem valsts mežos (Ls 15 milj.) apmēram līdzinās ieņēmumiem naudā no pārdotās labības, t. i. rudziem, kviešiem, miežiem un auzām (Ls 14 milj.), gandrīz divreiz lielāki par ieņēmumiem no pārdotiem kartupeļiem (Ls 8 milj.), līdzinās pusei no ieņē-

mumiem no laniem, sastāda kādu $\frac{1}{4}$ no ieņēmumiem no piena un piena produktiem.

Mežiem liela nozīme lauku būvniecībā, jo koki, kā tas paskaidrots nodaļā par mežiem un būvniecību, ir galvenā lauku saimniecību ēku vērtības sastāvdaļa. Tikai pateicoties Latvijas mežu eksistencei, varēja izvest samērā īsā laikā lielo agrārreformu, agrāko lielo muižu sadalīšanu sīkās jaunsaimniecībās. Galvenā un grūtākā jaunsaimniecību ierīkošanas darba daļa ir ēku celšana; dzīvā un nedzīvā inventāra iegādāšana jau daudz vieglāki izvedama. Pateicoties mežu apmēriem Latvijā bija iespēja izsniegt jaunsaimniecību ēku uzbūvei vajadzīgos lielos daudzumus meža materiālu. Tāpat tikai pateicoties mežiem varēja atjaunot daudzās kaņā nopostītās lauksaimniecību ēkas. Pēc tautas skaitīšanā 1920. gadā iegūtiem datiem (visi tie šeit pievesti pēc M. Skujenieka grāmatas „Latvija“) no visām Latvijas lauku saimniecību ēkām bija pilnīgi izpostītas un sagrautas viena desmitā daļa. No 1920. gadā reģistrētām 743.732 ēkām 560.878 jeb 75,4% palikušas no kaņā neaizskārtas, 104.576 jeb 14,1% pa daļai izpostītas un 78.278 jeb 10,5% galīgi iznīcinātas. Pilnīgi nopostīto un pa daļai nopostīto ēku rakstūru rāda sekoši skaitļi:

	Pilnīgi nopostītas	Pa daļai nopostītas
Dzīvojamās ēkas	11.568	24.144
Kūtis un staļļi	16.680	26.421
Rījas	7.519	12.200
Klētis	8.907	13.740
Šķūņi	23.187	19.135
Pārējās ēkas	10.417	8.936
K o p ā .	78.278	104.576
% no visa ēku kopskaita .	10,5	14,1

Nopostīto saimniecību skaits sniedzas pie apmēram 25.000. — Latvijas valsts pastāvēšanas 10 gados iedalītas kādas 90.000 jaunsaimniecības; gandrīz visām tām ir nācies un vēl nāksies uzbūvēt jaunas ēkas. Pēc Zemkopības ministrijas būvniecības nodaļas aprēķiniem 10 gados uzceltas kādas 150.000 jaunas ēkas. Bez tam varbūt tikpat liels skaits kaņā pa daļai izpostīto, pa daļai stipri nolaiesto ēku ir pamatīgi remontētas. — 1920./21.—1927./28. gados jaunsaimniecību un dzīves atjaunošanas vajadzībām izsniegti no valsts mežiem pavisam 7.558.000 ciešmetru būv- un lietkoku ar tirgus vērtību Ls 49 milj. Bez tam prāvu daudzumu koku materiālu lauksaimnieki saņēmuši par takses cenām. Lai gan pēc likuma visiem šiem

koku materiāliem vajadzēja tikt iebūvētiem lauksaimniecību ēkās, tomēr labu daļu no tiem lauksaimnieki-saņēmēji pārdevuši, ko pierāda nodaļā par koku materiālu iegūšanu un izlietošanu aizrādītā nesaksaņa starp vispārējo Latvijas ēku būvniecībā izlietoto būv- un ietkoku daudzumu un lauku būvniecības vajadzībām izsniegto. Bez būvkokiem lauksaimnieki saņēmuši vēl no valsts aizdevumus naudā: uz 1928. g. 1. janv. Valsts zemes banka bija izsniegusi ilgtermiņa un īstermiņa aizdevumus lauku saimniecību ēku celšanai Ls 55 milj., neskaitot atmaksātos īstermiņa aizdevumus (pēc Valsts zemes bankas darbības pārskata par 1927. gadu). Kā redzējām, sagatavošanas un izvešanas izdevumi baļķiem uz 1 ciešmetru sastāda Ls 4,89. Visiem 1920./21.—1927./28. gados izsniegtiem 7.558.00 cšm ar mizu, zariem un galotni jeb 6.046.000 cšm. baļķu (bez mizas u. t. t.) sagatavošanas un izvešanas darbu vērtība iznāk apmēram Ls 30 milj. Koku materiālu vērtība un Valsts zemes bankas aizdevumi kopā sastāda $49+30+55=Ls\ 134$ milj. (neņemot vērā, ka daļu no saņemtiem kokiem lauksaimnieki pārdevuši). Ievērojot vēl būvētāju-lauksaimnieku būvēs ieguldītos pašu līdzekļus un darba vērtību (pie būvmateriālu pievešanas pie būves, līdzdalība tieši ēku celšanā u. t. t.), kā arī algotiem būvstrādniekiem (namdariem, mūrniekiem u. c.) izmaksātās darba algas, kopējā Latvijas pastāvēšanas laikā lauku saimniecībās izvesto būvju vērtība sniegsies, varbūt, pie kādiem Ls 200 milj. Lauksaimnieku izdevumi būvniecībai naudā, protams, daudz mazāki, jo kokus lauksaimnieki saņēmuši par $\frac{1}{5}$ takses un arī paši pielikuši daudz darba pie būvmateriālu iegūšanas, piegādāšanas būvei un tiešās ēku celšanas, kas nekādus izdevumus naudā nav izsaucis.

Arī valsts un savos mežos iegūtā dedzināmā malka dzīvojamo telpu apkurināšanai un ēdienu pagatavošanai spēlē zināmu lomu lauksaimnieku saimniecībā. No pašu mežiem, pēc agrāk pievestiem aprēķiniem, lauksaimnieki iegūst malku apm. 214.000 kraujmetrus. Rēķinot malkas caurmēra vērtību lauku saimniecībās Ls 7 par kraujmetru, no pašu mežiem iegūtās un pašu saimniecībās nodedzinātās malkas vērtība iznāk apm. Ls 1,5 milj. No valsts mežiem beidzāmos 3 gados lauksaimnieki saņēmuši caurmērā gadā 1.436.000 kraujmetru. Rēķinot to vērtību tos pašus 7 latus par kraujmetru, šīs malkas kopvērtība iznāk kādi Ls 10 milj. Kopā lauksaimnieku patērētās malkas vērtība sanāk Ls 11,5 milj. Pēc savas vērtības dedzināmā malka ir viens no diezgan svarīgiem lauksaimnieku ģimeņu patērētiem produktiem.

1923. gadā reģistrēts lauku saimniecībās sekošs nedzīvais inventārs, t. i. dažādi lauksaimniecības rīki un mašīnas (pēc Valsts sta-

tistiskās pārvaldes izdevuma „Latvijas lauksaimniecība pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas ziņām“): 264.012 rati, 256.800 ragavas, 361.646 arkli (no tiem spīļu — 152.407), 353.350 ecešas (no tām koka ar dzelzs tapām — 244.933) un mazāks skaits dažādu mašīnu. Viena no svarīgākām šo darba rīku vērtības sastāvdaļām ir viņu koka daļas. Pēc mana vērtējuma apcerējumā par Latvijas tautas mantu (sk. „Economistā“ 1927. g. №№ 18. un 20.) lauksaimniecības nedzīvā inventāra vērtība ir apmēram Ls 100 milj. Jāievēro, ka 1923.—1928. gados būs nācis klāt liels skaits jaunu darba rīku, sakarā ar jaunsaimecību ierīkošanu un vispārējo lauksaimniecības atjaunošanu un attīstību, tā kā tagad darba un transporta rīku skaits un vērtība, jādōmā, būs vēl lielāki par tikko aizrādītiem. Daudz lielākā skaitā lauku saimecībā tiek izlietoti dažādi sīkāki darba rīki, kā grābekļi, dakšas, izkaptis u. c. Arī visiem šiem sīkiem rīkiem zināmu daļu no viņu vērtības sastāda viņu koka daļas. Dažas zirgu lietas ir no koka, kā loki u. c. Tāpat dažādi mājsaimniecības priekšmeti un trauki un lauksaimnieku mēbeles ir no koka un viņu vērtība ir ievērojama. Visā minētā lauksaimnieku mantā ieguldīts liels daudzums koka materiālu un visu šo priekšmetu atjaunošana un remonts tāpat prasa savu daļu koka materiālu. Tā kā arī šai ziņā mežiem liela nozīme priekš lauksaimniekiem.

Beidzot, koku materiāliem pieder zināma nozīme lauku māj-rūpniecībā. Daudzos pagastos, kā tas sīkāki aprakstīts nodaļā par mežiem un rūpniecību, lauku iedzīvotāji nodarbojas ar dažādu koka lietu izgatavošanu savām vajadzībām un arī pārdošanai tirgū. Tiek izstrādāti dažādi lauksaimniecības darba rīki, rati, ragavas, koka trauki, krēsli un citas mēbeles, ratīpi, riteņi, loki u. t. t. Visu šo priekšmetu galvenais materiāls ir koki, kuņus atkal dod Latvijas meži.

Meži un jūras zvejniecība. Pie nodaļas par sakariem starp mežiem un lauksaimniecību var piemetināt vēl dažus vārdus par mežu nozīmi Latvijas jūras zvejniecībā. 1927. gadā Latvijas jūrmaļā skaitījās 3109 zvejnieki-ārodnieki un 1169 zvejnieki, kuņiem zvejniecība blakus nodarbošanās. Nozvejoto zivju daudzums caurmērā 1924.—1927. gados bija gandrīz 10.000 tonnas gadā, ar vērtību uz vietas Ls 2,3 milj. (Tā kā klāt nāk vēl lielā tirgotāju peļņa, pilsēt-nieku-patērētāju par zivīm samaksātā summa daudz lielāka). Zvejniekiem piederēja pavisam 2880 laivas, kuņū vērtība kopā ar laivu piederumiem, bija apmēram Ls 1,3 milj. Galvenais šo laivu būvmateriāls ir koks. Tādēļ arī šai nozarei zināms sakars ar Latvijas mežiem. Par saldūdeņū, upju un ezeru zvejniecību nekādu datu nav. Visi pievestie skaitļi smelti no Zemkopības departamenta izdevuma „Latvijas jūras zvejniecība 1927. gadā.“

IV. Meži un rūpniecība.

Latvijas mežu ražojumi — koki, stāv ciešā sakarā ar Latvijas rūpniecību vispārīgi un sevišķi ar vairākām svarīgām tās nozarēm. Koki ir vienīgā un galvenā izejviela kokrūpniecībā (koku zāģētavas, finieru fabrikas, kastu fabrikas, mēbeļu darbnīcas, sērkokociņu skaliņu fabrikas u. c.), papīra rūpniecībā un sērkokociņu rūpniecībā. Visās rūpniecības nozarēs malka pēc akmēņoglēm svarīgākais kurināmais; malkai, kā kurināmam, rūpniecībā daudz lielāka nozīme nekā dzelzceļu saimniecībā. Kociem, kā apstrādāšanas materiālam, ievērojama nozīme Latvijas māj rūpniecībā. Beidzot, koku materiāliem liela nozīme kā rūpniecības uzņēmumu ēku un inventāra būvmateriālam un remonta materiālam. Aplūkosim pēc kārtas visas šīs sakarības.

Kaŗa laikā, 1915. gadā, Latvijas rūpniecība, t. i. strādnieki un pārējais personāls, tāpat mašīnas un darba rīki, materiālu krājumi, tika evakuēta uz Krieviju un tādā kārtā galīgi izpostīta. Latvijas pastāvēšanas gados uzņēmēju rosīgā darbība, daudz maz nostabilizējušies politiskie un saimnieciskie apstākļi, valsts aizdevumi rūpniecībai un jaunu ārzemju kapitālu ieguldīšana rūpniecībā, — visu šo faktoru darbība ir izsaukusi Latvijas rūpniecības atjaunošanos. Mūsu lielās priekškaŗa fabrikas pamatojās uz plašā Krievijas tirgus apgādāšanu ar saviem ražojumiem. Tagad šis tirgus mums ļoti ierobežots (lai gan Latvijas-Krievijas tirdzniecības līgums paver mums zināmas izredzes) un pārējos tirgos neesam pa lielākai daļai konkurences spējīgi, jo mūsu preču ražošana dažādu iemeslu dēļ iznāk stipri dārga. Tādēļ mūsu rūpniecības uzņēmumiem jāapgādā galvenā kārtā šaurais iekšzemes tirgus, kas neļauj ierīkot tik plašus lieluzņēmumus, kādi pastāvēja Latvijā pirms kaŗa. 1910. gadā tagadējās Latvijas valsts robežās skaitījās 782 rūpniecības lieluzņēmumi ar 93.000 strādniekiem (pēc dažiem aprēķiniem strādnieku skaits bijis vēl lielāks). 1920. gadā reģistrēti 1430 uzņēmumi ar tikai 21.200 strādniekiem. 1927. gadā reģistrēti 2853 uzņēmumi ar 53.000 strādniekiem un 8000 pārējiem darbiniekiem (techniskais un kantora personāls u. c.). Lai gan dominējošo lomu spēlē lielie un vidējie uzņēmumi, tomēr pastāv arī ļoti liels skaits pavisam sīku uzņēmumu, kas padara strādnieku caurmēra skaitu uz 1 uzņēmumu niecīgu. Jāievēro, ka tagad pēc kaŗa mūsu Valsts statistiskā

pārvalde reģistrē tikai tos uzņēmumus, kuņi lieto mehanisku dzinēj-spēku vai kuņos ir nodarbināti mazākais 5 strādnieki. Tikai šādi uzņēmumi ietilpst jau pievestajos skaitļos un zemāk ievietotās tabelēs, kuņas rāda mūsu rūpniecības vispārīgo un speciēli mūs šāi apcerē-jumā interesējošo nozaru stāvokli 1927. g. (sastādītas pēc Valsts statistiskās pārvaldes publicētiem izdevumiem):

Rūpniecību nosaukums	Uzņēmumu skaits	Nodarbināto personu skaits	Tai skaitā strādnieku
R ū p n i e c ī b a.			
Raktuves un akmeņlaustuves	5	512	500
Keramika, akmeņu izstrādājumi un sai-stošas vielas	99	3.417	3.181
Metālapstrādāšana un mašīnrūpniecība	285	9.899	8.603
Ķīmiska rūpniecība	93	4.640	3.975
Ādu rūpniecība	47	1.018	881
Tekstilrūpniecība	272	7.546	6.782
Kokrūpniecība	293	12.479	11.525
Papīrrūpniecība	29	2.696	2.438
Poligrafiskā rūpniecība	125	3.019	2.498
Pārtikas un garšvielu rūpniecība . . .	1.331	10.310	7.876
Apģērbs, apavi, tualetes un galanteri-jas piederumi	128	2.850	2.497
Būvdarbība	86	1.453	1.300
Gāzes, elektrības un ūdensvadu iestādes	46	1.071	729
Tīrība un higiēna	14	246	229
Kopā	2.853	61.156	53.010
K o k r ū p n i e c ī b a.			
Zāģētavas	111	8.554	7.940
Finieru fabrikas	8	1.458	1.350
Mebeļu galdniecība	94	1.072	995
Liestu fabrikas	6	73	61
Tapīņu fabrikas	3	23	20
Gulšņu mērcētavas	1	93	70
Sērkociņu skaliņu fabrikas	5	435	408
Mucinieku darbnīcas	2	25	24
Virpotāju (dreijātāju) darbnīcas	23	141	111
Kastu darbnīcas	6	105	95
Ratu un riteņu būvētavas	12	62	53
Kurvju un birstu darbnīcas	8	87	70
Korķu darbnīcas	5	257	239
Bilžu rāmju darbnīcas	3	43	40
Spieķu, lietus un saules sargu darbnīcas	4	34	33
Koka rokas somu darbnīcas	2	17	16
Kopā	293	12.479	11.525
P a p ī r r ū p n i e c ī b a.			
Celulozes un papīra ražošana	9	2.224	2.010
Kartons	13	415	379
Čaulītes	7	57	49
Kopā	29	2.696	2.438
S ē r k o c i ņ u r ū p n i e c ī b a			
	5	830	782

Kokrūpniecības un papīrrūpniecības uzņēmumi 1927. gadā pēc atrašanās vietas un nodarbināto personu sastāva.

Pilsētas un apriņķi	Uzņēmumu skaits	Nodarbināto personu skaits			T a ī s k a i t ā:					
					Vadošās personas		Strādnieki			
		Vīr.	Siev.	Kopā	Vīr.	S.	Vīr.	Siev.	Kopā	
Kokrūpniecība.										
Rīgas pilsēta	176	5,773	2,186	7,959	557	93	5,216	2,093	7,309	
Liepājas pilsēta	25	585	582	1,167	72	7	513	575	1,088	
Ventspils apriņķis	13	702	467	1,169	42	7	660	460	1,120	
Rīgas apriņķis	7	545	204	749	50	4	495	200	695	
Pārējie apriņķi	72	1,203	232	1,435	109	13	1,094	219	1,313	
Pavisam	293	8,808	3,671	12,479	830	124	7,978	3 547	11,525	
Papīrrūpniecība.										
Rīgas apriņķis	4	1,181	411	1,592	136	39	1,045	372	1,417	
Rīgas pilsēta	18	54	366	420	22	8	82	358	390	
Valmieras apriņķis	1	226	60	286	13	2	213	58	271	
Valkas apriņķis	2	75	91	166	4	2	71	89	160	
Madonas apriņķis	1	100	55	155	10	5	90	50	140	
Pārējie apriņķi	3	36	41	77	12	5	24	36	60	
Pavisam	29	1,672	1,024	2,696	197	61	1,475	963	2,438	

Rūpniecības uzņēmumu tiesiskais veids 1927. gadā.

Uzņēmuma īpašnieks	Visa rūpniecība			Kokrūpniecība			Papīrrūpniecība		
	Uzņēmumu skaits	Visu nodarbināto personu skaits	No tiem strādnieku	Uzņēmumu skaits	Visu nodarbināto personu skaits	No tiem strādnieku	Uzņēmumu skaits	Visu nodarbināto personu skaits	No tiem strādnieku
Akciju sabiedrības	191	23,469	20,821	32	4,832	4,464	3	1,650	1,481
Atsevišķas personas	2,055	23,051	20,359	223	5,714	5,309	24	866	795
Pilnas sabiedrības	96	2,705	2,386	14	890	829	—	—	—
Komandītsabiedr.	69	1,811	1,501	6	219	196	2	180	162
Paju sabiedrības . .	17	352	280	3	51	37	—	—	—
Kooperatīva sab. . .	342	1,779	916	1	22	22	—	—	—
Valsts	43	6,416	5,601	12	738	661	—	—	—
Vietējās adm. iest.	40	1,573	1,146	2	13	7	—	—	—
Kopā	2,853	61,156	53,010	293	12,479	11,525	29	2,696	2,438

Rūpniecības uzņēmumi pēc nodarbināto personu skaita 1927. g.

Strādnieku skaits	Visa rūpniecība			Kokrūpniecība			Papīrrūpniecība		
1—19	2,405	13,813	10,854	186	1,367	1,174	15	161	145
20—49	230	8,218	7,020	42	1,475	1,330	5	161	135
50 un vairāk	218	39,125	35,136	65	9,637	9,021	9	2,374	2,158
Kopā	2,853	61,156	53,010	293	12,479	11,525	29	2,696	2,438

Mechaniskais dzinējspēks rūpniecībā 1927. gadā.

	S p ē k a m a š Ī n a s	
	Mechanismuskaitis	H. P.
Visā rūpniecībā	2,101	124.018
Gāzes, elektrības un ūdensvadu iestādēs	86	49.873
Kokrūpniecībā	169	12.427
Papīrrūpniecībā	45	14.547

Akciju sabiedrību iemaksātais akciju kapitāls uz 1927. g. 1. janv.

	Pavisam milj. ls.	To starpā ārzemju	
		milj. ls.	o/o
Pavisam	158,1	85,4	54,0
Kokrūpniecība	9,0	3,3	36,8
Papīrrūpniecība	12,4	6,9	55,3

Kokrūpniecībā, papīrrūpniecībā un sērkokciņu rūpniecībā galvenā izejviela ir koki. Kopējais nodarbināto personu skaits šinīs rūpniecības nozarēs 1927. gadā bija 16.000, no tiem 14.745 strādnieku, kas no kopējā rūpniecībā nodarbināto personu un strādnieku skaita sastāda attiecīgi 26% un 28%. Kokrūpniecībā no visām nodarbinātām personām 30% ir sievietes, papīrrūpniecībā — 38%. Kokrūpniecība pēc nodarbināto personu skaita ir lielākā Latvijas rūpniecības nozare; pēc tās nāk pārtikas un garšvielu rūpniecība, metālrūpniecība un tekstilrūpniecība; pārējās nozares daudz sīkākas par minētām. Kā jau agrāk aizrādīts, Valsts statistiskā pārvalde reģistrē tikai samērā lielākus rūpniecības uzņēmumus; sīkās amatnieku darbības paliek neregistrētas. Amatniecībā nodarbināto personu skaitu iespējams konstatēt tikai tautas skaitīšanā, kad katram pilsonim jāuzdod arī viņa nodarbošanās. 1925. gadā izdarītā otrā tautas skaitīšanā mechaniskā koku apstrādāšanā nodarbināti reģistrēti 14.657 vīrieši un 1421 sieviete, kopā 16.078 personas: tanī gadā kokrūpniecībā nodarbināto skaits bija 8850; tā tad pārējās 7228 personas bija sīki amatnieki: galdnieki u. c. (dati ņemti no Valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Otrā tautas skaitīšana Latvijā. V. Nodarbošanās“). Ja pieņemam, ka arī 1927. gadā mechaniskā koku apstrādāšanā bija nodarbinātas 16.078 personas, tad iznāk, ka 16.078—12.479 = 3599 personas bija nodarbinātas amatniecībā. Ievērojot šo beidzamo skaitli, kopējais koku rūpniecībā un amatniecībā, papīrrūpniecībā un sērkokciņu rūpniecībā nodarbināto skaits iznāk apm. 20.000. 1925. gadā, pēc tiem pašiem tautas skaitīšanas materiāliem, būvniecībā bija nodarbi-

nātas 12.265 personas. Tā kā lielāko daļu ēku beidzamos gados cel no koka, — uz laukiem gandrīz vienīgi no koka, pilsētās un vasarnīcu rajonos pa daļai no koka, — var rēķināt, ka lielākā daļa no būvniecībā nodarbinātiem strādniekiem ir koka darbu strādnieki, amatnieki. Bez tam arī pārējās rūpniecības nozarēs, piem. kuģu būvētavās, dzelzceļu darbnīcās, kuņas Valsts statistiskā pārvalde ieskaita metālrūpniecībā, mašīnrūpniecībā u. t. t., ir nodarbināta daļa koka darbu strādnieku. Piem. dzelzceļu virsvaldes mašīnu direkcijas iecirkņos un galvenās darbnīcās uz 1926. g. 1. apr. bija nodarbināti 206 koka darbu amatnieki: galdnieki, namdari, vagonu būvētāji u. c. (pēc valsts dzelzceļu darbības pārskatiem). Ievērojot visas minētās rūpniecības nozares un būvniecību, visu koka darbu strādnieku un citu šo nozaru darbinieku skaits iznāk ap 30.000.

Galveno vietu kokrūpniecībā ieņem zāģētavas, kuņas izstrādā galvenā kārtā eksporta koku materiālus, tāpat sazāģē daļu no Krievijas un Polijas ievesto tranzīta koku, un izstrādā koku materiālus arī vietējām vajadzībām. Pēc zāģētavām nāk finieru fabrikas un mēbeļu galdniecība. Lielākais vairums finieru ražojumu tāpat tiek eksportēts. Valsts statistiskās pārvaldes rīcībā esošie dati par koku zāģētavu un finieru fabriku produkcijas apmēriem, kas pamatojas uz rūpnieku iesūtītām ziņām, tomēr nedod skaidru jēdzienu par to ražojumu daļu, kuņa paliek un tiek patērēta iekšzemē, jo rūpnieku iesūtītās ziņas bieži nepilnīgas. Mēbeļu galdniecībā nodarbināto skaits, kādu uzdod Valsts statistiskā pārvalde — 1072, katrā ziņā ievērojami mazāks par faktisko nodarbināto skaitu šinī nozarē, jo te nav ieskaitītas daudzas sīkas darbnīcas. Pārējās kokrūpniecības nozares ir sīkas — galvenā no tām sērkokoņu skaliņu rūpniecība.

Kokrūpniecības centrs ir Rīgas pilsēta, kuņas uzņēmumos nodarbināti 64% no kokrūpniecības darbinieku kopskaita, t. i. gandrīz $\frac{2}{3}$; tālāk nāk Liepājas pilsēta un Ventspils pilsēta ar apriņķi; pārējie uzņēmumi izkaisīti pa dažādiem apriņķiem. Papīrrūpniecība koncentrēta Rīgas apriņķī; šī apriņķa fabrikās (ieskaitot Rīgas pilsētu) nodarbināti 75% no visa papīrrūpniecībā strādājošo skaita. Kā kokrūpniecībā, tā papīrrūpniecībā galvenais svars ir lielrūpniecībai: abu šo nozaru uzņēmumos ar 50 un vairāk strādniekiem nodarbināti kopā 80% no kopējā strādājošo personu skaita. Ja nerēķinām gāzes, elektrības un ūdensvada uzņēmumus (galvenā vieta te pieder Rīgas pilsētas elektrības iestādei), tad no visās pārējās rūpniecības nozarēs pielietotā mechaniskā dzinējspēka, 74.145 HP, uz kokrūpniecību un papīrrūpniecību kopā nākās 26.974, t. i. 36%. Salīdzinot ar šāīs nozarēs kopā nodarbināto personu procentu (26%) — kokrūpniecībā

un papīrrūpniecībā ievērojami vairāk mehaniskā dzinēj spēka, kā citās nozarēs. — No visa nodarbināto kopskaita kokrūpniecībā 38% nodarbināti akciju sabiedrībām piederošos uzņēmumos, papīrrūpniecībā — 61%. Lielākā daļa pārējo personu nodarbinātas galvenā kārtā vienai personai piederošos uzņēmumos. Uzņēmumos ieguldītie kapitāli zināmi tikai par akciju sabiedrībām piederošiem uzņēmumiem. Kokrūpniecībā vairāk par $\frac{1}{3}$, — papīrrūpniecībā vairāk par $\frac{1}{2}$ no iemaksātā akciju kapitāla pieder ārzemniekiem. Ja ieguldītie kapitāli būtu proporcionāli nodarbināto personu skaitam, kopējie kokrūpniecībā ieguldītie kapitāli būtu Ls 23,7 milj., papīrrūpniecībā — Ls 20,3 mil., bet pārējos, t. i. ne-akciju sabiedrību uzņēmumos būtu ieguldīti kopā Ls 22,6 milj. Tā kā pārējie uzņēmumi daudz sīkāki par akciju sabiedrību uzņēmumiem, var domāt, ka arī viņos ieguldītie kapitāli, rēķinot uz 1 nodarbinātu personu, ir mazāki kā akciju sabiedrību uzņēmumos. Pieņemot, ka tie mazāki par $\frac{1}{3}$, kopējais kokrūpniecībā un papīrrūpniecībā ieguldītais kapitāls sastāda apm. Ls 36,5 milj. Pieskaitot vēl klāt sērskociņu fabrikās ieguldīto akciju kapitalu, Ls 3 milj., kopējais kokrūpniecībā, papīrrūpniecībā un sērskociņu rūpniecībā ieguldītais kapitāls ir apm. Ls 40 milj.

Mināma vēl viena sīka ķīmiskās rūpniecības nozare — koku destilācijas uzņēmumi. Arī šai nozarē galvenā izejviela ir malka un celmi. 1926. gadā Valsts statistiskā pārvalde reģistrējusi tikai 3 šādus uzņēmumus, ar kādām 80 nodarbinātām personām kopskaitā. Galvenie ražojumi še ir: etiķskābe, koka spirts, darva, degūts, terpentīns, koka ogles u. c. Doc. Arv. Kalniņš savā grāmatā „Mežu tehnoloģija“ (Rīgā, 1925. g.) aizrāda, ka Latvijā pastāvoņot pavisam kādas 35 koku destilācijas ietaises. Lielākā daļa no tām gluži sīkas. Šai nozarei vispārīgi vēl ļoti maza nozīme.

Par koka materiālu, kā izejvielas, lomu papīrrūpniecībā un sērskociņu rūpniecībā dod ieskatu daži skaitļi, ņemti no nepublicētiem Valsts statistiskās pārvaldes materiāliem, kuņi balstās uz rūpnieku sniegtām ziņām: (Skat. tabeles 39. lapp.):

Baltijas celulozes fabrika ir lielākais Latvijas papīrrūpniecības uzņēmums. 1927. g. fabrikā bija nodarbinātas 828 personas, no tām 748 strādnieki. Ligates papīru fabrikā 1927. gadā nodarbojās 548 personas, no tām 462 strādnieki. Abās fabrikās kopā nodarbināta puse no visiem papīrrūpniecībā strādājošiem. Baltijas celulozes fabrikā papīrmalkas vērtība sastāda no kopējās izlietoto izejvielu vērtības 60%, Ligates papīru fabrikā celuloze un koka masa — 63%. Koki ir galvenā Latvijas papīrrūpniecības izejviela. Visas fabrikas kopā izlietojušas 1926. gadā 102.463 m³ papīrmalkas, 1927. gadā — 122.482 m³.

Baltijas celulozes fabrikas akc. s-ba, Slokā.

1927. gadā izlietotās izejvielas			1927. gadā ražoti		
	Dau- dzums tonnās	Vērtība 1000 ls.		Dau- dzums tonnās	Vērtība 1000 ls.
Papīrmalka	8.644	1.093	Papīrs	7.870	3.680
	kub. as.		Celuloze	10.425	2.669
Sērs	1.881	261	Koka masa	891	188
Kaļķi un klorkaļķi	2.035	74	Celulozes zaru masa	796	106
Kaolins	471	26			
Sveķi un sveķu līme	169	125	Kopā		6.656
Sērskābā mālu zeme	267	37	No tiem 1927. g. eksportēti		
Zoda un krāsas	84	76	Papīrs	5.592	2.778
Papīru atkritumi	462	73	Celuloze	4.742	1.485
Kopā		1.808	Kopā		4.263

Rīgas papīrfabriku akc. s-ba (Līgates papīru fabrika).

1926. gadā izlietotās izejvielas			1926. gadā ražoti		
	Dau- dzums tonnās	Vērtība 1000 ls.		Dau- dzums tonnās	Vērtība 1000 ls.
Celuloze	2.280	993	Čaulīšu papīrs	3.828	
Lupatas	872	450	Papīrs	557	
Koka masa	1.332	176	Kopā		4.309
Krāsas	3	14	No tiem 1926. g. eksportēti		
Pusfabrikāti un ķi- mikālijas	1.598	200	Papīrs	1.475	2.821
Kopā		1.829			

Sērkociņu fabriku 1926. gadā izlietotās izejvielas.

	Daudzums tonnās	Vērtība 1000 ls.
Apses malka	9.262 m ³	319
Ķīmikālijas	317	420
Papīrs	186	184
Kartupeļu un rudzu milti	99	52
Pavisam		1.170

No lupatām ražotais papīrs sastāda tikai mazu daļu no mūsu papīr-
rūpniecības ražotā papīra; galveno daļu tā iegūst no papīrmalkas
apstrādāšanas. 1926. gadā iekšzemē ražotas 17.932 tonnas dažāda
papīra, 1927. gadā — 18.059 tonnas (pēc nepublicētiem Valsts sta-

tistiskās pārvaldes materiāliem), kopā 36.000 tonnas. 1926. gadā eksportētas 6.956 tonnas, 1927. gadā — 9.357 tonnas dažāda papīra, kopā abos gados 16.300 tonnas. Abos gados kopā iekšzemē palikušas 18.700 tonnas dažāda Latvijā ražotā papīra, t. i. 55% no kopējās produkcijas. 1926. gadā importētas 1890 tonnas papīra par Ls 1,5 milj. 1927. gadā — 3039 tonnas par Ls 2,0 milj.; importē galvenā kārtā laikrakstu papīru. (Sakarā ar to interesanti atzīmēt, ka mūsu izplatītākais laikraksts „Jaunākās Ziņas“ 1926. gadā iespiests 29,2 milj. eksemplāros; šī laikraksta un žurnāla „Atpūta“, kas iznācis 1,9 milj. eksemplāros, iespiešanai, pēc Valsts statistiskai pārvaldei sniegtām ziņām, izlietotas 1661 tonna papīra, no tā 771 tonna ārzemju papīra). Vietējās papīrrūpniecības ražojumu vērtība 1927. gadā bija Ls 14,3 milj. Kā redzāms no visiem pievestiem aprēķiniem un salīdzinājumiem, Latvijas papīrrūpniecībai, kuņas galvenā izejviela ir Latvijas mežu ražojumi — koki, pieder ievērojama vieta mūsu rūpniecībā un eksportā. Tāpat sērkokociņu rūpniecībā kokiem, kā izejvielai, liela nozīme.

Arī mājrupniecībā kokiem, kā apstrādāšanas materiālam, zināma nozīme. Mājrupniecība attīstīta Vidzemē un Latgalē. Galvenās nozares ir: koka un māla trauku izgatavošana, aušana, ratiņu, ratu, ragavu, zemkopības darba rīku izgatavošana. Jūrmalā pagatavo vēl tīklus. 1920. gadā par mājrupniecību iegūtas dažas ziņas tautas skaitīšanā. Pēc šiem materiāliem iznāk, ka sekošos pagastos sevišķi attīstīta koku apstrādāšana laucinieku mājās: Rīgas apriņķa Aderkašu pagastā (izgatavo ratiņus vērpšanai), Ikšķiles pagastā (ragavas, rati, koka trauki), Mālpils pagastā (dažādi koka izstrādājumi), Siguldas pagastā (ratiņi vērpšanai); Valmieras apriņķa Skulberģu pagastā (krēsli), Stienes pagastā (lauksaimniecības darba rīki); Cēsu apriņķa Kārļu pagastā (pīti kurvji un mēbeles), Lenču pagastā (krēsli); Valkas apriņķa Aumeisteru, Bilskas un Ziemera pagastos (koka trauki un citi koka izstrādājumi); Daugavpils apriņķa Dagdas, Izabelinas, Krāslavas, Osunas un Ungurmuižas pagastos (koka trauki, riteņi, loki, rati, krēsli, ratiņi vērpšanai); Rēzeknes apriņķa Andrupinas, Kaunāru un Silojāņu pagastos (koka trauki, kurvji, riteņi); Ludzas apriņķa Bolvu un Istras pagastos (koka trauki); Jaunjelgavas apriņķa Valles pagastā (ratiņi vērpšanai, aužāmie šķieti, riteņi); Talsu apriņķa Kandavas pagastā (zemkopības rīki); Ventspils apriņķa Ugāles pagastā (ratiņi vērpšanai). Arī daudzos citos Latvijas pagastos laucinieki nodarbojās lielākā vai mazākā mērā ar dažādu lietu izgatavošanu no koka, bet pievestos pagastos, kā tas konstatēts 1920. gadā notikušā

tautas skaitīšanā, māj rūpnieki ražo savas preces arī tirgum*).

Malkas kā kurināmā, lomu rūpniecībā rāda sekoša tabele, sastādīta pēc Valsts statistiskās pārvaldes datiem (Mēneša biļetens 1928. g. N. 11.):

Kurināmo vielu patēriņš rūpniecībā 1927. gadā.

Rūpniecību nosaukums	M a l k a		Akmeņogles		Kurināmo vielu kopvērtība	
	1000m ³	1000 ls	Tonnas	1000 ls	1000 ls	‰
Ķeramika, akmeņu izstrādāj. un saistošas vielas	174	1.737	17.664	707	2.482	16,8
Metāla apstrādāšana un mašīn- rūpniecība	17	166	28.782	1.151	1.529	10,4
Ādu rūpniecība	6	63	2.846	114	179	1,2
Ķīmiskā rūpniecība	32	317	25.526	1.021	1.487	10,1
Tekstilrūpniecība	29	291	16.453	658	1.013	6,9
Kokrūpniecība	19	189	2.073	83	314	2,1
Papīrrūpniecība	107	1.066	45.715	1.829	2.911	19,7
Poligrāfiskā rūpniecība	3	32	341	14	134	0,9
Pārtikas un garšvielu rūpniec. Apģērbs, apavi, tualetes un galanterijas piederumi	4	36	556	22	74	0,5
Gāzes, elektrības un ūdens- vada iestādes	36	357	51.313	2.053	2.545	17,3
K o p ā .	545	5.451	210.318	8.413	14.748	100,0

1927. gadā rūpniecības uzņēmumi patērējuši 545.000 m³ malkas par Ls 5,5 milj. un 210.318 tonnas akmeņogļu par Ls 8,4 milj. Pārējiem kurināmiem materiāliem maza nozīme: koksa patērēts 9400 tonnas par Ls 0,38 milj., kūdras — 8243 tonnas par Ls 0,08 milj., šķidro materiālu — 1454 tonnas par Ls 0,32 milj., gāzes par Ls 0,11 milj., kopā par Ls 0,9 milj. Patērētās malkas vērtība sastāda no kurināmo vielu kopvērtības 36,7‰, akmeņogļu — 57,0‰, pārējais kurināmais — 6,3‰. 1925. gadā kurināmo vielu vērtība iztaisījusi Ls 13,4 milj.; malka 542.000 m³ par Ls 5,4 milj., akmeņogles — 179.972 tonnas par Ls 7,2 milj. un pārējie materiāli par Ls 0,8 milj. Šai gadā malkas vērtība sastādījusi 40,5‰ no kurināmā kopvērtības. Beidzamos gados pieaudzis akmeņogļu patēriņš, malkas patēriņš palicis gandrīz uz vietas, tā tad malkas, kā kurināmā, nozīme relatīvi drusku samazinājusēs. Lai gan kokrūpniecība patērē daudz kurināmā, tomēr tabele rāda, ka kokrūpniecībā patērēto kurināmo materiālu vērtība 1927. gadā bijusi tikai Ls 314.000, resp. 2,1‰ no kopējā rūpniecībā patērētā kurināmā

*) Visi pievestie dati ņemti no M. Skujenieka grāmatas „Lātvija“. Par māj-rūpniecībā izdarītas koku apstrādāšanas apmēriem nekādu ziņu nav.

vērtības. Tas izskaidrojās ar to, ka kokrūpniecībā kurināmam izlieto dažādus koku sazāgēšanas atkritumus, kuņus nav iespējams citādi izmantot. Pievestie dati rāda, ka malkai, kā kurināmam, Latvijas rūpniecībā vēl līdz šim liela nozīme. Latvijas pastāvēšanas pirmos gados tā būs bijusi vēl lielāka. Kaņa vai citu valsts dzīves nopietnu sarežģījumu laikā, kad satiksme ar ārzemēm var tikt pārtraukta un akmeņogļu imports var palikt neiespējams, Latvijas rūpniecībai paliek drošs atbalsts Latvijas mežu produktos — malkā, kuņa šai ziņā spēj daudz maz nodrošināt rūpniecības darbību.

Rūpniecības uzņēmumu ēku celšanā un remontā, tāpat dažādu darba rīku un cita rūpniecības inventāra remontā, koku materiāliem arī sava nozīme, lai gan mazāka kā citiem. Bet to neiespējami raksturot skaitļiem.

V. Meži un ēku būvniecība.

Latvijā dzīvojamās un citas ēkas, kā uz laukiem, tā pilsētās, būvētas pa lielākai daļai no koka. Koka ēkās lielāko daļu no ēkas vērtības sastāda koku materiālu: baļķu, dēļu (grīdām, sienām, griestiem), durvju, logu rāmju, jumta, trepju u. c., vērtība. Pārējo būvmateriālu un būvē izlietotā cilvēku darba (algas) vērtība sastāda mazo pusi. Citādi tas ir ar jaunsaimniecību un kaņā izpostīto vecsaimniecību ēku jaunbūvēm, jo viņu īpašnieki saņēmuši no valsts mežiem koku materiālus par $\frac{1}{5}$ no taksēs cenām. Šeit darba spēka atalgojums sastādīs lielāko daļu no būves izmaksas naudā, kaut gan ēkas faktiskās vērtības sastāvdaļu attiecības būs tādas pat kā visām citām koka ēkām, kuņas būvētas parastos apstākļos. Arī mūra ēkās koku materiāli sastāda ievērojamu daļu no ēkas kopvērtības. Pēc Rīgas pilsētas virsarchitekta Latvijas hipotēku bankai 1927. gadā iesniegtā aprēķina, mūra dzīvojamās ēkas vērtības sastāvdaļas ir apmēram sekošas:

	%
Kieģeļi	22,0
Romancements	5,5
Portlandcements	7,0
Būvdzelzs	3,0
Jumta skārds	4,5
Būvkoki un dēļi	24,0
Būvamatnieks	21,0
Būvstrādnieks	13,0
	<hr/>
K o p ā	100,0

Tā tad arī mūra ēkā apmēram $\frac{1}{4}$ no ēkas kopvērtības sastāda koku materiāli.

Par lauku saimniecību ēku materiālu dod ieskatu lauksaimniecības skaitīšanā 1923. gadā un tautas skaitīšanā 1920. gadā iegūtie dati (pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Latvijas lauksaimniecība pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas ziņām“):

Ēku raksturs 1923. gadā.

		0/0
Dzīvojamās ēkas	174.822	23,0
Kūtis un stalli	185.289	24,4
Rijas	68.293	9,0
Klētis	101.769	13,4
Šķūņi	138.169	18,2
Ledus pagrabi	7.266	1,0
Pārējās	84.466	11,1
K o p ā . .		760.074 100,0

Ēku materiāls 1920. gadā.

	K o k a		M ū r a		J a u k t a s		K o p ā	
	Skaitis	0/0	Skaitis	0/0	Skaitis	0/0	Skaitis	0/0
Vidzeme . .	197.446	86,0	22.283	9,7	9.967	4,3	229.696	100,0
Kurzeme . .	69.883	73,5	19.096	20,1	6.160	6,5	95.139	100,0
Zemgale . .	83.370	74,6	22.161	19,8	6.241	5,6	111.772	100,0
Latgale . .	295.162	96,1	6.829	2,2	5.134	1,7	307.125	100,0
Kopā .	654.861	86,8	70.369	9,5	27.502	3,7	743.732	100,0

Jauncelto*) ēku materiāls 1923. gadā.

Vidzeme . .	14.871	79,6	2.402	12,9	1.409	7,5	18.682	100,0
Kurzeme . .	5.285	82,8	719	11,3	377	5,9	6.381	100,0
Zemgale . .	12.241	80,7	2.014	13,3	920	6,1	15.175	100,0
Latgale . .	23.161	95,5	617	2,5	488	2,0	24.266	100,0
Latvija .	55.558	86,1	5.752	8,9	3.194	5,0	64.504	100,0

Lauku saimniecību koka ēkas sastādā caurmērā visā Latvijā 87% no visu ēku kopskaita, tikai 13% ir mūra un jaukta materiāla. Vislielākais koka ēku procents ir Latgalē — 96%, vismazākais — Kurzemē, — nepilni 74%. Šie procenti attiecās uz pirms kaŗa celtnām ēkām, jo 1920. gadā gandrīz nekādu pēc kaŗa jaunūzbūvētu ēku nebija. 1923. gada vasarā, kad izdarīja lauksaimniecības skaitīšanu, jau bija uzceltas vai sāktas celt jaunas 64.500 ēkas (vecsaim-

*) Jaunsaimniecībās un vecsaimniecībās kopā.

stāžu ēkas, ir koka, jaukts materiāls lietots tikai 799 gadījumos, bet mūra — 3.672 gadījumos. Attiecība starp mūra un koka ēkām (neņemot vērā jaukta materiāla ēkas) ir 25,9 pret 74,1. Pēdējos 50—60 gados šai ziņā notikušas ievērojamas pārmaiņas. Vēl 1866. gadā Rīgā bija 6.177 koka dzīvojamās ēkas un tikai 827 mūra ēkas, kas pa lielākai daļai bija mazas un atradās Iekšrīgā (šie dati un arī turpmākie par ēku stāvu skaitu ņemti vai sastādīti pēc Rīgas pilsētas statistiskā biroja 1927. gadā izdotās grāmatas „Dzīvokļi Rīgā“). Attiecība starp mūra un koka ēkām tad vēl bija 11,8 pret 88,2.

Tomēr koka un mūra ēku skaita salīdzināšana vēl nedod pilnīgi skaidru jēdzienu par koka un mūra ēku nozīmi. Būtu jāzin, cik liels skaits dzīvokļu un ar kādu kubatūru atrodās koka un mūra ēkās. Tādu pētījumu Rīgas pilsētas statistiskais birojs nav izdarījis, bet tomēr ir zināms dažāda materiāla ēku stāvu skaits, kas arī dod skaidrāku jēdzienu par koka un mūra ēku, kā dzīvojamu telpu, svaru Rīgas pilsētā. To rāda sekoši skaitļi:

Dzīvojamās ēkas Rīgā (iesk. iestāžu ēkas) pēc būves materiāla 1924. gada beigās.

Stāvu skaits	Ē k u s k a i t s			
	Mūra	Koka	Jaukta materiāla	K o p ā
1	376	5,654	135	6,165
2	592	4,468	416	5,476
3	552	343	228	1,123
4	763	36	13	812
5	894	—	6	900
6	468	—	1	469
7	31	—	—	31
K o p ā . . .	3,676	10,501	799	14,976

Rīgas dzīvojamās ēkas pēc būves materiāla un stāvu skaita.

Stāvu skaits	S t ā v u k o p s k a i t s			
	Mūra ēkās	Koka ēkās	Jauktā materiāla ēkās	K o p ā
1	376	5,654	135	6,165
2	1,184	8,936	832	10,952
3	1,656	1,029	684	3,369
4	3,052	144	52	3,248
5	4,470	—	30	4,500
6	2,808	—	6	2,814
7	217	—	—	217
K o p ā . . .	13,763	15,763	1,739	31,265

Koka ēkas ir gandrīz tikai vien- un divstāvu ēkas. Tādēļ koka ēkās iznāk kopā 15.763 stāvi, mūra ēkās — 13.763, t. i. nedaudz mazāk kā koka ēkās. No kopējā stāvu skaita koka un mūra ēkās (29.526), koka ēkās atrodās 53⁰/₀, mūra ēkās — 47⁰/₀. Stāvi mūra ēkās ir ievērojami plašāki par stāviem koka dzīvojamās ēkās. Tādēļ jānāk pie slēdziena, ka Rīgas dzīvokļu lielākā daļa, kā skaita tā arī kubatūras ziņā, atrodās tagad mūra dzīvojamās ēkās. Par citām pilsētām šādu pētījumu nepastāv. Jādomā, ka provinces pilsētās un miestos, kur nav tādu lielu mūra namu kā Rīgā, lielākā daļa dzīvokļu atradīsies koka ēkās un to nozīme būs lielāka kā mūra ēku.

Pēc maniem pētījumiem par Latvijas tautas mantu (sk. rakstu „Latvijas tautas manta“, „Economistā“ 1927. g. 18. un 20. numuros) lauku saimniecību ēku tagadējā tirgus vērtība iznāk ap Ls 450 milj., pilsētu un miestu namu vērtība — ap Ls 480 milj., kas sastāda no kopējās tautas mantas vērtības — apm. Ls 5.420 milj. — attiecīgi 8,3⁰/₀ un 9⁰/₀, kopā ap 17⁰/₀. Lauku saimniecību ēku tagadējā tirgus vērtība aprēķināta pēc Valsts statistiskās pārvaldes ievāktām ziņām par zemes vērtību ar ēkām un bez ēkām lauku saimniecību pārdošanas gadījumos dažādos valsts apvidos. Pilsētu un miestu nekustāmas mantas vērtība aprēķināta, izejot no Rīgas pilsētas privatās nekustāmas mantas vērtības, kuŗa konstatēta pēc pirms kaŗa izdarītās nekustāmas mantas netto-ienākuma novērtēšanas un pēc tagadējā namu ienesīguma. Nekustāmas mantas tagadējā tirgus vērtība ir daudz zemāka kā pirms kaŗa: lauku saimniecībām tā iztaisa tagad tikai kādus 60—65⁰/₀ no pirmskaŗa vērtības; pilsētu nekustāmai mantai (namiem) — tāpat tikai kādus 50⁰/₀—60⁰/₀. Turpretim kustāmas mantas cenas pēc kaŗa visā pasaulē pa lielākai daļai ievērojami augstākas par pirmskaŗa cenām. Iemesli šai parādībai sekoši. Neražas, dārgs kredīts un nelabvēlīgas lauksaimniecības un rūpniecības ražoĶumu cenu attiecības notura lauku saimniecību tirgu vērtību uz zema līmeņa. Īres likums, dārgais, grūti pieietamais kredīts un augstie nodokļi uz pilsētu nekustāmo mantu nospiež pilsētu namu ienesīgumu un neļauj sasniegt pilsētu namu vērtībai savu pienācīgo augstumu. Kā lauku, tā pilsētu nekustāmas mantas zemās tirgus cenas izskaidrojās vēl ar iedzīvotāju vispārīgi trūcīgiem (salīdzinot ar pirmskaŗa laiku) ienākumiem un lielo kapitālu trūkumu: Latvijā ļoti maz personu, kuŗām iespējams maksāt par namiem un zemi augstas cenas. Beidzot, vispārējie, zināmā mērā nestabīlie, politiskie apstākļi arī atstāj nelabvēlīgu iespaidu uz nekustāmas mantas tirgus cenu izveidošanos. Ja aplūkojam nekustāmas mantas vērtību no cita viedokļa, ja jautājam, cik tagad izmaksātu lauku un pilsētu ēku uzcel-

šana, t. i. kāda ir lauku un pilsētu namu jaunuzbūves vērtība, tad pēdējā iznāk daudz augstāka. Ievērojot tagadējās būvmateriālu cenas un būvstrādnieku algas, ēku nodilšanas stāvokli, ēku caurmēra skaitu un caurmēra apbūvēto platību (kvadrātmetros) dažāda lieluma saimniecībās un 1 m² apbūvētas platības būves izmaksu, Zemkopības ministrijas būvniecības nodaļa aprēķinājusi ēku tagadējo caurmēra jaunuzbūves vērtību dažāda lieluma jaunsaimniecībās un vecsaimniecībās. Ņemot vērā dažāda lieluma saimniecību skaitu (pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Latvijas lauksaimniecība pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas ziņām“), varam konstatēt lauku saimniecību ēku jaunuzbūves vērtību visā Latvijā ap Ls 1160 milj. Apmēram tik daudz izmaksātu lauku ēkas, ja viņas vajadzētu uzbūvēt tagad, ievērojot, protams, ēku tagadējo nodilšanas stāvokli. Pilsētu un miestu tagadējā jaunuzbūves vērtība, t. i. summa, kuŗu vajadzētu izdot, lai uzceltu pilsētas namus tagad, viņu tagadējā nodilšanas stāvoklī, pārsniegtu Ls 1000 milj. — Tā tad lauku saimniecību ēku tagadējā tirgus vērtība ir apm. Ls 450 milj., jaunuzbūves vērtība — apm. Ls 1100 milj.; pilsētu namu tagadējā tirgus vērtība ir apm. Ls 480 milj., tagadējā jaunuzbūves vērtība — apm. Ls 1000 milj. Koka ēku skaits, kā redzējām, sastāda 87% no lauku ēku kopskaita; ievērojot mūra ēku lielāku vērtību, pieņemsim, ka koka ēku vērtība sastāda kādus 80% no visu lauku ēku kopvērtības. Par pilsētām varētu rēķināt, ka šeit koku namu vērtība līdzinās mazākais kādai 1/3 no pilsētu namu kopvērtības. Tādā gadījumā uz laukiem koka ēku tagadējā jaunuzbūves vērtība iznāk apm. Ls 880 milj., mūra ēku vērtība (pieskaitot arī jaukta materiāla) — Ls 220 milj.; pilsētu koka namu tagadējā jaunuzbūves vērtība — apm. Ls 330 milj., pilsētu mūra namu vērtība — apm. Ls 670 milj., kopā lauku un pilsētu koka ēku tagadējā jaunuzbūves vērtība iznāk apm. Ls 1200 milj., mūra ēku kopvērtība — apm. Ls 900 milj., t. i. attiecīgi 57% un 43% no ēku kopvērtības. Pieņemot, ka koka ēkās koku materiāli sastāda 1/2 no ēku kopvērtības un mūra ēkās — 1/5, iznāk, ka koku materiāli sastāda no visu lauku un pilsētu ēku tagadējās jaunuzbūves vērtības apm. Ls 780 milj., t. i. 37%. Protams, tikko pievestie aprēķini nav uzskatāmi par pilnīgi precīziem, pilnīgas pareizības sasniegšana šeit vispārīgi galīgi neiespējama. Bet šie skaitļi dod apmēra jēdzienu par koka ēku nozīmi, salīdzinot ar mūra ēkām. Pilsētās koku ēku vērtība mazāka par mūra ēku vērtību, bet uz laukiem otrādi, tā kā, ņemot kopā lauku un pilsētu ēkas, koku ēku vērtība tomēr iztaisa lielo pusi no visu ēku kopvērtības. Kokam, kā būvmateriālam, visā visumā ievē-

rojami lielāka nozīme, kā mūra ēku būvmateriāliem: ķieģeļiem, akmeņiem, cementam u. c. Savukārt, koku materiāli ir arī lielākā sastāvdaļa visu ēku kopvērtībā. Tikai pēc kokiem nāk mūra materiāli un būvēs ieguldītā cilvēku darba spēka vērtība (būvamatnieku algas).

Koku, kā būvmateriāla, nozīme Latvijas būvniecībā beidzāmos gados kļūst vēl skaidrāka, ja salīdzinām dažādu Latvijā lietoto būvmateriālu vērtību. Būvmateriālus ievēd no ārzemēm un izgatavo arī iekšzemē. Par beidzāmos divos gados izlietoto būvmateriālu vērtību, neskaitot koksnī, dod ieskatu sekošās skaitļu rindas (sastādītas pēc Valsts statistiskās pārvaldes sakopotiem datiem par ārējo tirdzniecību un rūpniecības produkciju):

Latvijā izlietoto būvniecības materiālu vērtība (1000 ls).

Materiālu nosaukums	1926.			1927.		
	Vietēja produkcija	Imports	Kopā	Vietēja produkcija	Imports	Kopā
Cements	1.215	1.735	2.950	1.042	1.971	3.013
Kaļķis un krīts	592	—	592	616	—	616
Ķieģeļi, vienkāršie	1.279	—	1.279	1.221	—	1.221
Skārds	—	2.212	2.212	—	2.164	2.164
Krāsas	—	985	985	—	1.115	1.115
Stikls, plāksnēs	—	579	579	—	663	663
Pape, jumta	722	92	814	499	81	580
Tapetes un bordīras	—	371	371	—	391	391
Kopā	3.808	5.974	9.782	3.378	6.385	9.763

Būvniecības materiālu imports (daudzums tonnās).

	1925.	1926.	1927.
Cements	21.848	33.191	39.968
Skārds (gandrīz tikai cinkots).	3.786	4.301	4.256
Stikls, plāksnēs	1.246	842	1.171
Pape, jumta	319	204	156
Tapetes un bordīras	195	194	207
Krāsas un krāsu vielas	1.253	1.305	1.856

Pa valsts dzelzceļiem iekšzemes satiksmē pārvadātie būvniecības materiāli (tonnās).

	1925./26.	1926./27.
Ķieģeļi	30.299	25.471
Akmeņi	59.686	76.085
Kaļķi	10.447	9.899
Mali	2.968	1.745
Cements	25.714	35.872
Ģipsis	9.436	19.262
Krīts	857	1.127

Importēto būvniecības materiālu vērtībā ieskaitīts arī samaksātais ievadmuitas nodoklis, kas iztaisa 1926. gadā par visām tabelē pievestām precēm Ls 500.000, 1927. gadā — Ls 620.000 (pēc Muitas departamenta datiem). Krāsas un krāsu vielas importētas 1926. gadā par Ls 2,0 milj. un 1927. gadā par Ls 2,2 milj. Pieņemts, ka apmēram pusi no krāsu kopvērtības sastāda māju ārējā un iekšējā krāsošanā izlietoto krāsu vērtība, otru pusi — pārējiem mērķiem, galvenā kārtā audumu, dziju un diegu krāsošanai izlietotās krāsas. Jāievēro, ka zināmu daļu skārda izlieto arī citiem, ne būvniecības mērķiem: skārda trauku pagatavošanai u. t. t. No otras puses, nav zināma iekšzemē ražotā logu stikla vērtība, būvniecībā izlietoto akmeņu, dzelzs materiālu (naglu u. c.) u. c. sīkaku būvniecības materiālu vērtība. Viss tas tomēr maz grozīs kopējo, tabelē redzāmo ainu. Importēto būvniecības materiālu un dažu iekšzemē ražoto būvniecības materiālu daudzums redzāms no otrām divām tabelītēm. Pa iekšējiem ūdensceļiem 1927. gadā pārvadāti apm. 61.000 tonnu ķieģeļu un apm. 28.000 tonnu akmeņu (pēc Valsts statistiskās pārvaldes sakopotiem materiāliem un dažiem citiem materiāliem). Izlietoto būvniecības materiālu kopvērtība, neskaitot koksni, iznāk 1926. gadā Ls 9,8 milj., 1927. gadā — Ls 9,8 milj. Bet te vēl nav ieskaitīta tirgotāju brutto-peļņa. Par tās apmēriem zināmu ieskatu dod sekošs aprēķins: 1926. gadā ievestas no ārzemēm 33.191 tonnas portlandes cementa par Ls 1.636.000. Vienas tonnas vērtība iznāk Ls 49; pieskaitot Ls 3,3 ievadmuitas nodokļa (vecā ievadmuitas tarifa 65.—4. b. p.), sanāk Ls 52 par tonnu. Portlandes cementa cena Rīgā 1926. gada vasarā bija Ls 65 par tonnu. Tā tad tirgotāju brutto-peļņa sastāda Ls 13, kas iztaisa 20% no apgrozījuma, t. i. no pārdošanas cenas (Ls 65). Varam pieņemt arī pārējiem būvniecības materiāliem tādu pašu tirgotāju brutto-peļņas procentu. Tādā gadījumā patērētāju samaksātā summa par 1926. gadā un 1927. gadā pirktiem un izlietotiem būvmateriāliem iznāk caurmērā apmēram Ls 12,3 milj.

Pēc 1925. gada tautas skaitīšanas materiāliem, būvniecībā nodarbināto personu skaits visā Latvijā bija 12.265. Ņemot par pamatu Valsts statistiskās pārvaldes sakopotos datus par būvniecībā nodarbināto strādnieku, namdaru, mūrnieku, krāsotāju u. c. darba algām, varam pieņemt būvstrādnieku caurmēra algu gadā apmēram Ls 1000. Visu būvniecībā nodarbināto personu darba algas sastāda gadā apmēram Ls 12 milj. Šai summā gan neietilpst būvuzņēmēju peļņa.

Būvniecībā izlietoto apaļo koku kubatūra, kā tas redzāms

no nodaļas par koku materiālu iegūšanu un izlietošanu Latvijā, 1925.—1927. gados līdzinās caurmērā gadā apmēram 1 miljonam ciešmetru. Pieņemsim, ka tikai $\frac{1}{4}$ no šī daudzuma, t. i. 250.000 ciešmetru sazāģēti dēļos (un citos zāģētos materiālos). Dēļu iznākums ir apmēram 60%, tā tad 150.000 ciešmetru. Pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdotās Latvijas statistiskās gada grāmatās pievestām koku materiālu lieltirdzniecības cenām Rīgā, priežu un egļu baļķu caurmēra cena 1925.—1927. gados bija apmēram Ls 23 par ciešmetru, priežu un egļu dēļu caurmēra cena Ls 52 par ciešmetru. Iznāk, ka būvniecībā izlietoto apm. 750.000 ciešmetru baļķu un apm. 150.000 ciešmetru dēļu kopvērtība pēc tirgus cenām 1925.—1927. gados caurmērā ir apm. Ls 25 milj., t. i. 2 reizes vairāk nekā pārējo būvmateriālu vērtība.

Pievestie aprēķini, kuŗi protams nepretendē uz pilnīgu pareizību, tomēr skaidri rāda, ka koku materiālu vērtība (Ls 25 milj.) sastāda apmēram 50% no visiem izdevumiem lauku un pilsētu būvniecībai, t. i. lauku dzīvojamo un saimniecības ēku, pilsētu dzīvojamo namu un citu ēku un rūpniecības uzņēmumu ēku jaunbūvēm un remontiem. Pārējo būvniecības materiālu vērtība un būvēs ieguldītā cilvēku darba spēka vērtība (algas) kopā sastāda otru Ls 25 milj. 1925.—1927. gados izdarīto būvniecības darbu kopvērtība (materiāli un strādnieku algas) iznāk apmēram Ls 50 milj. caurmērā gadā.

VI. Meži un satiksmes līdzekļi.

Mežiem ciešs sakars ar ceļiem — satiksmes līdzekļiem, jo mežu galvenais produkts, koku materiāli, tiek pārvadāts no meža līdz patēriņa vai eksporta punktiem — pilsētām un ostām. Koku materiālu pārvadāšana ir viens no galveniem Latvijas satiksmes līdzekļu uzdevumiem. Koku materiāli tādā kārtā dod darbu lielai daļai satiksmes uzņēmumos nodarbinātām personām. Bez tam koku materiālus stiprā mērā izlieto pašu satiksmes uzņēmumu saimniecībā, kā būvmateriālus un kurināmo. Šai nodalījumā aplūkotās sakarības starp mežu eksistenci Latvijā un Latvijas satiksmes līdzekļu darbību.

Dzelzceļi. 1927. gadā eksploatējamo Latvijas dzelzceļu līniju gaŗums bija 2699,2 kilometri, neeksploatējamo — 163,4 kilometri, kopā 2862,6 kilometri. No eksploatējamo līniju kopgaŗuma nācās uz privātām līnijām: Valmieras — 127,0 kilometri, Liepājas-Aizputes — 48,8 kilometri, kopā 175,8 kilometri. Uz 100 km² iznāk

4,2 km ekspluatējamo līniju, uz 10.000 iedzīvotājiem — 14,7 km. Uz 1928. g. 1. janvāri valsts dzelzceļu tīkla personāla skaits bija sekošs: administratīvais personāls un kantora darbinieki — 1425, operatīvais — 7941, amatnieki un dienas strādnieki — 4860, kopā — 14.226. No tiem 815 nodarbojās dzelzceļu virsvaldē, pārējie uz līnijas. Šinīs skaitļos neietilpst darbinieki, kuri nodarbināti dzelzceļu saimnieciskos uzņēmumos. Uz 1928. g. 1. aprīli valsts dzelzceļu pamatkapitāla vērtība bija sekoša: ceļi, tilti, ēkas un dažādas ietaises un ierīces — Ls 331,4 milj., ritošais inventārs un asu parks — Ls 38,9 milj., pārējais inventārs — Ls 7,5 milj., kopā — Ls 377,9 milj.

Preču pārvadājumus pa Latvijas valsts un privātiem dzelzceļiem rāda sekoši skaitļi (tabeles sastādītas pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdotām Latvijas statistiskām gada grāmatām par 1926. un 1927. gadiem un pēc Satiksmes ministrijas izdevumiem „Latvijas valsts dzelzceļu darbības pārskats 1925./26. un 1926./27.“):

**Galveno preču pārvadājumi pa Latvijas valsts dzelzceļiem
(1000 tonnu).**

Preču nosaukumi	1927. g.		1926. g.	
	Pavisam	Tanī skaitā iekšz. satiksmē	Pavisam	Tanī skaitā iekšz. satiksmē
Dēļi, plankas, brusas, slīperi, gulšņi un tamlīdzīgi	171,0	142,9	157,0	97,9
Baļķi, pāļi, stabi, kārtis un tamlīdzīgi	51,0	50,3	46,2	40,9
Bluķi, kluči, nomaļi, stutmalka un taml.	497,0	432,8	322,3	269,4
Malka, saknes, celmi un tamlīdzīgi	601,2	600,8	429,9	420,7
Koka izstrādājumi	15,9	8,5	17,5	9,7
Kopā koku materiāli un preces	1.336,1	1.235,4	972,8	838,5
0/0/0 no koppārvadājumiem	45	58	40	49
Papīrs un kartons	15,4	13,8	13,7	10,6
Celuloze	8,7	6,1	6,3	3,6
Kopā	24,1	19,9	20,0	14,2
0/0/0 no koppārvadājumiem	0,8	0,9	0,8	0,8
Akmeņogles	201,1	56,5	197,3	33,4
Akmeņi un minerāli (neapstr.)	79,8	78,6	58,1	57,6
Lini un pakulas	77,8	25,5	92,0	40,0
Mākslīgi mēsli	96,4	84,7	94,1	82,4
Ķieģeļi	56,6	36,7	45,6	27,6
Rūpniecības un pārēj. mašīnas un to daļas	71,9	4,4	20,4	6,9
Cements	58,7	35,1	52,9	37,1
Labība un klījas	170,8	53,8	139,3	55,4
Milti un putraini	46,9	44,8	47,2	45,3
Pavisam	2.980,3	2.135,9	2.476,3	1.706,0

Preču pārvadājumi pa Latvijas privātiem dzelzceļiem 1926./27. gadā (1000 tonnu).

Preču nosaukumi	Valmieras pievedceļš	Liepājas-Aiz- putes pievedceļš
Dēļi, plankas, brusas, slīperi, gulšņi un tamlīdz.	6,3	13,5
Baļķi, pāļi, stabi, kārtis un tamlīdzīgi	1,0	0,2
Bluķi, kluči, nomaļi, stutmalka un tamlīdzīgi	24,8	16,5
Malka, saknes, celmi un tamlīdzīgi	43,8	15,3
Koka izstrādājumi	0,9	0,9
Kopā	76,7	46,4
<i>0/00</i> no koppārvadājumiem	61	58
Pavisam	125,4	80,0

**Parastā ātruma preču daudzums un to nobraukums
iekšzemes satiksmē.**

Preču nosaukumi	1926./27.				1925./26.			
	Svars 1000 tonnu	Nobrau- kums milj. t-km	Vidēj. 1 t nobrau- kums km	Svars 1000 tonnu	Nobrau- kums milj. t-km	Vidēj. 1 t nobrau- kums km		
Dēļi, plankas, brusas, slīperi, gulšņi un tamlīdzīgi	100,3	9,8	98	104,5	10,1	96		
Baļķi, pāļi, stabi, kārtis un tamlīdzīgi	50,0	2,1	43	34,5	1,4	40		
Bluķi, kluči, nomaļi, stutmalka un taml.	358,9	41,5	116	286,4	32,3	113		
Malka, saknes, celmi un tamlīdzīgi	464,5	56,4	122	390,1	46,2	118		
Koka izstrādājumi	9,8	1,4	138	8,6	1,1	130		
Kopā	983,5	111,2		824,0	91,1			
<i>0/00</i>	55	55		51	48			
Pavisam	1.778,1	202,3	114	1.616,0	189,3	117		

Dzelzceļu pārvadājumu statistikā izšķir: iekšzemes satiksmi, kurā nosūtīšanas un pienākšanas stacijas abas ir iekšzemē, tiešo satiksmi uz ārzemēm un no ārzemēm, kurās tikai nosūtīšanas vai pienākšanas stacija ir iekšzemē, un tiešo tranzīta satiksmi, pie kuņas nosūtīšanas un saņemšanas stacijas abas atrodās ārzemēs un preces tikai pārved pāri Latvijas teritorijai. Dažādi koku materiāli pēc sava svara sastāda 1926. un 1927. gados 40% un 45% no visu pārvadāto preču kopsvara. Atskaitot no ārzemēm pa dzelzceļu pienākušās preces un uz ārzemēm pa dzelzceļu nosūtītās preces, t. i. ņemot tikai iekšzemes satiksmi, koku materiāli sastāda vēl lielāku procentu no pārvadājumu kopsvara, attiecīgi 49% un 58%. Vēl augstāku procentu sastāda pārvadāto koku materiālu svars no pārvadājumu kopsvara uz privātiem dzelzceļiem. Pārējo pārvadāto atsevišķo preču svars

Iekšzemes satiksmē 1926./27. gadā pārvadāto preču daudzums,
parastā ātruma, pēc attāluma posmiem (1000 tonnu).

Kilometri	Dēļi u. t. t.	Baļķi u. t. t.	Bluķi u. t. t.	Malka u. t. t.	Koka iz- strādā- jumi
1—20	5,5	7,2	11,4	18,4	0,1
21—30	3,3	10,9	22,3	13,7	0,1
31—40	8,6	14,7	34,1	35,6	0,3
41—50	4,8	5,0	17,0	24,6	0,1
51—60	4,8	2,1	12,2	17,1	0,3
61—80	15,6	7,8	35,3	34,2	1,7
81—100	8,9	0,8	39,9	34,4	0,6
101—120	19,9	0,2	52,4	77,2	1,6
121—140	9,9	0,5	22,0	49,3	0,6
141—160	7,3	—	17,3	31,9	0,3
161—180	3,9	0,1	25,8	39,7	0,5
181—200	2,2	0,1	17,6	26,9	2,3
201—230	4,0	0,3	20,9	33,8	0,7
231—260	1,3	0,3	13,9	16,6	0,2
261—300	0,2	—	8,7	8,6	0,1
301—350	—	—	7,4	2,2	0,1
351—400	—	—	0,6	0,4	—
401—450	—	—	—	—	—
Pāri par 450	—	—	—	—	—
Kopā	100,3	50,0	358,9	464,5	9,8

nesamērojami mazāks par koku materiālu svaru. Kā redzāms no tabeles, galvenās svara ziņā preces pēc kokiem ir akmeņogles, akmeņi, labība (rudzi, kvieši, auzas, mieži, rīsi) un klijas, milti, mākslīgie mēsli, līni un pakulas, ķieģeļi, cements, mašīnas u. c. No parastā ātrumā iekšzemes satiksmē pārvadāto preču nobraukuma (katra preču sūtījuma svars reizināts ar attiecīgo nobraukto attālumu un rezultāti saskaitīti), pārvadāto koku materiālu nobraukums sastāda attiecīgi 48% un 55%. Apmēram pusi no pārvadāto koku materiālu svara un nobraukuma sastāda malkas svars un nobraukums. Beidzamā tabele rāda pārvadāto koku materiālu daudzumu pēc attāluma posmiem, cik liels daudzums koku pārvadāts 1—20 km attālumā, 21—30 km attālumā u. t. t. Caurmērā vismazākā attālumā pārvadāti baļķi, stabi u. c., pēc tam nāk dēļi, plankas u. c., bluķi, kluči, stutmalka u. c., malka un koku izstrādājumi.

Rūpniecības valstīs koku materiālu pārvadājumiem dzelzceļu saimniecībā nesamērojami mazāka nozīme. Piem. Vācijā 1924. un 1925. gados pārvadāti pa dzelzceļiem attiecīgi 271,6 milj. un 395,4 milj. tonnu dažādu preču, ieskaitot uz ārzemēm izvestās un no ārzemēm ievestās preces un tranzīta preces. Pārvadāto koku materiālu un malkas svars 1924. g. bija 19,4 milj. tonnu, 1925. gadā

23,2 milj. tonnu, kas sastāda attiecīgi 7⁰/₀ un 6⁰/₀ no visu pārvadāto preču kopsvara (visi šie dati smelti no Vācijas valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich 1927“, 120—121 lp.). Kā redzāms, Vācijā koku materiālu pārvadājumiem samērā niecīga nozīme. Tas izskaidrojās ar Vācijas rūpniecības un lauksaimniecības augsto attīstību un augsto darba ražīgumu, daudz lielāku pilsētu iedzīvotāju procentu, malkas kā kurināmā mazo nozīmi rūpniecībā un māsaimniecībā (akmeņogles un brūnās ogles pārvadātas pa dzelzceļiem: 1924. gadā 105,3 milj. tonnu, 1925. gadā 159,9 milj. tonnu, kas sastāda attiecīgi 38⁰/₀ un 40⁰/₀ no visu pārvadāto preču kopsvara) u. t. t.

Tas pats novērojams Vācijas iekšējo ūdensceļu transportā. 1924. un 1925. gados no kopējiem preču pārvadājumiem, 70,9 milj. tonnu un 87,7 milj. tonnu, uz koku materiāliem un malku nākās tikai 2,3 milj. tonnu un 2,7 milj. tonnu, t. i. abos gados tikai 3⁰/₀ no pārvadājumu kopsvara. Galvenās pa Vācijas iekšējiem ūdensceļiem pārvadātās preces ir akmeņogles, dzelzs, rūda, akmeņi un smiltis.

Latvijā pārvadātie koku materiāli pēc sava svara un nobraukuma iztaisa apmēram pusi no visu pārvadāto preču kopējā svara un kopējā nobraukuma. Iznāk, ka apmēram puse no Latvijas valsts dzelzceļu saimniecības preču pārvadāšanai pastāvošās daļas (vagoni, lokomotīves, visādas ietaises, personāls u. t. t.) aizņemta ar koku materiālu pārvadāšanu. Koku materiāli attiecībā pret savu svaru ir lētas preces, tādēļ arī pārvadāšanas maksa tiem nolikta samērā zema un par viņu pārvadāšanu ieņemtās summas sastāda (attiecībā pret kopējiem dzelzceļu ieņēmumiem par preču pārvadāšanu) tikai kādu pusi no tā procenta, kādu sastāda pārvadāto koku materiālu svars no visu preču pārvadājumu kopsvara. Pēc dzelzceļu virsvaldes centrālās statistikas datiem ieņēmumi no pārvadātiem koku materiāliem beidzāmos gados bijuši sekoši (aprēķins izdarīts, izejot no pārvadāto koku materiālu daudzuma un vidējā nobraukuma): (Sk. tab. 55. lp.)

Tā tad 5 gadu periodā valsts dzelzceļu ieņēmumi no pārvadātiem koku materiāliem un malkas sastāda 21⁰/₀—30⁰/₀ no preču transporta kopējiem ieņēmumiem. Caurmērā gadā tas iztaisa Ls 4,2 milj. jeb 25,5⁰/₀, t. i. $\frac{1}{4}$ daļu.

Dzelzceļu ieņēmumi 1925./26. gadā bijuši Ls 34,8 milj., 1926./27. gadā Ls 38,3 milj., 1927./28. gadā Ls 41,6 milj. Beidzāmā gadā no pasažieriem ieņemts Ls 14,4 milj., no bagāžas Ls 1,3 milj., no preču transporta Ls 19,9 milj., dažādi ieņēmumi Ls 6,0 milj. Izdots eksploatācijas vajadzībām: 1925./26. gadā Ls 32,7 milj.,

Ieņēmumi no koku materiālu un malkas pārvadājumiem pa valsts dzelzceļiem (1000 ls).

Materiālu nosaukumi	Tarifa klase	1923/24	1924/25	1925/26	1926/27	1927/28
Koku materiāli (apstrādāti)	III	1449	1095	645	631	1085
Koku materiāli (neapstrādāti)	IV	2021	1602	1569	2032	2958
Malka	Šēma N.1.	1250	815	960	1161	1746
Kopā		4720	3512	3174	3824	5789
Kopējie ieņēmumi no preču transporta		15393	14449	15178	17396	19867
Ieņēmumi no koku materiālu un malkas procentos no kopējiem ieņēmumiem no preču transporta		30,5	24,3	21,1	21,8	29,1

1926./27. gadā Ls 34,6 milj., 1927./28. gadā Ls 34,7 milj. Galveno vietu eksploatācijas izdevumos ieņem personāla uzturēšana, kas sastāda Ls 16 milj. gadā. Vairāk par $\frac{1}{3}$ ($38^0/0$ — $39^0/0$) no eksploatācijas izdevumiem sastāda izdevumi dažādu dzelzceļu saimniecībā vajadzīgo materiālu iegādāšanai. Savukārt, koku materiāli sastāda ievērojamu daļu no materiālu apgādes izdevumiem, kā to rāda sekošas skaitļu rindas (sastādīts pēc jau agrāk minētiem pārskatiem par valsts dzelzceļu darbību): (Sk. tab. 56. lapp.)

Redzāms, ka koku materiāli un malka pēc savas vērtības ieņem svarīgu vietu kopējā valsts dzelzceļu materiālu apgrozībā. Pievestos 3 gados šie izdevumi sastāda caurmērā $39^0/0$ no kopējiem izdevumiem par visiem dzelzceļu saimniecībā izlietotiem materiāliem. Tas ir lielākais izdevumu postenis. Pēc tam tikai nāk izdevumi par akmeņoglēm, izdevumi sliedēm, metāliem un metālu izstrādājumiem u. c. Lielu koku materiālu patēriņu izsauc ceļu virsbūves sastāvdaļa — gulšņi. Uz visa platsliežu un šaursliežu ceļu tīkla (ieskaitot staciju ceļus) skaitās tagad 4.217.000 koka gulšņu. Gulšņi uz līnijām, būvētām pirms kaŗa, pa kaŗa laiku mainīti ierobežotos apmēros, bet pēdējos kaŗa un revolūcijas gados nemaz netika mainīti. Kustības drošības nostiprināšanai dzelzceļu virsvalde jau pirmajos Latvijas pastāvēšanas gados stājās pie satrūdējušo gulšņu apmaiņas pret jauniem. Šo darbu apgaismo sekoši skaitļi (pēc Dzelzceļu virsvaldes izdevuma „Valsts dzelzceļi pirmos 10 darbības gados 1918.—1928.“):

Iemainīto gulšņu skaits (1000 gab.).

1919./20.	18,6	1924./25.	483,4
1920./21.	142,9	1925./26.	490,6
1921./22.	390,8	1926./27.	536,1
1922./23.	568,7	1927./28.	583,5
1923./24.	353,5	Kopā 3.568,0	

Izdots eksploatācijas un ārkārtējo darbu vajadzībām (1000 latu).

	1924./25.	1925./26.	1926./27.
1. Kurināmās vielas.			
Malka	639	553	1.293
Akmensogles	3.621	3.500	2.798
Koks	7	8	5
Kūdra	43	38	98
Nafta un naftas produkti	12	14	17
Pārējās kurināmās vielas	1	4	1
Kopā . . .	4.323	4.116	4.212
2. Smērvielas, tīramie, spodrināmie un slīpējamie materiāli	536	424	393
3. Apgaismošanas materiāli un apgaismošanas priekšmetu daļas	123	108	103
4. Slīdes, sliežu savienojumi, pārmiņas un krusteņi (metāla)	353	522	575
5. Gulšņi, pārmiņu un tiltu brusas.			
Gulšņi	1.975	2.985	3.501
Pārmiņu un tiltu brusas	148	232	229
Kopā . . .	2.122	3.217	3.730
6. Metāli un metāla izstrādājumi, kuņi nav ievietoti citās nodaļās	517	496	518
7. Telegrāfa stabi, balķi un brusas, dēļi, plankas un nomaļi, pārējie koka materiāli un izstrādājumi.			
Telegrāfa stabi	37	27	37
Balķi un brusas	176	171	144
Dēļi, plankas un nomaļi	533	539	554
Pārējie koka materiāli un izstrādājumi.	160	169	212
Kopā . . .	906	906	946
8. Materiāli mūra, podnieku un stukatūras darbiem, cementa un betona caurules un dažādiem darbiem vajadzīgie materiāli, kuņi nav uzrādīti citās nodaļās	351	587	713
9. Manufaktūras, ādas, gumijas, stikla, krāsu, ķīmiskie un elektrotehniskie materiāli un priekšmeti	670	607	639
10. Kanclejas piederumi, iespīšanas darbi un papīrs	254	279	327
11. Apģērbi un to piederumi	275	196	207
12. Inventāra priekšmeti un darba rīki	495	566	505
13. Ritošā inventāra un mašīnu rezerves daļas.	470	526	304
Pavisam . . .	11.396	12.550	13.172
Kopā koku materiāli un malka . . .	3.667	4.676	5.969
0/00 no izdevumu kopsummas . . .	32	37	45

Līdz pagājušā 1928. g. 1. aprīlim iemainīti pret jauniem apmēram $\frac{3}{4}$ no visu gulšņu skaita. Viena gulšņa caurmēra kubatūra ir $0,1 \text{ m}^3$ (pēc Dzelzceļu virsvaldes izdevuma „Būvdarbu cenas. III. Transports“, Rīgā 1928.), tā tad beidzāmos gados apmainīto gulšņu kubatūra iznāk apaļi 50.000 m^3 gadā. Dzelzceļu saimniecībā

izlieto vēl citus koku materiālus: visāda veida brusas, dēļus, plankas, telegrāfa stabus u. t. t., kuņi vajadzīgi dažādu remonta darbu izvešanai vai arī jaunbūvēm. Uz valsts dzelzceļiem uz 1927. g. 1. janvāri skaitījās 606 koka tilti ar kopgarumu 6860 tekoši metri (dzelztiltu uz to pašu datumu skaitījās 642 ar kopgarumu 7674 tekoši metri), 4214 dzīvojamās ēkas ar grīdas laukumu 194.944 m², 521 preču noliktavas ar grīdas laukumu 64.224 m², 312 segtas un vaļējas rampas ar grīdas laukumu 141.358 m², 59 materiālu noliktavas, 1499 malkas šķūņi, 528 pārmijnieku un sargu būdas. Pasažieru vagonu uz 1927. g. 1. apr. skaitījās 673 ar kopvērtību Ls 11,5 milj., preču vagonu — 5910 ar vērtību Ls 13,4 milj. Telegrāfa, telefona un signalizācijas līniju garums uz 1927. g. 1. aprīlī bija 2290 km (gaisa vadu 2275 km). Visu šo būvju, ietaišu, ierīču un inventāra uzturēšana izsauc beidzamos gados, ieskaitot arī gulšņus, apm. 100.000 m³ lielu koku materiālu patēriņu (sk. Dzelzceļu virsvaldes izdotā žurnāla „Dzelzceļu Vēstnesis“ 1928. g. № 22 ievietoto materiālu apgādes priekšnieka palīga J. Strautmaņa rakstu „Valsts dzelzceļu apgādāšana koku materiāliem“).

Pirmos Latvijas pastāvēšanas gados valsts dzelzceļu izlietotais galvenais kurināmais bija malka. Vēlāk, nodibinoties normālākiem saimnieciskiem apstākļiem, sākot ar 1922./23. gadu, malkas nozīme palikusi maza, tās agrāko vietu ieņēmušas akmeņogles. Kurināmā patēriņu rāda sekoša tabele (sastādīta pēc Latvijas valsts dzelzceļu darbības pārskatiem):

Kurināmā patēriņš valsts dzelzceļu saimniecībā.

	Malka 1000 m ³	Ogles 1000 t	Kūdra 1000 t
1920./21.	590,3	2,2	9,8
1921./22.	649,6	3,0	29,1
1922./23.	435,2	43,7	5,3
1923./24.	361,8	68,4	5,1
1924./25.	94,8	99,5	2,7
1925./26.	58,4	103,9	4,7
1926./27.	113,9	95,1	7,2

1920./21. un 1921./22. gados gandrīz vienīgais kurināmais bijusi malka; sākot ar 1922./23. gadu arvienu pieņemas ogļu, kā izdevīgāka kurināma, patēriņš un sasniedz savu augstāko pakāpi 1925./26. gadā, iztaisa 92% no visa patērētā kurināmā daudzuma (pielīdzinot 150 kg akmeņogļu 1 m³ malkas) un 90% no tā vērtības. 1926./27. gadā malkas patēriņš drusku lielāks, ogļu patēriņš iztaisa 85% no visa

šai gadā patērētā kurināmā daudzuma un 67% no tā vērtības. Kūdras patēriņš ir gluži niecīgs. Gandrīz viss uzrādītais kurināmais patērēts eksploatācijas vajadzībām; piem. 1926/27. gadā no kopējā daudzuma patērēts dzelzceļu darbnīcās un dzelzceļu uzņēmumos kopā 988 m³ malkas un 3175 tonnas ogļu. — Tā tad beidzāmos gados malkai, kā kurināmam, dzelzceļu saimniecībā maza nozīme. Tomēr nenormālos valsts dzīves periodos, kaŗa gadījumos, kad Latvija izrādītos atgriezta no ārzemēm, kad akmeņogļu imports sašaurinātos vai tiktu pilnīgi pārtraukts, dzelzceļu darbības turpināšana būtu iespējama, izmantojot Latvijas mežu produktu, malku.

Iekšējie ūdensceļi. No vairāk nekā 500 Latvijas upēm (pēc M. Skujenieka grāmatas „Latvija“) tikai dažas ir kuģojamas, bet lielāks skaits noder koku pludināšanai. Ievērojamākās upes ir: Daugava (ar Aivieksti), Lielupe, Gauja, Salaca, Venta (ar Abavu), Irbe, Saka un Bārta. Plostošanai un koku pludināšanai noderīgo upju kopējais gaŗums sasniedz 3000 kilometrus. Pieskaitot Daugavu un tās pietekas ārpus Latvijas teritorijas un vēl Mūsas, Mēmeles, Ventas un Bārtas plostošanai un pludināšanai noderīgās pietekas Lietuvā, Latvijas upju grīvās jūrmalā pienāk koki, kuŗi sapludināti pa apm. 4000 kilometrus gaŗu ūdensceļu (M. Skujenieks. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. Rīgā, 1927. g.). Uz Latvijas teritorijas atrodošos plostošanai un koku pludināšanai noderīgo upju kopējais gaŗums, apm. 3000 km., gandrīz līdzinās Latvijas dzelzceļu tīkla kopējam gaŗumam, apm. 2800 km. Preču kustību pa Latvijas iekšējiem ūdensceļiem rāda sekošas tabeles (sastādītas pēc Latvijas statistiskās gada grāmatās publicētiem datiem):

Preču un pasaŗieru kustība pa Latvijas iekšējiem ūdensceļiem.

B a s e i n i	1927.		1926.	
	Pārvadāto preču daudzums 1000 tonnu	Pārvadāto pasaŗieru skaits (tūkstošos)	Pārvadāto preču daudzums 1000 tonnu	Pārvadāto pasaŗieru skaits (tūkstošos)
Daugava	575,6*)	26,1	558,9**)	26,9
Lielupe	322,0	188,0	389,6***)	205,4
Gauja	179,6	—	103,4	—
Venta	132,8	6,3	65,9	6,0
Liepājas ezers	28,9	—	22,5	—
Salace	15,4	—	6,1	—
Jugla	12,7	—	12,9	—
Pārējie baseini	1,9	—	10,8	—
Kopā	1.268,8	220,4	1.170,1	238,3

*) Ievests no Krievijas 220.616 tonnas, no Polijas — 82.786 tonnas.

***) Ievests no Krievijas 235.709 tonnas, no Polijas — 160.007 tonnas.

***) Ievests no Lietuvas 35.265 tonnas.

Pa Latvijas iekšējiem ūdensceļiem 1927. gadā pārvadātie
koku materiāli.

Koku materiāli	B a s e i n i									
	Daugavas	To starpā no Krievi- jas un Po- lijas kopā	Lielupes	Gaujas	Ventas	Liepājas ezera	Salaces	Juglas	Pārējie	Kopā
Balķi (1000 gab.) . . .	988,5	580,6	182,6	308,9	182,2	39,8	19,0	19,6	1,6	1.742,1
Bluķi (1000 gab.) . . .	115,3	0,8	3,0	6,8	3,7	—	—	—	—	128,7
Botsmasti (1000 gab.) . . .	114,5	97,9	1,5	6,5	—	—	—	—	—	122,5
Slīperi (1000 gab.) . . .	40,3	34,7	4,0	53,7	—	14,6	—	—	—	112,6
Stutmalka un papīr- malka (1000 m ³) . . .	190,4	91,7	56,5	70,2	109,2	6,0	15,6	8,3	2,3	458,5
Malka (1000 m ³) . . .	72,6	1,5	34,4	7,9	1,0	10,8	—	—	0,3	127,0
Dēji un plankas (stand.)	46,0	—	10.439,0	—	280,0	—	—	—	—	10.765,0

Pa Latvijas iekšējiem ūdensceļiem 1927. gadā pārvadātas
preces, neieskaitot tranzīta preces.

	1000 tonnu	%
Koku materiāli	812	84
Pārējās preces	153	16
Kopā	965	100

No pārējām precēm:	1000 tonnu
Kieģeļi	61
Akmeņi un zemes	28
Akmeņogles	25,3
Papīrs un pape	8,6
Labība	7,2
Cukurbietes	2,8
Cements	1,9
Mākslīgi mēsli	1,9

Pasažieru satiksme pa iekšējiem ūdensceļiem, salīdzinot ar pasažieru satiksmi pa dzelzceļiem,niecīga: 1927./28. gadā pa valsts dzelzceļiem pārvadāti 11,3 milj. pasažieru, pa iekšējiem ūdensceļiem — tikai 0,22 milj., t. i. nepilni 2% no pārvadāto pa dzelzceļiem pasažieru skaita. Turpretīm, preču transporta ziņā iekšējiem ūdensceļiem ļoti liela nozīme, jo ūdensceļi ir lēts transporta līdzeklis, sevišķi noderīgs mazvērtīgu samērā ar savu svaru preču pārvadāšanai. Pa valsts dzelzceļiem 1927. gadā pārvadāti 2,98 milj. tonnu dažādu preču (ieskaitot arī tranzīta preces), pa iekšējiem ūdensceļiem 1927. gadā — 1,27 milj. tonnu koku materiālu un citu preču (ieskaitot arī Krievijas un Polijas tranzīta kokus), t. i. 43% no pārvadāto pa dzelzceļiem preču kopsvara. No kopējā pa dzelzceļiem un iekšējiem ūdensceļiem 1927. gadā pārvadāto preču kopsvara, 4,25 milj. tonnu, pa ūdensceļiem pārvadāti 1,27 milj., t. i. 30%. 1927. gadā pa dzelz-

ceļiem iekšzemes satiksmē pārvadāti 1,23 milj. tonnu koku materiālu un malkas, pa ūdensceļiem 1927. gadā pārvadāti 0,81 milj. tonnu koku materiālu (neieskaitot tranzīta kokus), kas sastāda 66% no pārvadātā pa dzelzceļiem daudzuma, tā tad gandrīz $\frac{2}{3}$. No kopējā pa dzelzceļiem un iekšējiem ūdensceļiem 1927. gadā pārvadāto iekšzemes koku materiālu svara 2,04 milj. tonnu, pa ūdensceļiem pārvadāti 0,81 milj. tonnu, t. i. 40%. Pēc koku materiāliem, galvenās pa iekšējiem ūdensceļiem pārvadātās preces ir: ķieģeļi, akmeņi un zemes, akmeņogles, papīrs un pape, labība, cukurbietes, cements, mākslīgie mēsli, metālu izstrādājumi, augļi, ogas, saknes, kaļķi, zivis, cukurs u. c. Visas kopā pēc svara tās sastāda tikai 16% no visu iekšējo ūdensceļu iekšzemes preču pārvadājumu kopsvara. Gandrīz visas šīs pārējās preces pārvadātas Lielupes baseinā, t. i. ievestas pa Lielupi Rīgā, Jelgavā, Jūrmalā un citos punktos. Pa pārējo baseinu ūdensceļiem pārvadāti gandrīz vienīgi koku materiāli. — Pievestie aprēķini rāda, ka Latvijas iekšējiem ūdensceļiem ievērojama nozīme vispārējā Latvijas transporta līdzekļu sistēmā un Latvijas preču pārvadāšanā un, savukārt, galvenais iekšējo ūdensceļu uzdevums ir Latvijas mežu ražojumu — koku materiālu pārvadāšana (pludināšana) no meža līdz pārstrādāšanas, eksporta un patēriņa punktiem, galvenā kārtā ostas pilsētām. Lielākā daļa no iekšzemes ūdensceļu transportā nodarbinātiem strādniekiem ir aizņemti ar Latvijas mežu ražojumu — koku materiālu pārvadāšanu.

Kabotāžas kuģniecība. Kabotāžas kuģniecībai, t. i. kuģu satiksmei gar piekrasti starp atsevišķām Latvijas ostām, nav liela nozīme Latvijas transporta līdzekļu sistēmā, bet arī šeit galvenā pēc svara pārvadātā prece ir koku materiāli, kā to rāda sekoša tabele (sastādīta pēc Latvijas statistiskās gada grāmatās publicētiem datiem):

Kabotāžas ceļā pārvadātās preces (1000 tonnu).

	Koku materiāli		Koka izstrādājumi		Malka		Kopā koku preces		Pavisam		Papīrs un pape	
	1926.	1927.	1926.	1927.	1926.	1927.	1926.	1927.	1926.	1927.	1926.	1927.
Ievestas preces:												
Rīgā	16,3	20,2	0,5	0,6	22,3	14,2	39,1	35,0	66,1	56,0		
Liepāja	3,3	5,7	0,2	0,3	7,1	5,6	10,6	11,5	18,5	20,8		
Ventspils	—	0,1	0,1	0,1	0,1	0,6	0,2	0,8	8,5	10,9		
Pārējos punktos.	0,2	—	—	—	—	—	0,2	—	0,3	0,1		
Kopā	19,8	26,0	0,8	1,0	29,5	20,5	50,1	47,4	95,4	88,8	4,1	3,6
%/0/0	—	—	—	—	—	—	52	53	100	100	—	—

No piekrastes kuģniecībā starp atsevišķām Latvijas ostām pārvadāto preču kopsvara koku preces sastāda vairāk par pusi. Pārējās galvenās preces ir: labība, milti, papīrs un pape, zivis, siļķes, ķieģeļi, alkoholiski dzērieni un spirts, metāli u. c. Tā tad arī šai satiksmes nozarē galveno vietu ieņem Latvijas mežu ražojumu — koku materiālu transports.

Jūras kuģniecībā. Mūsu koku materiālu eksports iet uz ārzemēm — Angliju, Beļģiju, Holandi, Vāciju, Franciju pa jūru caur mūsu eksporta ostām — Rīgu, Liepāju, Ventspili. Arī koku tranzīts no Krievijas un Polijas iet caur mūsu teritoriju līdz mūsu ostām, no turienes tālāk uz Rietumeiropu. Eksporta un tranzīta koku svaru, salīdzinātu ar kopējo eksporta un importa preču svaru, rāda sekoša tabele (sastādīta pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdevumiem par Latvijas ārējo tirdzniecību un tranzītu), tūkstošos tonnu:

G a d ā	Imports	Eksports	Koku materiālu eksports	0,0 no kopējā eksporta	Tranzīts	Koku materiālu tranzīts	0,0 no kopējā tranzīta
1922.	381	558	442	80			
1923.	574	877	757	86	361	117	32
1924.	924	744	641	86	574	286	50
1925.	965	571	431	76	472	220	47
1926.	975	518	382	74	626	193	31
1927.	1066	1006	825	82	846	318	38

1922.—1927. gados eksportēto koku materiālu svars sastāda 74%—86% no visu eksportēto preču kopsvara. Bez tam caur mūsu eksporta ostām iet uz Rietumeiropu tranzīta koku materiāli no Krievijas un Polijas. 1923.—1927. gados no visa caur mūsu ostām uz Rietumeiropas valstīm izvestā koku materiālu kopsvara 27% sastāda tranzīta koki, 73% — Latvijas eksporta koki. 1927. gadā Latvijas koku eksports sastāda 1.522.000 m³ jeb 324.000 stand. (1 stand. = 165 kub. pēdas). Tranzīta koku materiālu svars šai pašā gadā iztaisa 318.000 tonnas; rēķinot 1 standarta priežu un egļu koku materiālu svaru 2,6 tonnas (Valsts statistiskās pārvaldes pieņemtā attiecība), tranzīta koku kubatūra iznāk 122.000 stand. Kopā caur mūsu eksporta ostām 1927. gadā izvesti uz ārzemēm 446.000 stand. dažādu koku materiālu, no tiem tranzīta koki sastāda 27%. Mēģināsim tagad noskaidrot, kāda daļa no šiem kokiem aizvesta uz ārzemēm Latvijas kuģos. 1927. gadā no Latvijas ostām izgājuši ar krāvu 1096 Latvijas kuģi ar 408.000 netto-tonnām un 1782 ārzemju kuģi ar 1.122.000 netto-tonnām, kopā 2878 kuģi ar 1.530.000 netto-tonnām (pēc Latvijas statistiskās gada grāmatas 1927.). No Rīgas

ostas 1927. gadā izgājuši ar koku lādiņu 187 Latvijas kuģi ar 207.416 netto-tonnam (aprēķināts pēc Rīgas biržas komitējas tirdzniecības statistikas nodaļas vestā Rīgas ostā ienākošo un izejošo kuģu reģistra). 1927. gadā pavisam izgājuši no Rīgas ostas 521 latviešu kuģi ar 269.700 netto-tonnām. Ar koku lādiņu no Rīgas ostas izgājušo latviešu kuģu netto-tonnāža sastāda 77% no kopējās izgājušo latviešu kuģu netto-tonnāžas. Pieņemot, ka arī no Liepājas un Ventspils ostām izgājušo 468 latviešu kuģu netto-tonnāžas (121.102) ar koku lādiņu izgājuši tāpat 77%, ka kopā no visām 3 ostām 1927. gadā ar koku lādiņu izgājušo latviešu kuģu netto-tonnāža ir apm. 301.000 n. t. Pēc Valsts kuģu pārvaldes datiem, šīs iestādes rīcībā esošo kuģu (Venta, Bārta, Abava, Gauja, Imanta) kopējā netto-tonnāža ir 5097 netto-reģistertonnas un kopējā koku lādiņa uzņemšanas spēja 4240 standarti. Uz 1 netto-reģistertonnū iznāk koku lādiņš 0,82 stand. Tā tad uz ārzemēm ar koku lādiņu 1927. gadā no Latvijas ostām izgājušie kuģi varējuši aizvest apmēram $301.000 \times 0,82 = 247.000$ stand. dažādu koku materiālu. Pēc Rīgas biržas komitējas 1927. gada darbības pārskata, izdota 1928. gadā, koku fraktis no Rīgas līdz Londonai, Antverpenei un Dinkirkai par 1 standartu (ciešas koku masas) iznāk caurmērā 40 angļu šiliņi, t. i. Ls 50.—. Par visiem 1927. gadā uz ārzemēm aizvestiem koku materiāliem, 247.000 stand., Latvijas kuģi būs ieņēmuši frakts naudas apmēram $247.000 \times 50 =$ Ls 12,4 milj. Pēc Finanču ministrijas valsts saimniecības departāmenta ziņām visu Latvijas jūras kuģniecības firmu kopējie brutto-ieņēmumi par pārvadātām precēm (un pasažieriem) 1927. gadā bijuši Ls 19,4 milj. Koku fraktis, Ls 12,4 milj., sastāda no kopējiem ieņēmumiem 64%, t. i. gandrīz $\frac{2}{3}$. Ja pieņemam, ka Latvijas kuģi pārvadājuši tikai Latvijas eksporta kokus, tad visi 247.000 stand. sastāda no kopējā eksportētā koku materiālu daudzuma (324.000 stand.) 76%, apmēram $\frac{3}{4}$. Ja Latvijas kuģi uzņēmušies arī tranzīta koku materiālu pārvadāšanu, tad viņu uz ārzemēm aizvestie Latvijas koku materiāli sastādīs attiecīgi mazāku procentu no kopējā eksportēto Latvijas koku materiālu kubatūras. Pievestie aprēķini rāda, ka arī Latvijas jūras tirdzniecības flotes galvenais uzdevums ir Latvijas eksporta koku pārvadāšana, kas tai dod arī galveno ieņēmumu daļu. — Latvijas jūras tirdzniecības flotē uz 1928. g. 1. janvāri skaitījās 119 kuģi ar 62.045 netto-tonnām (to vērtība uz 1928. g. 1. janv. bija Ls 13 milj.); no tiem 75 tvaikoņi ar 57.043 netto-tonnām, pārējie — buņu kuģi un buņu-motorkuģi (pēc jūrniecības departāmenta izdevuma „Latvijas jūras tirdzniecības flote uz 1928. g. 1. janvāri“).

Pēc jūrniecības departāmenta sniegtām ziņām, 1928. gadā kopējais darbinieku skaits uz Latvijas jūras tirdzniecības kuģiem bija 1706, tiem izmaksāta alga (naudā un uzturā kopā) — Ls 4.106.000.

Zemesceļi. Zemesceļu kopgarums uz 1928. g. 1. aprīli bija 26.280 km, no tiem šosejas un bruģi 858 km. Arī šeit koku materiāliem sava nozīme, galvenā kārtā pie tiltu būves. Uz 1927. g. 1. janvāri, pēc šoseju un zemesceļu departāmenta aprēķina, uz Latvijas zemesceļiem skaitījās ap 1000 vidēju un lielu koka tiltu, kuŗu vērtība bija Ls 3,6 milj. Bez tam pastāv vēl kādi 22.000 mazi koka tilti. Visu koka tiltu kopgarums pēc šoseju un zemesceļu departāmenta vērtējuma — apm. 60.000 metru. 1927./28. budž. gadā šoseju un zemesceļu departāments zemes ceļu (galvenā kārtā tiltu) labošanā izlietojis ap 15.000 m³ būvkoku. Minētais departāments labo un atjauno tikai valsts pārziņā pārņemto ceļu tiltus. Klaušu ceļu tiltiem 1926./27. un 1927./28. gados izsniegti no valsts mežiem caurmērā gadā 41.000 m³ būv- un lietkoku.

Ratu un automobiļu transports. Ratu transportam ļoti liela nozīme Latvijas kopējā satiksmes līdzekļu sistēmā. Visas pa dzelzceļiem un iekšējiem ūdensceļiem pārvadātās preces, tāpat lielākā daļa no tām importa, eksporta un tranzīta precēm, kuŗas netiek pārvadātas pa dzelzceļiem vai iekšējiem ūdensceļiem, tiek pārvadātas arī ratos un ragavās pie šo preču pievešanas pie dzelzceļiem vai ūdensceļiem un vēlāk pie šo preču saņemšanas gala stacijā un nogādāšanas rūpniecības vai tirdzniecības uzņēmumā un vēlāk patērētāja mājā. Liela daļa pilsētās pienākošo pārtikas vielu tiek ievestas laucinieku ratos, piem. gandrīz visi kartupeļi, daļa labības, lielākā daļa sviesta, gaļas u. t. t. Ar saviem ražojumiem pilsētās iebrāucošie laucinieki vēlāk aizved sev līdz dažādus pilsētas produktus: cukuru, siļķes, petroleju, sāli, mākslīgos mēslus, spēkbarību, lauksaimniecības mašīnas un rikus u. t. t. Piena pievešana moderniecībām prasa daudz darba. Ceļu klaušās laucinieki pieved zemesceļiem lielu daudzumu grants. Lauksaimnieki paši izved no meža būvēm un apkurināšanai vajadzīgos kokus, pieved būvakmeņus, smiltis, mālu, kaļķus u. t. t. Tālāk visi lauku un pļavu produkti, rudzi, kvieši, mieži, auzas, kartupeļi, lini, siens, āboliņš, tiek atvesti mājās ratos. Lai gan ratos un ragavās pārvadāto produktu caurmērā nobraukums ir ievērojami mazāks kā pa dzelzceļiem un iekšējiem ūdensceļiem pārvadātām precēm, tomēr daudz lielākais ratos un ragavās pārvadātais preču svars zināmā mērā izlīdzina šo mazo 1 tonnas caurmēra nobraukumu un galu galā ratu transportā pārvadāto preču kopējais svars un kopējais nobraukums (tonnās — kilo-

metros) iznāk ievērojami liels. To precīzi konstatēt ir neiespējami. Lielāko daļu šeit atkal sastādīs smagie Latvijas mežu ražojumi — koku materiāli; tā tad lielākā daļa ratu (un ragavu) transportā nodarbināto personu (lauksaimnieku un pilsētu smago ormaņu) aizņemti ar koku materiālu pārvadāšanu. Pilsētās zināma nozīme vēl ir automobiļiem. — Kokiem liela nozīme arī kā ratu transporta līdzekļu remonta un jaunizgatavošanas materiālam. 1923. gadā lauku saimniecībās reģistrēti 264.012 (no tiem apm. 200.000 darba ratu) un 256.880 ragavas (pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Latvijas lauksaimniecība pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas ziņām“). Rēķinot caurmēra vērtību ratiem Ls 100, ragavām — Ls 50, lauksaimnieku ratu un ragavu kopvērtība iznāk ap Ls 40 milj. Arī pilsētās liels skaits smago un vieglo ormaņu ratu, ragavu un kamanu. Visu šo šatiksmes līdzekļu galvenais būvmateriāls ir koki. Tā tad arī Latvijas ratu transportam ļoti cieši un svarīgi sakari ar Latvijas mežiem.

Telegrafs un telefons. Pēc Valsts statistiskās pārvaldes sako-
potām ziņām, 1927./28. gadā telegrafa līniju gaņums bija 2874 km,
telefona līniju, vietējo tīklu un tālšatiksmes tīklu kopējais gaņums
bija 9340 km. Telegrafa un telefona tīklu būves sastāvdaļa ir tele-
grafa un telefona stabi. Beidzāmos gados Pasta-telegrafa departā-
ments jaunu stabu ierīkošanai izlietojis apm. 20.000 m³ balķu gadā
(pēc minētā departamenta sniegtām ziņām).

VII. Meži un ārējā tirdzniecība.

Mūsu laikos neviena valsts pasaulē neiegūst visus dažādas iedzīvotāju vajadzības apmierinošus ražojumus iekšzemē, bet starp visām valstīm pastāv plašāka vai šaurāka ārējā tirdzniecība, kuŗa apvieno visas valstis un zemes pasaules saimniecībā. Dažādi klimatiskie apstākļi, dažādas dabas bagātības un dažādu valstu saimnieciskās īpatnības padara dažu preču iegūšanu un ražošanu visizdevīgāku vai arī vispārīgi iespējamu tikai zināmās valstīs, ne visur. Sekas visam tam ir plaša darba dalīšana pasaules saimniecībā un no tās izrietošā ārējā tirdzniecība: katra valsts izved uz ārzemēm savus vietējos ražojumus un par to ieved no ārzemēm dažādas ārzemju preces, kuŗas vispārīgi nav iespējams izgatavot vai iegūt iekšzemē, vai arī tādas, kuŗas neiespējams ražot iekšzemē tik lēti vai tik labas kvalitātes, kā ārzemēs. Jau pirms pasaules kuŗa pastāvē-

jušais un arī pēc kara uzplaukušais rūpniecības protekcionisms jeb rūpniecības aizsardzības muitu politika visās valstīs cenšas izaudzēt pēc iespējas vietējo rūpniecību, kuŗa atļautu iztikt bez attiecīgām ārzemju precēm vai mazākais stipri ierobežotu viņu ievēšanu. Aizsardzības muitu politikas mērķis panākt pēc iespējas lielāku saimniecisku autarchiju, t. i. saimniecisku neatkarību no ārzemēm, pabalstot vietējās saimniecības nozares viņu konkurencē ar lētākiem ārzemju ražojumiem. Tomēr šāds mērķis nekad nav pilnīgi sasniedzams, arvienu ir daudzas preces, kuŗas nekādā ziņā nav iespējams ražot iekšzemē vai iespējams ražot tikai ļoti neizdevīgi: šādas preces jāieved no attiecīgām ārvalstīm. Arī Latvija ievē ļoti daudz preču no ārzemēm — 1) galvenā kārtā dažādus gatavus izstrādājumus jeb fabrikātus, pēc tam 2) jēlvielas un pusfabrikātus un 3) pārtikas un baudu vielas. Galveno preču importu beidzāmos 3 gados rāda sekoša tabele (sastādīta pēc Valsts statistiskās pārvaldes oficiāliem izdevumiem par Latvijas ārējo tirdzniecību: (Sk. tab. 66. lapp.)

Kā redzāms, Latvija ievē no ārzemēm dažādām vietējās rūpniecības nozarēm vajadzīgās jēlvielas, pusfabrikātus un kurināmo — akmeņogles, tālāk — dažādus gatavus ražojumus — fabrikātus, galvenā kārtā audumus un metālpreces, beidzot, dažādas pārtikas un baudu vielas, galvenā kārtā labību, cukuru, siļķes, tabaku. Paceļās jautājums, kādā kārtā mēs samaksājam ārzemniekiem par visām šīm precēm un, vispārīgi, kādi ir tie faktori, kuŗi nosaka katras tautas spēju iepirkties ārzemju tirgos, kādi reālie līdzekļi ir tautas rīcībā šādu ārzemju preču iepirkšanai. Parastos apstākļos nevienas tautas rīcībā nav pietiekošs daudzums zelta, lai ar to samaksātu par importa precēm. Tautas, kuŗām ir zelta raktuves un kuŗas iegūst zeltu, var zināmu daļu no tā izlietot sava importa samaksai, ko viņas parasti arī dara. Bet tautas, kuŗas neiegūst zeltu, parastos apstākļos ir zelta importieri, nevis eksportieri. Tā kā neviena Eiropas valsts, izņemot Krieviju, neiegūst zeltu, tad visa Eiropa nevis izved zeltu, bet ievē to. To pašu var teikt arī par sudrabu. Vietējā papīrnauda gandrīz nemaz neder par maksāšanas līdzekli uz ārzemēm, parastos apstākļos to ārzemēs nepieņem. Papīrnaudas pieņemšanas apmēri ārzemju maksājumos atkarājas no zelta krājuma, kuŗš ir par pamatu izlaistai papīrnaudai un kuŗu iespējams nosūtīt uz ārzemēm, lai apmainītu to pret ārzemnieku rokās esošām naudas zīmēm. Vienīgie pastāvīgie līdzekļi maksājumiem par importu ir preču eksports un dažādi ārzemniekiem izdarīti pakalpojumi vai darbi. Ja Latvija izved piem. uz Angliju savas preces par Ls 10 milj., tad par tikpat lielu summu Latvija var ievē preces no Anglijas, vai arī kādas citas ārvalsts.

	1925. g.	1926. g.	1927. g.
	M i l j o n o s l a t u		
A. Jēlvielas un pusfabrikāti	65,7	59,5	63,2
Kokvilna	3,5	3,6	4,6
Vilna	3,4	3,4	3,2
Dzelzs	3,9	4,6	3,3
Skārds	2,0	2,1	2,1
Cements	1,1	1,6	1,8
Nafta	1,5	1,3	0,9
Linu sēklas	5,7	3,0	4,9
Āboliņa sēklas	1,5	1,4	0,8
Ādas	9,2	6,7	6,1
Kažokādas	4,6	3,0	3,4
Gumija	1,1	1,8	1,8
Akmeņogles un koks	11,1	9,5	12,7
B. Fabrikāti	132,4	131,4	131,8
Tekstilrūpniecības fabrikāti (galvenā kārtā kokvilnas un vilnas audumi)	54,5	50,6	43,4
Metāl rūpn. un lauksaimn. mašīnas)	29,6	32,8	24,6
Papīrs	1,0	1,5	2,0
Stikla ražojumi	1,5	1,4	1,2
Petroleja	2,1	1,9	2,1
Bencīns	0,8	1,3	1,3
Stādu eļļas	1,6	1,3	1,0
Krāsas un krāsu vielas	2,0	2,0	2,2
Gumijas preces	1,8	1,6	1,5
Mākslīgi mēsli	7,4	7,8	6,7
Galanterijās un sīkas preces	2,5	1,7	1,0
Elektriskie aparāti un piederumi	4,3	4,6	4,6
Braucamie rīki (automob., velosip. u. c.)	4,8	5,1	5,1
C. Pārtikas un baudu vielas	77,7	64,6	70,0
Kvieši	17,7	14,8	16,2
Rudzi	18,8	11,2	13,9
Rīss	1,1	1,1	1,0
Cukurs	15,1	13,6	15,7
Silķes	5,6	5,3	4,7
Kafija, kakao, tēja	2,0	2,1	2,1
Apelsīni un citroni	1,2	0,6	0,7
Tabaka	4,0	4,5	4,4
D. Dzīvnieki	3,9	4,1	2,1
E. Dārgmetāli un dārgakmeņi	0,9	0,7	0,9
<hr/>			
K o p ē j a i s i m p o r t s .	280,6	260,3	250,0

Tā tad iznāk, ka eksporta lielums nosaka importa lielumu. Tāpēc arī visas valstis cenšās veicināt preču izvešanu uz ārzemēm. Tāda pat nozīme, kā preču eksportam, ir dažādiem priekš ārzemniekiem izdarītiem pakalpojumiem. Piem. ja Latvijas jūras tirdzniecības kuģi ārzemnieku uzdevumā pārvadā preces starp Latvijas un ārzemju ostām, vai starp divām ārzemju ostām, no ārzemniekiem saņemta atlīdzība tāpat noder samaksai par Latvijā ievestām ārzemju precēm. Tāda pate nozīme ir iekšzemes dzelzceļu ieņēmumiem pa

pārvadātām ārzemju tranzīta precēm, iebraucošo ārzemnieku izdevumiem iekšzemē, no ārzemēm emigrantu atsūtītai naudai u. t. t. Visas šīs summas noder samaksai par ārzemju preču importu.

Pēc šīm piezīmēm par vispārējo eksporta nozīmi tautsaimniecībā jāpāriet uz koku materiālu lomu mūsu eksportā. Latvija ir lauksaimniecības zeme, tādēļ mūsu galvenā eksporta daļa sastāv no lauksaimniecības ražojumiem: liniem, sviesta, gaļas, linsēklām, āboliņa sēklām u. c. Otrs lielais eksporta postenis ir koku materiāli, trešais — dažādi fabrikāti, galvenā kārtā gumijas preces, papīrs, linolejs un linu diedziņi. Koku preču eksportu un importu, pašus par sevi un salīdzinot ar citām eksporta precēm, rāda sekošas skaitļu rindas (sastādītas pēc Valsts statistiskās pārvaldes oficiāliem izdevumiem par Latvijas ārējo tirdzniecību): (Sk. tab. zemāk: 67., 68. un 69. lapp.)

No pievestiem skaitļiem redzāms, ka koku materiālu (jēlvielu un pusfabrikātu) eksporta vērtība 1921.—1925. gados sastāda caurmērā $\frac{1}{3}$ no visu eksportēto preču vērtības. Atsevišķos gados šī daļa ir vēl lielāka, sevišķi 1923. gadā un 1927. gadā (arī pagājušā 1928. gadā). 1925.—1927. gados 50—60% no eksportētiem koku materiāliem bijuši dēļi un to gali, apmēram $\frac{1}{3}$ — neapstrādāti materiāli (stutmalka, papīrmalka, apšu kluči, malka.) Galvenās valstis, uz

Koku preču importa un eksporta vērtība.

I m p o r t s.

G a d i	Koku materiāli		Koku izstrādājumi		Kopā koku preces		Importa kopvērtība milj. ls
	milj. ls	$\frac{0}{100}$ no importa kopvērt.	milj. ls	$\frac{0}{100}$ no importa kopvērt.	milj. ls	$\frac{0}{100}$ no importa kopvērt.	
1922.	0,3	0,3	0,1	0,1	0,4	0,4	106,4
1923.	0,5	0,24	0,3	0,14	0,8	0,4	211,9
1924.	0,8	0,31	0,4	0,16	1,2	0,5	255,9
1925.	1,4	0,5	0,5	0,2	1,9	0,7	280,6
1926.	2,0	0,8	0,5	0,2	2,5	1,0	260,3
1927.	2,8	1,1	0,3	0,1	3,1	1,2	250,0

E k s p o r t s.

G a d i	Koku materiāli		Koku izstrādājumi		Kopā koku preces		Eksporta kopvērtība milj. ls
	milj. ls	$\frac{0}{100}$ no eksporta kopvērt.	milj. ls	$\frac{0}{100}$ no eksporta kopvērt.	milj. ls	$\frac{0}{100}$ no eksporta kopvērt.	
1922.	33,6	33,2	0,2	0,2	33,8	33,4	101,2
1923.	61,7	38,1	0,3	0,2	62,0	38,3	162,0
1924.	58,8	34,7	0,2	0,1	59,0	34,8	169,6
1925.	46,7	26,1	0,9	0,5	47,6	26,6	179,6
1926.	41,2	21,9	1,0	0,5	42,2	22,4	188,5
1927.	80,9	36,6	2,2	1,0	83,1	37,6	221,2

Koku materiālu eksports.

Materiālu nosaukumi	1925. g.		1926. g.		1927. g.	
	1000 tonnu	milj. ls	1000 tonnu	milj. ls	1000 tonnu	milj. ls
Dēji un to gali	257,2	30,1	205,2	21,9	414,5	46,2
Kastu daļas	26,7	3,9	43,1	6,3	70,1	9,0
Finieri	5,5	2,4	9,2	4,1	13,7	5,7
Sērkociņu stieбри	3,7	1,2	5,1	1,5	5,8	1,7
Būvskaliņi	2,3	0,2	11,9	1,6	10,4	1,3
Stutmalka	62,0	2,8	70,8	2,8	214,7	8,7
Papīrmalka	43,2	2,1	9,4	0,4	38,0	1,7
Balķi	5,3	0,5	7,6	0,6	41,9	3,9
Apses kluči	9,9	1,6	4,7	0,8	8,3	1,5
Slīperi	8,6	1,1	0,9	0,1	3,7	0,3
Kopā	431,5	46,7	382,1	41,2	842,3	80,9

Koku materiālu un koku izstrādājumu eksports pēc valstīm.

Valstis	Koku materiāli				Koku izstrādājumi			
	1926. g.		1927. g.		1926. g.		1927. g.	
	milj. ls	o/o	milj. ls	o/o	milj. ls	o/o	milj. ls	o/o
Anglija	29,1	70,7	49,1	60,7	0,8	80	1,0	45,5
Vācija	2,0	5,0	6,6	8,2	—	—	0,7	31,8
Beļģija	3,7	9,0	7,3	9,0	—	—	—	—
Holande	3,3	8,0	12,3	15,2	—	—	—	—
Francija	1,0	2,4	2,7	3,3	—	—	—	—
Pārējās valstis	2,1	4,9	2,9	3,6	0,2	20	0,5	22,7
Kopā	41,2	100,0	80,9	100,0	1,0	100	2,2	100,0

Papīra, celulozes un sērkociņu eksports (milj. ls).

Gadi	Papīrs	Kartons un pape	Celuloze	Kopā	o/o no eksporta kopvērt.	Sērkociņu eksports
1922. g.	0,58	0,01	0,40	0,99	1,0	0,16
1923. g.	1,54	—	—	1,54	0,9	0,63
1924. g.	3,60	0,19	0,17	3,96	2,4	1,01
1925. g.	5,65	0,92	0,01	6,58	3,8	1,18
1926. g.	5,37	0,51	0,56	6,44	3,4	1,23
1927. g.	4,98	0,35	1,39	6,72	3,0	0,94

Koku materiālu, koku izstrādājumu, papīra (atskaitot papirosu), kartona, celulozes un sērkociņu eksporta kopvērtība.

	milj. ls	o/o no eksporta kopvērtības
1922. g.	34,8	34,4
1923. g.	63,5	39,2
1924. g.	62,6	37,2
1925. g.	54,1	30,4
1926. g.	48,3	25,8
1927. g.	89,8	40,6

Latvijas lauksaimniecības ražojumu, koku materiālu un fabrikātu eksporta vērtība.

Preču nosaukumi	Caurm. 1921.—25. g.		1926. g.		1927. g.	
	milj. ls	0/o no eksporta kopvērt.	milj. ls	0/o no eksp. kopv.	milj. ls	0/o no eksp. kopv.
Lauksaimniecības ražojumi . . .	61,3	47,8	103,7	55,0	92,4	41,8
No tiem: lini	31,9	24,8	38,0	20,2	26,8	12,1
linsēklas	6,8	5,3	6,7	3,6	6,4	2,9
ābolīņa sēklas	0,6	0,4	3,8	2,0	2,1	1,0
sviests	11,3	8,8	37,5	19,9	41,3	18,7
gaļa visādā veidā	1,3	1,0	6,8	3,6	6,0	2,7
Koku materiāli	42,4	33,0	41,2	21,9	80,9	36,6
Fabrikāti	13,1	10,2	37,1	19,7	40,3	18,2
No tiem: gumijas preces	0,7	0,6	8,2	4,3	12,6	5,7
papīrs un pape	2,6	2,0	5,9	3,1	5,3	2,4
linolejs	1,4	1,1	3,1	1,6	4,1	1,9
linu diedziņi	1,7	1,3	2,8	1,5	3,0	1,4
minerālmēreļļas	0,3	0,2	1,8	1,0	1,2	0,5
sērkokociņi	0,6	0,5	1,2	0,7	0,9	0,4
Pārējās preces	11,5	9,1	6,5	3,5	7,6	3,5
Kopā. . .	128,3	100,0	188,5	100,0	221,2	100,0

kuņām iet mūsu koku materiāli, ir Anglija (60—70%), pēc tam Beļģija, Holande, Vācija un Francija. Mūsu koku izstrādājumu (fabrikātu) eksports, lai gan ar katru gadu pieaug, tomēr ir vēl niecīgs: 1927. gadā tas sastāda tikai 1% no visa eksporta vērtības. Eksportējamie koku izstrādājumi ir sekoši: durvis, mēbeles, mucas, zābaku špeiles, liestes, pudeļu korķi un citi korķu koka mizas izstrādājumi u. t. t. Ja atskaitam no kopējās koku izstrādājumu eksporta vērtības pudeļu korķu un citu korķu koka mizas izstrādājumu (visi tie izstrādāti no importētās korķu koka mizas) vērtību, tad iznāk, ka Latvijā augošu koku izstrādājumi eksportēti: 1925. gadā 1630 tonnas par Ls 0,9 milj., 1926. g. 1473 tonnas par Ls 0,8 milj. un 1927. gadā 2022 tonnas par Ls 1,1 milj. Vairāk kā dubultīgā koku izstrādājumu eksporta kopvērtība 1927. gadā salīdzinot ar iepriekšējo 1926. gadu izskaidrojās gandrīz vienīgi ar korķu koka mizas izstrādājumu eksporta pieaugumu no Ls 117.000 1926. gadā uz Ls 1.096.000 1927. gadā.

Arī papīrs un citi papīrrūpniecības ražojumi un sērkokociņi ir uzskatāmi par tādu Latvijas rūpniecības nozaru ražojumiem, kuņas pamatojās galvenā kārtā uz mežu pastāvēšanu Latvijā, kuņi dod šim rūpniecības nozarēm galveno izejvielu. Sērkokociņu eksportam ir mazāka nozīme, bet papīrrūpniecības ražojumi iztaisa diezgan ievērojamu posteni mūsu eksportā. Mūsu papīrrūpniecība ražo galvenā kārtā vienkāršas papīra šķirnes un tās arī eksportē. Lielāko daļu no papīra eksporta sastāda ietināmais papīrs: 1927. gadā tā eksportēts 8281

tonna par Ls 3,6 milj., 1926. gadā — 5537 tonnas par Ls 2,8 milj. Atskaitot no eksportētā papīra kopvērtības eksportētā papirosu (čaulīšu) papīra vērtību, jo čaulīšu papīrs nav koku produkts, un pieskaitot karona, papes, celulozes un sērskociņu eksporta vērtību, iznāk, ka visu šo galvenā kārtā no koka iegūto ražojumu eksporta vērtība sastāda beidzāmos gados pāri par 3% no eksporta kopvērtības. Kopā koku materiāli un izstrādājumi, papīrs (tikai no koka ražotais), kartons, celuloze un sērskociņi eksportēti 1922.—1927. gados caurmērā gadā par Ls 59 milj., kas iztaisa caurmērā no šī perioda eksporta kopvērtības 34,6%, tā tad drusku vairāk par $\frac{1}{3}$. Šī fakta nozīmi, t. i. koku un no kokiem ražoto produktu svaru Latvijas eksportā, raksturo sekoši salīdzinājumi. 1922.—1927. gados (6 gados) Latvijā ievestas no ārzemēm dažādas pārtikas vielas kopā par Ls 409,6 milj. Tanī pašā periodā izvesti uz ārzemēm koku materiāli un izstrādājumi, papīrs, celuloze un sērskociņi par Ls 353,1 milj.; šī beidzamā summa sastāda 86% no Ls 409,6 milj., tā tad ar kokiem un no viņiem iegūtiem ražojumiem ir segti 86% no visiem maksājumiem par ārzemēs pirktām pārtikas vielām (labību, cukuru, siļķēm u. t. t.). Var arī teikt, ka ar koku precēm ir samaksāts par šai pašā periodā no ārzemēm ieviesti tekstil- un metālrūpniecības fabrikātiem (audumiem, dažādām mašīnām u. c.). Vispārīgi, nav nevienas otras preces Latvijas eksportā, kuŗai būtu tik liela un svarīga nozīme kā kokiem (un mazā mērā vēl no kokiem iegūtiem ražojumiem: koka izstrādājumiem, papīram, celulozei un sērskociņiem).

No kopējās 1922.—1927. gados importēto preču oficiāli reģistrētās vērtības Ls 1.365 milj., tanī pašā periodā eksportēto koku un no tiem iegūto ražojumu eksporta kopvērtība, Ls 353 milj., sastāda 26%. Manos pētījumos par Latvijas maksājumu bilanci (sk. Finanču ministrijas izdotā žurnālā „Economists“ 1925. g. 21. un 22., 1926. g. 22. un 23., 1927. g. 23. un 1928. g. 19. numuros ievietotos rakstus par šo jautājumu) ir izrādījies, ka mūsu oficiālie importa vērtības skaitļi dažu iemeslu dēļ ir augstāki par faktiskiem, t. i., ka mums faktiski bijis jāmaksā ārzemniekiem par ārzemēs pirktām precēm ievērojami mazākas summas nekā tās, kuŗas uzrādītas Valsts statistiskās pārvaldes izdevumos par Latvijas ārējo tirdzniecību. Šo starpību starp oficiāli reģistrēto un faktisko importa vērtību neiespējami konstatēt pilnīgi precīzi, bet var pieņemt, ka tā iztaisa apmēram 10% no oficiālās importa vērtības. 1922.—1927. gados šī starpība iznāk apmēram Ls 136 milj. (10% no Ls 1.365 milj.), tā kā importa preču faktiskā vērtība, mūsu faktiskie maksājumi par tām, minētā periodā bijuši apmēram Ls 1.229 milj. No šīs beidzamās summas koku un

no tiem ražotu preču eksporta vērtība sastāda 29%. Tā tad ar kokiem un to produktiem Latvijas iedzīvotāji ir samaksājuši nedaudz mazāk par $\frac{1}{3}$ no visas par importētām precēm ārzemniekiem maksātas summas.

Līdz šim mēs aplūkojām koku (un no tiem ražotu produktu) lomu Latvijas ārējā tirdzniecībā, Latvijas eksportā, Latvijas tirdzniecības bilancē. Tagad jāmin vēl daži vārdi par koku eksporta lomu Latvijas maksājumu bilancē. Zem maksājumu bilances saprot tos maksājumus uz ārzemēm un ieņēmumus no ārzemēm, sagrupētus atsevišķos kredīta un debeta posteņos, kuņi zināmai valstij zināmā laika periodā ir radušies no viņas saimnieciskiem sakariem ar visām ārvalstīm. Visu valstu maksājumu bilancēs maksājumi, izrietoši no ārējās tirdzniecības, t. i. no preču importa un eksporta, ieņem galveno vietu, tomēr ne vienīgo. Daudzu valstu importa vērtība arvienu pārsniedz eksporta vērtību, kas izskaidrojās ar to, ka attiecīgas valstis saņem no ārzemēm ne tikai maksājumus par eksportētām precēm, bet arī citus maksājumus. Piem. Anglijas un Norvēģijas maksājumu bilancēs lieli kredīta (t. i. ienākušo maksājumu) posteņi ir Anglijas un Norvēģijas jūras tirdzniecības kuģu ieņēmumi no ārzemniekiem par pārvadātām precēm un pasažieriem. Anglijas maksājumu bilances kredītā otrs liels postenis ir ienākumi no Anglijas kapitālu ieguldījumiem ārzemju uzņēmumos (rūpniecības, tirdzniecības, satiksmes) un ārzemju valsts un pašvaldību aizņēmumos. Ar dabas un mākslas bagātībām apveltītām valstīm, kā Itālijai, Šveicei, Francijai, rodās lieli ieņēmumi (un tā tad arī lieli maksājumu bilances kredīta posteņi) no ārzemniekiem-tūristiem. Visi šie un citi ieņēmumu posteņi, kuņi sastāda kopā tā saucāmo „neredzāmo“ eksportu (atšķirībā no „redzāmā“ preču eksporta), dod iespēju attiecīgām valstīm segt savu tirdzniecības bilances pasīvu, t. i. preču importa vērtības pārsniegumu par preču eksporta vērtību. Arī Latvijai gandrīz visos viņas pastāvēšanas gados bijusi lielākā vai mazākā mērā pasīva tirdzniecības bilance, kuņa izlīdzināta ar ieņēmumiem no neregistrētā preču eksporta (agrākos gados pastāvējuse tā saucāmā „robežtirdzniecība“ un pasta paciņu eksports), no Krievijas atgriezušos bēgļu līdzatvesto naudu, ārzemnieku-iebraucēju izdevumiem Latvijā, no emigrantu naudas sūtījumiem piederīgiem, Latvijas jūras tirdzniecības flotes ieņēmumiem no ārzemniekiem, Latvijas dzelzceļu ieņēmumiem no preču tranzīta un dažām citām sīkākām no ārzemēm ienākušām summām, kā arī ar ārzemju kapitāla ieguldījumiem Latvijas rūpniecībā, tirdzniecībā un bankās. Koku un no tiem ražoto produktu eksporta vērtības attiecību pret Latvijas maksājumu bilanci rāda sekoši skaitļi:

G a d i	Latvijas maksāj. bilances kredīta puse (ienākušie maksāj., izņemot ārzemju kapit. ieguldīj. Latvijā)	Koku un no tiem ražoto produktu eksporta vērt.	
	milj. ls	milj. ls	^{0/0} no maksājumu bilances kredīta
1922. g.	151	35	23,2
1923. g.	216	64	30,0
1924. g.	217	63	29,0
1925. g.	258	54	20,8
1926. g.	249	48	19,3
1927. g.	277	90	32,5
Caurmērā 6 gados	228	59	26,0

No kopējās no ārzemēm ienākušās maksājumu kopsummas, maksājumu bilances kredīta, caurmērā 1922.—1927. gados Latvija ienēmusi no ārzemniekiem par pārdotiem koku materiāliem, koku izstrādājumiem, papīru, celulozi un sērskociņiem 26%, t. i. drusku vairāk par $\frac{1}{4}$. Pārējās $\frac{3}{4}$ ienākušās no citām eksportētām precēm (apmēram 50%) un augstāk minētiem „neredzāmā” eksporta posteņiem (apmēram $\frac{1}{4}$).

Latvija ieved mazu daudzumu koku materiālu un izstrādājumu no ārzemēm. 1925 gadā ievestas 25.461 tonnas koku materiālu (jēlvielu un pusfabrikātu) par Ls 1,4 milj., 1926. gadā — 26.031 tonnas par Ls 2,0 milj. un 1927. gadā — 9586 tonnas par Ls 2,8 milj. No eksportēto koku materiālu svara importēto koku materiālu svars sastāda attiecīgi 6%, 7% un 1%, no eksportēto koku materiālu vērtības — attiecīgi 3%, 5% un 3,5%. Koku materiālu importa vērtība, kā absolūtās summās, tā arī relatīvi, attiecībā pret visa importa vērtību, uzrāda gandrīz nepārtrauktu pakāpenisku pieaugumu. To galvenā kārtā izsauc straujš korķu koka mizas importa pieaugums. Šo produktu izlieto kā jēlvielu linoleja ražošanā (Liepājas linoleja fabrikā) un pudeļu korķu izgatavošanā; kā linolejs, tā pudeļu korķi pieder arī pie mūsu eksporta precēm. Korķu koka mizas un tās atkritumu imports bijis: 1925. gadā 1001 tonna par Ls 225.000, 1926. gadā 1817 tonnas par Ls 740.000 un 1927. gadā 3.229 tonnas par Ls 2.014.000, attiecīgi 16%, 36% un 72% no koku materiālu importa kopvērtības. Bez korķu koka mizas pārējo koku materiālu imports bijis sekošs: 1925. gadā 24.460 tonnas par Ls 1,1 milj., 1926. gadā 24.214 tonnas par Ls 1,3 milj. un 1927. gadā 6.357 tonnas par Ls 0,8 milj. Tas sastāv no skabardžu koka dēliņiem, finieriem, ozolu koka, ošu koka, tropisko zemju kokiem un arī kurināmās malkas (1925. gadā 7.960 tonnas, 1926. gadā 7343 tonnas, 1927. gadā 3.010 tonnas) —

Koku izstrādājumu (fabrikātu) imports pavisam niecīgs. Tas sastāv no mašīnu un aparātu koku daļām, mēbelēm, mucām, korķu koka izstrādājumiem u. c.

Meži un iekšējā tirdzniecība. Latvijas tirgotāju kopējais apgrozījums, t. i. tā summa, ko tirgotāji ieņēmuši gada laikā par pārdotām precēm, sastādās no sekošām grupām:

1) Importa preces, izņemot rūpniekiem un valsts iestādēm tieši, bez tirgotāju starpniecības, no ārzemēm pienākošo preču daļu.

2) Eksporta preces, izņemot rūpnieku tieši, bez tirgotāju starpniecības, uz ārzemēm pārdoto preču daļu.

3) Vietējo fabriku un darbnīcu ražojumi, izņemot rūpnieku tieši citiem rūpniekiem pārdoto daļu un arī eksportētos fabrikātus.

4) No vietējās lauksaimniecības un mežsaimniecības nākušās pilsētnieku pārtikas vielas un vietējās rūpniecības izejvielas, izņemot rūpnieku un patērētāju no lauksaimniekiem tieši iepirkto daļu.

5) Jūras un upju-ezeru zvejniecības produkti.

6) Transīta preces, kas pārdotas ar mūsu tirgotāju starpniecību. Pēc mana vērtējuma 1926. gadā visu pievesto caur tirgotāju rokām gājušo preču vērtība iznāk apm. Ls 620 milj. Pieskaitot vēl klāt tirgotāju apgrozījumā ietilpstošās: izvedmuitu, akcīzi, par izlietotiem kredītiem nomaksātos procentus, tirdzniecības telpu īri, tirdzniecības uzņēmumos nodarbinātā algotā personāla algas, apdrošināšanas prēmijas, pārejos tirdzniecības izdevumus, tiešos nodokļus, zīmognodokli un tirgotāju tiro peļņu, — kopējais tirgotāju apgrozījums 1926. gadā iznāk apm. Ls 800 milj. (visas minētās apgrozījuma sastāvdaļas aprēķinātas pēc dažādiem oficiāliem izdevumiem un dažādu valsts un Rīgas pašvaldības iestāžu sniegtām ziņām).

Koka materiālu un izstrādājumu tirgotāju apgrozījumu precīzi neiespējami konstatēt, to varam tikai novērtēt un tādā kārtā iegūt par to zināmu jēdzienu. 1926.—1928. gados caurmērā gadā eksportēti koku materiāli par Ls 72 milj., koku izstrādājumi (izņemot pudeļu korķus) — par Ls 1 milj.. Papīrs un celuloze eksportēti taīs pat gados caurmērā par Ls 7 milj. gadā. — Būv- un lietkoku patēriņš 1925.—1927. gados iekšzemē bija, kā jau agrāk aizrādīts, apmēram 1.300.000 cšm. (baļķos); no tiem caur tirgotāju rokām gājuši kādi 600.000 cšm., pārējie izlietoti lauku saimniecībās, galvenā kārtā lauku būvniecībā, un tādēļ tirgotāju apgrozījumā nav ietilpuši. Neņemot vērā, ka daļa no 600.000 cšm. izstrādāta un izlietota zāģētos materiālos, kuŗu cena daudz augstāka par baļķu cenu, bet rēķinot visiem 600.000 cšm. caurmērā baļķu cenu beidzāmos gados, Ls 24 par

1 csm., visu iekšzemē izlietoto un caur tirgotāju rokām gājušo būv- un lietkoku vērtība iznāk apm. Ls 14,4 milj. — 1925./26.—1927./28. gados caurmērā gadā no valsts mežiem par tirgus cenām pārdoti 697.000 csm., resp. 996.000 kraujmetru dedzināmās malkas. Rēķinot caurmēra tirgus cenu par kraujmetru Ls 10, visas šīs malkas vērtība iznāk apm. Ls 10 milj. — No mežiem iegūto ogu un sēņu vērtība, kā aizrādīts nodaļā par mežiem un tautas ienākumu, ir apm. Ls 2,8 milj., nomedīto zvēru un putnu vērtība — apm. Ls 1,4 milj. (tikai daļa no ogām, sēnēm un medījumiem iet caur tirgotāju rokām).

Kopā eksportēto un iekšzemē izlietoto koku materiālu, koku izstrādājumu un no kokiem ražotu preču vērtība (izņemot lauku saimniecībās izlietos kokus), patērētās dedzināmās malkas vērtība (izņemot lauku saimniecībās patērēto malku) un meža ogu, sēņu un nomedīto zvēru un putnu vērtība sastāda apm. Ls 109 milj., kas iztaisa no kopējā tirgotāju apgrozījuma gandrīz 14%. Zināmu daļu koka materiālu pārdod arī paši rūpnieki, bet to atsver tas apstāklis, ka mēs neņemam vērā, ka no 600.000 csm. iekšzemē patērēto būv- un lietkoku daļa izstrādāta augstvērtīgos ražojumos, par piem. mēbelēs u. t. t., kas augstāk aprēķināto tirgotāju apgrozījumu padarīja mazāku par faktisko. — Koka materiālu un izstrādājumu apgrozījuma lielums kļūst skaidrāks, salīdzinot to ar citu svarīgu preču apgrozījumiem. Pilsētu un miestu iedzīvotāju izdevumi maizei iztaisa kādus Ls 54 milj. gadā, gaļai — kādus Ls 44 milj., apģērbam lietojamo tekstilpreču iegādāšanai — kādus Ls 113 milj. u. t. t. (visi šie dati ņemti no mana darba „Latvijas iedzīvotāju izdevumi,“ „Economistā“ 1928. g. № 24). Šie skaitļi rāda, ka koka materiālu un izstrādājumu apgrozījums, salīdzinot ar citu preču apgrozījumiem, ļoti ievērojams.

Nav zināms, kāds ir kopējais koka materiālu un izstrādājumu tirgotāju skaits visā Latvijā, šādi dati pastāv tikai par Rīgas pilsētu (pievesti pēc Rīgas pilsētas statistiskā biroja izdotās „Rīgas pilsētas statistiskās gada grāmatas 1926.—1927.“): (Sk. tab. 75. lp.)

Apmēram puse no visiem uzņēmumiem ir sīkās malkas pārdošanas, kas pārdod malku ripās („riņķos“). Rēķinot, ka visā Latvijā koku materiālu, izstrādājumu un malkas tirdzniecības uzņēmumu ir kāds 1000 vai pāri par to, un ka katrā no tiem nodarbinātas caurmērā 3 personas, kopējais šai tirdzniecības nozarē nodarbināto skaits sniegsies pie kādiem 3000 cilvēku.

Tirdzniecības uzņēmumi Rīgā 1926. gadā.

Preču tirdzniecība:	Uzņēmumu skaits	Kategorijas*)				
		I.	II.	III.	IV.	V.
Kurināmais (malka, ogles, kūdra) . . .	477	6	4	13	122	332
Malka un būvkoki, pa daļai arī būvmater.	48	8	1	17	20	2
Būv- un lietkoki	54	14	11	15	10	4
Mēbeles un koka preces	87	—	2	11	42	32
Zārki un piederumi	10	—	—	1	2	7
Malka, ogles, koka materiāli (imports un eksports)	41	25	4	9	3	—
Kurināmais un būvmateriāls (piegādāš.)	24	1	2	1	11	9
Malka, ogles un būvmateriāli (aģentura un komisija)	25	1	4	14	4	2
Mēbeles un koka fabrik. (aģent.u.komis.)	1	—	—	—	—	1
Kopā	767	55	28	81	214	389
Kopējais tirdzniecības uzņēmumu skaits Rīgā	12.645	501	390	1.158	4.263	6.333

*) 1926. gadā tirdzniecības zīmes maksāja: I. kat. — ls 300, II. — ls 150, III. — ls 75, IV. — ls 30, V. — ls 5.

VIII. Mežu ienesīgums un mežu nozīme valsts financēs.

Valsts ieņēmumi un izdevumi sakarā ar mežu izmantošanu ir sekoši (dati ņemti pēc Mežu departamenta grāmatvedības nodaļas izstrādātiem pārskatiem; ieņēmumu un izdevumu dati ņemti sākot tikai ar 1922./23. gadu, jo iepriekšējie gadi bijuši nestabilas valutas gadi, par kuņiem reālos ieņēmumus un izdevumus neiespējami noteikt):

Mežu departamenta ieņēmumi un izdevumi (milj. ls.).

Gadi	Ieņēmumi		Izdevumi	Atlikums
	Kopējie	Kārtējie		
1922./23.	28,7	23,2	6,6	22,1
1923./24.	28,4	24,1	5,5	22,9
1924./25.	18,6	14,9	5,0	13,6
1925./26.	15,6	13,6	7,0	8,6
1926./27.	19,6	17,4	7,3	12,3
1927./28.	22,5	20,3	7,5	15,0
Caurmērā 1 gadā	22,2	18,9	6,5	15,7

Mežu departamenta ieņēmumi sastāv no kārtējiem un ārkārtējiem. Kārtējo ieņēmumu galvenā sastāvdaļa ir ieņēmumi no meža pārdošanas pēc saimniecības plāna (tāmes). Pārējiem posteņiem niecīga nozīme. Galvenie no tiem ir sekosi: 1) mežu blakus ienākumi,

kā: ieņēmumi no lopu ganišanas, pļavu un citu zemju iznomāšanas, medību tiesību iznomāšanas; kopā šie blakus ieņēmumi sastāda kādus Ls 300.000 gadā; 2) tiesu un administratīvā kārtā uzlikti sodi; beidzāmos gados apm. Ls 400.000 gadā. Ārkārtējie ieņēmumi ir ieņēmumi no mežu pārdošanas virs tāmes: no meža materiālu izsniegšanas kaņā nopostītām saimniecībām un jaunsaimniecībām un no virsnormas meža pārdošanas uz zemes fondā nodotām zemēm. — Mežu departamenta izdevumus beidzāmos gados rāda sekoši skaitļi (1000 ls):

	1925./26.	1926./27.	1927./28.
Kārtējie izdevumi			
Centrālo iestāžu uzturēšana	252	277	247
Vietējo iestāžu uzturēšana	4016	4165	4140
Arodnieciskā izglītība	33	30	31
Ipatnēji izdevumi	2180	2399	2718
No tiem: mežierīcība	365	419	451
būvju darbi	1546	612	520
nodokļi	122	122	580
kļaušu ceļu labošana	—	948	1000
Kopā kārtējie izdevumi	6480	6871	7136
Arkārtējie izdevumi	567	419	393
Kopā visi izdevumi	7048	7289	7528

Izdevumi centrālo un vietējo iestāžu uzturēšanai sastāv galvenā kārtā no mežu resora darbinieku algām; pārējie posteņi, kā pārvaldes izdevumi, inventāra jauniegādāšana,niecīgi; tie kopā sastāda kādus Ls 300.000 gadā. Būvju darbi pastāv galvenā kārtā no darbiem pie mežu resora vietējo darbinieku (mežziņu un mežsargu) dzīvojamu un saimniecības ēku remonta. Arkārtējie izdevumi sastādās no diviem posteņiem: jaunbūvēm un jaunsaimniecību un rentes māju mežu novērtēšanas izdevumiem.

Pēc Mežu departamenta grāmatvedības par pēdējiem 6 gadiem (1922./23.—1927./28.) valsts meži devuši tīru atlikumu caurmērā gadā Ls 15,7 milj., kas iztaisa Ls 10,5 uz 1 ha meža zemes (rēķinot tās platību caurmērā apaļus 1.500.000 ha). Šis oficiālais atlikums tomēr nav faktiskais atlikums, ko dod valsts mežu izmantošana. No vienas puses, ieņēmumos ietilpst arī ārkārtējie ieņēmumi par virs tāmes pārdoto mežu un neietilpst to meža materiālu vērtība, kuņus izsniedz par brīvu (kļaušu ceļu labošanai, virsmežniecību ceļu, tiltu un ēku remontam un jaunbūvēm, kurināmais mežu resora vietējiem darbiniekiem u. t. t.), starpība starp tirgus cenu un pārdošanas cenu par taksī, $\frac{2}{3}$ un $\frac{1}{2}$ takses izsniegtiem materiāliem un izvedmuita, kas uzskatāma par valsts netiešu ieņēmumu no mežiem. No otras pu-

ses, Mežu departamenta izdevumos ietilpst tādi posteņi, kas pēc būtības nav uzskatāmi par mežsaimniecības administratīviem izdevumiem. Tie ir pašvaldību nodoklis no valsts mežiem un valsts mežiem uzliktās ceļu labošanas klaušas. Minētie ieņēmumu un izdevumu posteņi, kas padara mežu izmantošanas tīro atlikumu neskaidru, beidzamos sešos gados bijuši sekoši (1000 ls):

G a d i	Starpība starp par taksu, $\frac{1}{2}$ u. $\frac{1}{3}$ takses izsniegto meža materiālu tirgus vērt. un pārdošanas cenu	Par brīvu izsniegto meža materiālu tirgus vērtība	No koku materiāliem ieņemtā izdevmuita*)	Pašvaldību nodoklis no mežiem	Valsts mežiem uzliktie klaušu ceļu labošanas izdevumi
1922./23	716	630	6.868	144	—
1923./24	2.735	902	8.456	144	—
1924./25	1.142	679	6.525	144	—
1925./26	699	710	4.629	122	—
1926./27	575	986	3.277	122	948
1927./28	1.000	933	6.456	580	1.000
Caurm. 1 gadā	1.145	807	6,100	209	325

*) Pirmie divi gadi, 1922./23. un 1923./24., ir budžeta gadi; nākošie četri, 1924., 1925., 1926. un 1927., ir kalendara gadi. Jāievēro, ka maza daļa izdevmuitas ieņemta par eksportētiem privāto mežu materiāliem, kas patiesībā nebūtu ieskaitāma netiešos ieņēmumos no valsts mežiem. Precīzi to nošķirt neiespējami, bet tas atstāj tikai niecīgu iespaidu uz izdarīto aprēķinu pareizību.

Pieskaitot kārtējiem ieņēmumiem no valsts mežiem (par 1922/23.—1927/28. gadiem caurmērā Ls 18,9 milj.) uz atvieglotiem noteikumiem izsniegto meža materiālu cenu starpību (1,1 milj.), par brīvu izsniegto meža materiālu vērtību pēc tirgus cenām (Ls 0,8 milj.) un izdevmuitu no koku materiāliem (Ls 6,1 milj.), ieņēmumi no valsts mežiem iznāk Ls 26,9 milj. Atskaitot no Mežu departamenta caurmēra izdevumiem 6 gados (Ls 6,5 milj.) pašvaldību nodokli un klaušu ceļu labošanas izdevumus (kopā Ls 0,5 milj.), izdevumi iznāk Ls 6 milj. Valsts mežu tīrais atlikums 6 gados caurmērā gadā iznāk Ls 20,9 milj. jeb apaļi Ls 21 milj., kas sastāda uz 1 ha meža zemes Ls 14. Faktiskais, pēc būtības, tīrais atlikums no valsts mežu izmantošanas iznāk taisni par $\frac{1}{3}$ augstāks par Mežu departamenta grāmatvedības uzrādīto oficiālo atlikumu.

Pēc Valsts kontroles pārskatiem par budžeta izpildīšanu, valsts kopējie ieņēmumi 1925/26. gadā bijuši Ls 152,9 milj. (no tiem Ls 6,5 milj. ārkārtēju ieņēmumu), 1926/27. gadā — Ls 165,1 milj. (no tiem ārkārtēji — Ls 3,9 milj.), 1927/28. gadā — Ls 175,3 milj. (no tiem ārkārtēji — Ls 3,2 milj.). Valsts kārtēji faktiski atlikumi no

valsts mežu izmantošanas (aprēķināti tādā pat ceļā, kā augstāk aizrādīts) bijuši: 1925/26. gadā — Ls 12,7 milj., 1926/27. gadā — Ls 16,1 milj., 1927/28. gadā — Ls 22,8 milj. Tie sastāda no valsts kārtējiem ieņēmumiem attiecīgi 9%, 10% un 13%. 1925/26. gadā valsts mežu kārtējs faktiskais atlikums pilnīgi līdzinās kopējam valsts ieņēmumam no visiem tiešiem nodokļiem (Ls 12,7 milj.), 1926/27. gadā — pārsniedz to (Ls 14,8 milj.).

Valsts meži ir lielākais pēc sava kapitāla valsts uzņēmums Latvijā. Pēc valsts mežiem nāk valsts dzelzceļi un pasts-telegrāfs. Valsts meži dod arī lielāko tiro atlikumu. 1926./27. gadā šie valsts uzņēmumi devuši sekošu tiro atlikumu: valsts meži faktisku atlikumu — Ls 16,1 milj., valsts dzelzceļi — Ls 2,8 milj., pasts-telegrāfs-telefons — Ls 2,2 milj.; 1927./28. gadā attiecīgie skaitļi ir Ls 22,8 milj., Ls 5,0 milj. un Ls 2,0 milj. Šeit vēl jāpiezīmē, ka valsts dzelzceļi nedotu nekādu atlikumu, bet gan deficitu, ja katru gadu amortizētu visu nodilušo dzelzceļa pamatkapitāla daļu, kas līdz šim nav ticis darīts un tādēļ dzelzceļi katru gadu spēj uzrādīt formālu dažus miljonus latu lielu tiro atlikumu. Par šo jautājumu ir izdarījis pētījumu J. Ruņģis, Dzelzceļu virsvaldes centrālās statistikas vadītājs. Viņš nāk pie slēdziena, ka dzelzceļu pamatkapitāla nodilušo sastāvdaļu atjaunošanai vajadzētu katru gadu atskaitīt no dzelzceļu ieņēmumiem apm. Ls 5 milj. (sk. šī autora rakstu „Vai mūsu dzelzceļu eksploatācija nenotiek uz dzelzceļu pamatkapitāla rēķina?“ Dzelzceļu virsvaldes izdota žurnāla „Dzelzceļu Vēstnesis“ 1928. gada № 8. un 11.). — Lai gan valsts ieņēmumu galvenās sastāvdaļas ir netiešie nodokļi un valsts monopoli netto atlikumi (piem. 1926/27. gadā no kopējā valsts ieņēmuma Ls 165,1 milj. netiešie un tiešie nodokļi kopā devuši Ls 90,2 milj., nodevas — Ls 9,5 milj., valsts monopoli — Ls 34,2 milj., kopā visi šie posteņi sastāda Ls 133,9 milj. jeb 81% no kopējiem valsts ieņēmumiem), tomēr arī tīram atlikumam no valsts mežiem ievērojama nozīme; arī tas ir palīdzējis uzkrāt lielo valsts rezerves fondu, izdarīt lielos kapitālu ieguldījumus dažādos valsts uzņēmumos un pabalstīt lauksaimniecību, rūpniecību un tirdzniecību ar valsts kredītu piešķiršanu. Valsts meži ir ērts, pastāvīgs un drošs valsts ieņēmumu avots, zināmā mērā aizsargs pret iedzīvotāju pārmērīgu apkraušānu valsts nodokļiem. Ja nebūtu valsts mežu un ieņēmumu no tiem, Latvijas iedzīvotāji būtu spiesti maksāt augstākus nodokļus. Augstāk aprēķinātais faktiskais tīrais atlikums no valsts mežu izmantošanas, par 6 gadiem caurmērā Ls 21 milj. gadā, sastāda uz 1 iedzīvotāju pāri par Ls 11 gadā, uz 1 strādājošo (1925. gadā tautas skaitīšanā reģistrēti 1.123.000 strādājošo un 721.000 pie-

derīgo), gandrīz Ls 19, kas apmēram līdzinas vienkārša strādnieka-vīrieša veselās nedēļas darba algai. Redzāms, ka nodokļu maksātājiem ieņēmumi no valsts mežiem sagādā jūtamu atvieglojumu. — Finansiēlas krīzes laikos valsts var pārdot daļu no valsts mežiem, vai arī tos pastiprināti izmantot, un tādā kārtā nostabilizēt savu finanču stāvokli. Valsts meži tāpat nodrošina arī valsts kredītpējas. Liela un pie tam viegli realizējama manta sagādā valstij, kā debitoram, uzticību pie ārzemju kreditoriem.

Valsts un pašvaldību ieņēmumiem ir vēl plašāki netieši sakari ar mežiem. Zināma daļa no valstij un pašvaldībam ienākošām tirdzniecības-rūpniecības un ienākuma nodokļa summām tiek ieņemta no koku rūpniekiem un tirgotājiem. 1927/28. budžeta gadā visiem Latvijas tirgotājiem un rūpniekiem bija uzlikti šie abi nodokļi kopā: valstij par labu — Ls 5,5 milj., pašvaldībām par labu — Ls 4,5 milj. — No eksportējamiem kokiem valsts ņem svara nodokli, no ostās pa jūras ceļu piekrastes kuģniecībā ievestiem koku materiāliem un malkas — valsts un pašvaldības kņāvu nodokli, no pa iekšējiem ūdensceļiem pārvadātiem koku materiāliem — valsts un pašvaldības nodokli, no pa dzelzceļiem pilsētās ievadamām kņāvām — pašvaldības nodokli. Visi šie svara jeb kņāvu nodokļi no koku materiāliem 1926/27. gadā devuši: valstij Ls 364.000, pašvaldībām Ls 133.000 (kopējie valsts un pašvaldības ieņēmumi no šiem nodokļiem daudz lielāki, jo arī citas preces ar tiem apliktas). — Valsts dzelzceļi ieņēmuši par koku materiālu un malkas pārvadāšanu 1926/27. gadā Ls 3,8 milj., 1927/28. gadā — Ls 5,8 milj. — Kā redzāms, mežiem diezgan plaši arī netieši sakari ar valsts ieņēmumiem.

Pašvaldību financēm ar mežiem mazs tiešs sakars; kā ieņēmuma avots tie spēlē niecīgu lomu. Vienīgi Rīgas pilsētai pieder plašāki meži, apm. 21.000 ha. Kopējais brutto ieņēmums no pilsētas mežu izmantošanas 1926. gadā bija Ls 380.000 (no tiem par pārdotiem meža materiāliem ieņemts Ls 334.000), 1927. gadā — Ls 349.000 (no meža materiālu pārdošanas — Ls 291.000). Rīgas pilsētas ieņēmumi bija: 1926. gadā Ls 32,2 milj., 1927. gadā Ls 32,2 milj. (šie dati ņemti pēc pārskatiem par Rīgas pilsētas ieņēmumiem un izdevumiem un pārskatiem par Rīgas pilsētas domes un valdes darbību). Ieņēmumi no pilsētas mežiem sastāda attiecīgi tikai 1,2% un 1,1% no Rīgas pilsētas kopējiem ieņēmumiem.

No svara vēl salīdzināt mežsaimniecības ienesīgumu ar lauksaimniecības ienesīgumu. Pēc kāda mana vēl neiespiesta pētījuma par iedzīvotāju dažādu saimniecisku grupu (lauksaimnieku, rūpnieku, tirgotāju u. c.) ienākumiem, Latvijas lauksaimnieku kopējie ienākumi

beidzāmos gados sastāda apmēram Ls 320 milj. gadā (par ienākumu no lauksaimniecības, kuŗā tā tad ietilpst ne tikai lauksaimnieku ienākums, bet arī algoto laukstrādnieku ienākums, atrodams vērtējums manā rakstā „Latvijas tautas ienākums“, „Economista“ 1927. g. 10. un 11. numuros). Šis skaitlis konstatēts sekoši. Aprēķināti lauksaimnieku ieņēmumi par pārdotiem lauksaimniecības (un mežsaimniecības) produktiem. No šīs summas atskaitīti ražošanas izdevumi (naudā): laukstrādnieku algas, izdevumi lauksaimniecības ražošanas līdzekļu (mašīnu, rīku, mākslīgo mēsļu, spēkbarības, lopu, sēkļu) jauniegādāšanai, amortizācijai un remontam, izdevumi ēku būvniecībai un remontam un izdevumi parādu procentu nomaksai. Tādā kārtā iegūts lauksaimnieku tīrais ieņēmums naudā. Pēdējam pieskaitīta lauksaimnieku un viņa ģimenes locekļu pašu saimniecībā ražoto un patērēto vai izlietoto produktu vērtība, lauksaimnieku lietoto dzīvojamo telpu īres vērtība un lauksaimnieku ieņēmumi par dažādu darbu izpildīšanu ārpus savas saimniecības, galvenā kārtā no darbiem valsts mežos. (Nav gan pierēķināta no Latgales uz darbiem citos apgabalos izbraucošo latgaliēšu-zemnieku peļņa). Tagad Latvijā ir apm. 230.000 lauku saimniecību. Uz katru caurmērā iznāk ienākums Ls 1.400. Gandrīz puse no lauku saimniecībām atrodās Latgalē. Tā kā Latgalē lauksaimniecības ienesīgums zemās lauksaimniecības tehnikas un neracionālas agrāriekārtas dēļ ievērojami zemāks kā pārējos Latvijas apgabalos (Vidzemē, Kurzemē uu Zemgalē) un Latgales saimniecību caurmēra platība ir kādas 2¹/₂ reizes mazāka kā citos apgabalos, ienākums uz 1 Latgales saimniecību būs ievērojami mazāks par minēto caurmēru (Ls 1.400) un, no otras puses, ienākums uz 1 pārējo apgabalu saimniecību būs ievērojami augstāks par pievesto caurmēra summu. — Tā tad Latvijas lauksaimnieki ar savu un savu ģimenes locekļu darbu nopelnījuši beidzāmos gados kādus Ls 320 milj. gadā. 1923. gadā lauksaimnieku ģimeņu sastāvs bija sekošs (pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Latvijas lauksaimniecība pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas ziņām. II. daļa.“):

Lauksaimnieku ģimenes locekļi 1923. gadā (1000 personu).

	Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē kopā			L a t g a l ē			L a t v i j ā		
	Vīr.	Siev.	Kopā	Vīr.	Siev.	Kopā	Vīr.	Siev.	Kopā
Ģimenes locekļu kopskaits . . .	214,3	235,0	449,3	203,1	217,1	420,2	417,4	425,1	869,5
No tiem 15 līdz 60 g. veci . . .	143,0	158,4	301,4	121,5	132,4	253,9	264,5	290,8	554,4

No visiem ģimenes locekļiem (ieskaitot arī pašu saimnieku) darba spējīgā vecumā (15—65 g.) ir 554.400 jeb 64%, gandrīz $\frac{2}{3}$. Apm. puse no ģimenes locekļiem dzīvo Latgales saimniecībās, kas izskaidrojās ar Latgales saimniecību sīko platību, kas gandrīz nemaz neprasa algota darba spēka izlietošanu. Pārējos apgabalos, Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē, saimniecības apm. $2\frac{1}{2}$ reizes lielākas par Latgales saimniecībām un tādēļ šo apgabalu lauksaimnieki spiesti nodarbināt lielu skaitu algotu laukstrādnieku.

Tagad mēģināsim konstatēt, kādu summu (naudā un uzturā) būtu nopelnījuši lauksaimnieki un viņu ģimeņu locekļi, strādādami kā algoti laukstrādnieki. 1927. gadā (arī 1926. un 1925. gados) gada puišu un gada meitu algas (naudā un naturālījās) bija sekošas: Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē caurmērā attiecīgi Ls 580 un Ls 380, Latgalē — attiecīgi Ls 400 un Ls 265 (pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Latvijas lauksaimniecība 1926.—1927. g. g.“). Pēc Latvijas lauksaimniecības centralbiedrības grāmatvedības biroja datiem 1925/26.—1926./27. gados 1 pieaugušas personas dienā patērēto pārtikas vielu vērtība bija 84 sant., kas iztaisa gadā apaļus Ls 300. Šis aprēķins attiecās tikai uz Vidzemes, Kurzemes un Zemgales saimniecībām, jo nevienai Latgales saimniecībai grāmatvedības birojs grāmatas neved. Tā kā latgalieši dzīvo daudz nabadzīgāki par pārējo apgabalu zemniekiem, daudz mazāk patērē dārgos piena produktus un gaļu, pieņemsim 1 pieauguša latgalieša-zemnieka gadā patērēto pārtikas vielu vērtību tikai $\frac{2}{3}$ no Ls 300, t. i. Ls 200. Mazā pārtikas vērtība izskaidrojās ar to, ka grāmatvedības birojs rēķina lauksaimniecības produktiem tās cenas, kuŗas lauksaimnieks var iegūt tuvākā pilsētā, atskaitot vēl no tām transporta izdevumus no saimniecības līdz pilsētai. Pilsētnieku patērētās pārtikas vērtība iznāk ievērojami augstāka, jo tiem jāmaksā par pārtiku sīktirdzniecības cenas, kas ievērojami augstākas par ražotāju cenām, t. i. tām cenām, kuŗas saņem lauksaimnieks. Kopējā gada puišu un gada meitu alga (naudā, naturālījās un uzturā) iznāk sekoša: Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē Ls 880 un Ls 680, Latgalē — attiecīgi Ls 600 un Ls 465. Visi darba spējīgie (15—65 g. veci) lauksaimnieku ģimeņu locekļi, strādādami kā algoti laukstrādnieki, būtu nopelnījuši apm. sekošas summas (milj. ls):

	Vīrieši	Sievietes	Kopā
Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē kopā	126,4	107,6	234,0
Latgalē	72,5	61,5	134,0
L a t v i j ā	198,9	169,1	368,0

Jāievēro, ka 1923. gada vasarā uz laukiem atradās krietnis skaits lauksaimnieku dēlu un meitu, skolnieku un studentu, kuņi lielāko daļu no gada uzturās pilsētā, tā tad neņem dalību lauksaimniecības darbos. Arī 15—16 g. vecas personas, kas arī ierēķinātas pilna darba spējīgos, patiesībā nav vēl pilnīgi strādnieki; tas pats sakāms arī par 60—65 g. vecām personām. Šo apstākļu dēļ lauksaimnieku ģimeņu locekļu darba algu kopsummai vajadzēja iznākt drusku mazākai par Ls 368 milj. Bet katrā ziņā tā nav mazāka par augstāk pievesto aprēķināto lauksaimnieku ienākumu, Ls 320 milj.

Iznāk, ka lauksaimnieki un viņu ģimenes locekļi ar savu darbu caurmērā ieguvuši apmēram tādu pat ienākumu, kādu tie iegūtu strādādami kā vienkārši algoti laukstrādnieki. Tā tad pie tagadējiem saimnieciskiem apstākļiem lauku saimniecības ienes viņu īpašniekiem un to ģimenes locekļiem caurmērā tikai vienkārša strādnieka darba algu, bet nedod nekādu tīru peļņu. Ir gan daļa saimniecību Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē, kas pateicoties labai, racionālai vadībai un citiem izdevīgiem apstākļiem dod viņu īpašniekiem un to ģimenēm ne tikai darba algu, bet vēl mazu tīru peļņu, bet tādu saimniecību nebūs sevišķi daudz. L. L. C-biedrības grāmatvedības birojs apstrādājis grāmatas vedušo saimniecību gada noslēgumus: 1924./25. gadā (gads sākās ar 1. maiju) 26 saimniecības ar 1.446 ha kopplatības, 1925./26. gadā 40 saimniecības ar 2.397 ha, 1926./27. gadā 50 saimniecības ar 2.768 ha. Vienas saimniecības caurmēra platība iznāk 55—60 ha. Aprēķinot saimniekam un saimniecei algas par darbu un saimniecības vadīšanu, saimniecības devušas bez tam vēl tīru peļņu: 1924./25. gadā — Ls 22,2 uz 1 ha kopplatības, 1925./26. gadā — Ls 30,0 (šai gadā Latvijā bija caurmērā rekorda raža), 1926./27. gadā — Ls 7,1. Par 1927./28. gadu grāmatu noslēgumi vēl nav apstrādāti, ir tikai zināms, ka atlikums būs ievērojami mazāks kā iepriekšējā 1926./27. gadā. 1928./29. gadā nav gaidāma netikai nekāda tīra peļņa, bet gan ievērojams deficīts — tīrs zaudējums. Pie tam jāievēro, ka grāmatas vedušās saimniecības ir no priekšzīmīgākām un turīgākām, labāk ierīkotām saimniecībām, un ka tīrā peļņa aprēķināta neatskaitot par aizņēmumiem nomaksātos procentus. Atskaitot tos, faktiskā tīrā peļņa iznāk tikai attiecīgi Ls 15,6, Ls 22,5 un deficīts Ls 1,6 uz 1 ha kopplatības. Ja ņemam vēl vērā ārkārtīgi nabadzīgo un atpakaļ palikušo Latgali, tad kļūst saprotams vājais Latvijas lauksaimniecības caurmēra ienesīgums. Latgales zemnieku lielo nabadzību raksturo sekoši salīdzinājumi:

Raža no 1 ha kvintālos (100 kg.) 1927. gadā.

	Rudzi	Kvieši	Mieži	Auzas	Kartu- peļi	L i n i	
						Sēklas	Šķie- dra
Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē (caurmērā)	10,9	12,5	8,3	6,3	96	3,1	3,3
Latgalē	8,4	8,1	4,3	3,8	54	2,2	2,7

Raža uz 1 lauku iedzīvotāju, kvintālos, 1927. gadā.

Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē (caurmērā)	2,5	0,9	1,4	2,0	7,5	0,11	0,12
Latgalē	1,5	0,06	0,6	0,5	2,9	0,17	0,20

Mājlopu skaits uz 100 lauku iedzīvotājiem 1927. gadā.

	Zirgi	Liellopi	Cūkas	Aitas
Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē (caurm.)	35	96	54	115
Latgalē	22	46	26	52

Zemās lauksaimniecības tehnikas un neracionālas agrāriekārtas dēļ visu laukaugu ražas no 1 ha Latgalē katru gadu daudz zemākas kā pārējos Latvijas apgabalos. Zemās ražas savienotas ar daudz biežāku Latgales lauku apdzīvotību: 1925. gadā lauku iedzīvotāju skaitu uz 1 km² Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē bija caurmērā 15,4, Latgalē — 30,0, tā tad dubultīgs. Raža uz 1 lauku iedzīvotāju Latgalē tādēļ iznāk div- un vairākkārtīgi zemāka kā citos apgabalos. Tas pats ar mājlopiem un viņu produktiem. Viss tas rāda, ka Latgales lauksaimniecība tikko uztura pie dzīvības Latgales zemniekus. Tie spiesti lielā skaitā izbraukt darbos uz citiem Latvijas apgabaliem.

Tā tad Latgales lauksaimniecības ārkārtīgi zemais ienesīgums atstāj nospiedošu iespaidu uz Latvijas lauksaimniecības caurmēra ienesīgumu. Ja arī daļai Vidzemes, Kurzemes un Zemgales lauksaimniecību ir kāda maza tīra peļņa, tad tomēr visas Latvijas lauku saimniecība caurmērā strādā gandrīz bez kādas tīras peļņas, bet ar savu darbu lauksaimnieki un viņu ģimeņu locekļi iegūst sev tikai mērenu darba algu. Tāds ir tagadējos saimnieciskos apstākļos Latvijas lauksaimniecības ienesīgums (sakarā ar to varu aizrādīt uz savu rakstu „Lauksaimnieku stāvoklis pirms kara un tagad,“ „Economista“ 1928. g. 1. un 2. numuros). Turpretīm valsts mežsaimniecība, kā redzējām, 6 beidzāmos gados devusi tīru atlikumu jeb tīru peļņu Ls 14 uz 1 ha. Vēl ievērojami lielāka pie saprātīgas rīcības ir privāto lauksaimnieku mežu tīrā peļņa (salīdzinot vienādas kvalitātes mežus), jo šādu sīku mežu pārvaldīšana neprasa speciālus izdevumus

(mežziņu, mežsargu u. c. algošana), nav vajadzīga sevišķu būvju, telefona tīklu ierīkošana u. t. t. Valsts mežsaimniecībā visi šie izdevumi ir lieli, lauksaimniekiem savos mežos tie atkrīt. Tādēļ var teikt, ka valsts mežu brutto-ieņēmums ir privāto lauksaimnieku mežu netto-ieņēmums. Ja valsts mežos caurmērā 6 gados faktiskais kārtējais ieņēmums, kā redzējām, bija Ls 27 milj. gadā, Ls 18 uz 1 ha meža zemes, tad lauksaimnieku mežos pie racionālas saimniekošanas šis brutto-ieņēmums var būt netto ieņēmums, tā tad var ievērojami pārsniegt tīro peļņu no valsts mežiem (Ls 14 uz 1 ha). Ja lauksaimnieks vēl pats sagatavo savus koku materiālus un uzņemās arī viņu piegādāšanu patēriņa vai izlietošanas punktam, lauksaimnieku tīrā peļņa no saviem mežiem var iznākt vēl augstāka. Tikai labākās, priekšzīmīgākās lauku saimniecības sasniedz šādu mežsaimniecības ienesīgumu, turpretīm lielais vairākums saimniecību nekādu tīru peļņu nedod. Caurmērā mežsaimniecība patreizējos saimnieciskos apstākļos ir ienesīgāka par lauksaimniecību un sola vēl lielāku ienesīgumu nākotnē. Lauksaimniecība gan, kā tas aizrādīts nodaļā par mežiem un tautas ienākumu, spēj nodarbināt uz 1 ha zemes nesamērojami lielāku cilvēku skaitu nekā mežsaimniecība.

IX. Meži un tautas ienākums.

Ar vārdu „tautas ienākums“ apzīmē naudā izteiktu valsts iedzīvotāju gada laikā ražoto produktu un izdarīto pakalpojumu vērtību, pie tam tādu, kuŗus parasti apmaina pret naudu (tādēļ, piem. pašu mājsaimniecībā nodarbojošos sievietu darba vērtība netiek ierēķināta tautas ienākumā). Konkrētāki izsakoties, tautas ienākumā ietilpst sekošas sastāvdaļas: 1) lauksaimniecības, mežsaimniecības, zvejniecības un kalnrūpniecības gada laikā ražoto produktu vērtība, atskaitot ražošanas izdevumus; 2) rūpniecības ražojumu vērtība, atskaitot ražošanas izdevumus, t. i. tas apstrādājamo jēlvielu vērtības pieaugums, ko rada rūpniecībā izlietotais cilvēku un mašīnu darbs; 3) lauksaimniecības un rūpniecības ražojumu vērtības pieaugums, ko rada transports un tirdzniecība; 4) dažādu izdarīto personīgo pakalpojumu vērtība (valsts un pašvaldību darbinieku, ārstu, skolotāju u. t. t. darba vērtība); 5) dzīvokļu īres vērtība. Zem tautas ienākuma mēdz saprast arī atsevišķu personu ienākumu kopsumu. Ar tautas ienākuma konstatēšanu zinātnieki nodarbojās visās kultu-

rēlās valstīs. Šādu pētījumu vērtība pastāv iekš tā, ka: 1) tautas ienākuma vērtējums aptver sevī visu valsts saimnieciskās labklājības attīstību, rāda tās virzienu zināmā periodā; 2) dod zināmu iespēju salīdzināt saimniecisko labklājību dažādās valstīs un dažādos laikos; 3) dod ieskatu par nodokļu nastas smagumu; 4) noder valsts kara parādu nomaksas lieluma noteikšanai (šādam nolūkam izlietoti starp citu dati par Vācijas tautas ienākumu, lai noteiktu Vācijai iespējamās reparācijas maksājumus). — Pēc šīm vispārējām piezīmēm piegriezīsimies jautājumam, kādu daļu no Latvijas tautas ienākuma sastāda no Latvijas mežiem iegūto koku materiālu vērtība un dažādās operācijās pie šiem materiāliem pieliktā cilvēku, mašīnu un zirgu darba spēka vērtība. Mēģināsim noskaidrot, kāds ir koku materiālu vērtības pieaugums viņu ceļā no meža uz upi, dzelzceļu, tālāk fabriku, darbnīcu, ostu, kuģi, ēkas būvi. Būs jānoskaidro arī mežu blakus produktu, t. i. medījumu, ogu, sēņu u. c. vērtība.

1925./26.—1927./28. gados valsts ieņēmusi no (galvenā kārtā izsolēs) pārdotiem par tirgus cenām koku materiāliem caurmērā gadā Ls 13,2 milj. Par brīvu izsniegto (klaušu ceļu tiltu labošanai, ēku, tiltu u. c. remontiem un jaunbūvēm valsts mežos, mežziņiem un mežsargiem u. t. t.) koku materiālu tirgus vērtība bijusi Ls 0,9 milj. Par taksu, $\frac{2}{3}$ un $\frac{1}{2}$ takses izsniegto materiālu tirgus vērtība ir Ls 4,8 milj. Par $\frac{1}{5}$ takses jaunsaimniecību un kaņā izpostīto saimniecību vajadzībām izsniegto koku materiālu tirgus vērtību neņemam vērā, jo tie iegūti no mežu izmantošanas virs tāmes, bet šai vērtējumā būs runa tikai par mežu izmantošanu pēc normālā saimniecības plāna, pēc tāmes, t. i. koksnes kārtējā pieauguma izmantošanu. Atrēķinot vēl no izsniegto koku materiālu tirgus vērtības tāpat ār-kārtējā, virs tāmes, mežu izmantošanā ietilpstošo mežu pārdošanu uz valsts zemes fondā nodotām zemēm, par ko 1925./26.—1927./28. gados ieņemts caurmērā gadā 1,2 milj, iznāk, ka no valsts mežiem pēc kārtējā saimniecības plāna izsniegto koku materiālu tirgus vērtība bijusi caurmērā gadā Ls 17,7 milj. — Privātos mežos iegūto koku materiālu tirgus vērtība, pēc iepriekšējās nodaļās pievestiem vērtējumiem, ir apm. Ls 2,9 milj. — No visiem Latvijas mežiem 1925./26.—1927./28. gados caurmērā gadā iegūto koku materiālu tirgus vērtība iznāk Ls 20,6 milj., t. i. tāda ir izmantoto koku vērtība mežā uz celma. Pieskaitot par eksportētiem koku materiāliem 1925.—1927. gados caurmērā gadā ieņemto izvedmuitu, Ls 4,8 milj., kas arī uzskatāma par daļu no koku vērtības mežā, pēdējā sanāk Ls 25,4 milj.

Par tirgus cenām no valsts mežiem izsniegto koku materiālu

sagatavošana, nociršana u. t. t. izmaksājusi apm. Ls 2,8 milj. izvešana no meža līdz pludināmām upēm un dzelzceļu stacijām apm. Ls 8,1 milj., pludināšana apm. Ls 5,4 milj., dzelzceļu transports — Ls 4,3 milj., kopā apm. Ls 20,6 milj. Kā šie skaitļi iegūti, tas jau agrāk aprakstīts nodaļā par mežiem un lauksaimniecību. — Lauku iedzīvotājiem par taksi izsniegto būv- un lietkoku un dedzināmās malkas sagatavošanas un izvešanas darbu vērtība iznāk attiecīgi Ls 1,4 milj. un Ls 4,6 milj., kopā Ls 6 milj. — No privātiem mežiem iegūto koku materiālu sagatavošanas, izvešanas, pludināšanas, dzelzceļu transporta un ratu un ragavu transporta darbu vērtība iznāk apm. Ls 4,7 milj. — Visos mežos iegūto koku materiālu sagatavošanas, izvešanas, pludināšanas un dzelzceļu transporta pieliktā darba kopējā vērtība sastāda apm. Ls 31,3 milj.

Nodaļā par mežiem un lauksaimniecību sīkāk aplūkots inženiera mežkopja K. Birnbauma darbs par koksnes vērtības pieaugumu sakarā ar izstrādāšanu. Šai darbā aprēķināta arī koku tirgotāju bruttopelņa, kas sastādās no blakus un administratīviem izdevumiem (koku brāķeru, sargu, kantoru personāla algas u. t. t.), padošanas pie kuģa izdevumiem (eksporta gadījumā) un tirgotāja tīrās peļņas un procentiem uz ieguldītā kapitāla. Uz 1 cšm. eksporta dēļu šīs dēļu eksporta cenas sastāvdaļas kopā sastāda Ls 13,43, uz 1 cšm. stut- un papīrmalkas — Ls 3,36. 1926.—1928. gados eksportēti uz ārzemēm caurmērā gadā 663.000 cšm. dēļu un to galu, 444.000 stut- un papīrmalkas un 247.000 cšm. pārējo koku materiālu, kopā 1.350.000 cšm. (par 1928. gadu šīs nodaļas sarakstīšanas laikā bija zināmi dati tikai par eksportu pirmajos 11 mēnešos; par decembri pieņemts, ka šai mēnesī eksportēts tikpat daudz cik caurmērā 1 mēnesī iepriekšējos 11 mēnešos). Tirgotāju bruttopelņa uz eksportētiem koku materiāliem iznāk kopā apm. Ls 12 milj. Patiesībā tirgotāju peļņa būs zināmā mērā mazāka, jo daļu koku materiālu eksportē paši kokrūpnieki, bez tirgotāju starpniecības, kaut gan arī šo rūpnieku peļņu var, no otras puses, uzskatīt par komerciālu peļņu. — Iekšzemē izlietoti būv- un lietkoki 1925.—1927. gados apm. 600.000 cšm. (ņemot vērā lauku iedzīvotāju izlietos būv- un lietkokus, kas caur tirgotāju rokām neiet; par lauksaimnieku no valsts mežiem saņemtiem koku materiāliem pieņemts, ka apm. $\frac{1}{3}$ no tiem lauksaimnieki pārdevuši). Pēc K. Birnbauma, tirgotāju bruttopelņa uz skuju koku balķiem ir Ls 4,10 uz 1 cšm. Kopējā tirgotāju peļņa uz iekšzemē izlietotiem (izņemot lauku saimniecībās izlietoto daudzumu) būv- un lietkokiem iznāk apm. Ls 2,5 milj.; vienkāršības dēļ nav ņemts vērā, ka daļa no 600.000 cšm. izstrādāta zāgētos materiālos. — Dedzināmā

malka izsniegta no valsts mežiem par tirgus cenām 1925./26.—1927./28. gados caurmērā 697.000 cšm. jeb 996.000 kraujmetru. Pēc K. Birnbauma tirgotāju bruto-peļņa šais gados uz 1 kraujmetri dedzināmās mal- kas bijuši Ls 2,37; par visiem 996.000 kraujmetru tas sastāda Ls 2,4 milj. — Kopējā tirgotāju bruto-peļņa uz eksportētiem un iekšzemē izlieto- tiem koku materiāliem iznāk apm. Ls 17 milj.

Pamatojoties uz Valsts stāstiskās pārvaldes izdevumos publi- cētiem materiāliem, varam sastādīt sekošu tabeli:

Lielāko uzņēmumu darbība 1926.—1927. gados.

	Kokrūpniecība		Papīrrūpniecība	
	1926.	1927.	1926.	1927.
Visu uzņēmumu skaits	62	65	8	9
No tiem skaitīti	40	33	7	8
Tanīs nodarbināto personu skaits	5.569	5.423	1.988	2.305
Vērtības pieaugums (1000 ls)	9.617	12.085	5.012	7.130
Nodarbināto personu algām izdots (1000 ls)	5.076	5.665	2.549	3.024
Rūpnieku bruto-peļņa (1000 ls)	4.541	6.420	2.463	4.106

Valsts statistiskā pārvalde jau divus gadus aprēķina lielāko (ar 50 un vairāk strādniekiem) rūpniecības uzņēmumu netto-produkciju jeb vērtības pieaugumu, t. i. to summu, par kuŗu apstrādāto jēlvielu vērtība pieaugusi pateicoties pieliktam cilvēku un mašīnu darbam. Vērtības pieaugums jeb difference starp ražojumu vērtību un izejvielu un izlietotā kurināmā kopvērtību iznāk kokrūpniecībā 1926. gadā Ls 9,6 milj., 1927. gadā — Ls 12,1 milj., papīrrūpniecībā — attie- cīgi Ls 5,0 milj. un Ls 7,1 milj. Šīs summas sastāv apm. pa pusei no nodarbināto personu algām un pa pusei no rūpnieku bruto-peļņas, kuŗas sastāvdaļas ir sekošas: galvenā daļa ir rūpnieku tīra peļņa, pēc tam piemaksas par nodarbinātām personām slimo kasēm, maksājumi apdro- šināšanas biedrībai pret nelaimes gadījumiem, ēku un mašīnu amorti- zācija, parādu procentu nomaksas, ēku, mašīnu, materiālu un preču apdrošināšanas prēmijas, telpu īre, zīmognodoklis, pasta-telegrāfa- telefona izdevumi, reklāmas izdevumi, izlietotie kantora piederumi. Lai konstatētu visā kokrūpniecībā un papīrrūpniecībā nodarbinātām personām izmaksāto algu kopsummu un tāpat abu šo nozaru rūp- nieku bruto-peļņu, varam argumentēt sekoši. Tabelē pievestie skaitļi attiecās uz kokrūpniecības un papīrrūpniecības uzņēmumiem, kuŗos 1926. gadā nodarbināti attiecīgi 50% un 77%, 1927. gadā — attie- cīgi 43% un 85% no visām šais nozarēs nodarbinātām personām. Pieņemsim, ka arī pārējos uzņēmumos caurmērā uz 1 nodarbinātu personu iznākusi tāda pat alga kā lielajos uzņēmumos. Kokrūp-

niecībā un papīrrūpniecībā nodarbināto personu algas iznāk: 1926. gadā — attiecīgi Ls 10,2 milj. un Ls 3,3 milj., 1927. gadā — attiecīgi Ls 12,6 milj. un Ls 3,6 milj. Sīkākos uzņēmumos rūpnieku brutto-peļņa būs, domājams, mazāka kā lielajos, — pieņemsim, ka par $\frac{1}{3}$ daļu. Tādā gadījumā kokrūpnieku brutto-peļņa 1926. gadā iznāk apm. Ls 7,6 milj., 1927. gadā — apm. Ls 12,1 milj.; papīrrūpnieku brutto-peļņa — attiecīgi Ls 3,0 milj. un Ls 4,6 milj. — Caurmērā 1926.—1927. gados kokrūpniecībā nodarbinātās personas saņēmušas algas apm. Ls 11,4 milj., papīrrūpniecībā nodarbinātās — Ls 3,4 milj. Rūpnieku caurmēra brutto-peļņa iznāk kokrūpniecībā Ls 9,8 milj., papīrrūpniecībā — Ls 3,8 milj. — Jāpiezīmē, ka daļa no kokrūpniecībā nodarbināto personu algām un daļa no kokrūpnieku brutto-peļņas nāk no Krievijas un Polijas tranzīta koku sazāģēšanas. 1926. un 1927. gados Latvijas koku zāģētavās no šiem tranzīta kokiem izstrādāti apm. 200.000 cšm. dēļu un citi zāģēti materiāli, kas eksportēti tālāk uz ārzemēm (pēc Valsts stat. pārvaldes datiem). — 1925. gadā izdarītā otrā tautas skaitīšana mechaniskā koku apstrādāšanā reģistrētas nodarbinātas 16.780 personas; tanī gadā kokrūpniecībā nodarbināto skaits bija 8.850; tā tad pārējās 7.228 personas bija sīki amatnieki (galdnieki u. c.). Ja pieņemam, ka arī 1927. gadā mechaniskā koku apstrādāšanā bija nodarbinātas 16.000 personas, tad iznāk, ka 3.600 personas ir nodarbinātas amatniecībā. Rēķinot tām caurmēra peļņu Ls 1.000 gadā, to kopējā peļņa iznāk apm. Ls 3,6 milj. Tā kā daļa no amatniekiem ir darbnīcu īpašnieki, kuŗi nodarbina algotus strādniekus un tā tad bez strādnieka peļņas iegūst vēl uzņēmēja peļņu, noapaļosim amatniecībā nodarbināto peļņu līdz Ls 4 milj. — Pēc 1925. gada tautas skaitīšanas materiāliem bija nodarbinātas būvniecībā 12.265 personas. Tā kā ēku būvniecībā galvenais svars ir koka ēkam, varam pieņemt, ka puse no 12.265 ir koka darba strādnieki (namdari u. c.). Rēķinot caurmēra peļņu gadā Ls 1.000, to kopējā peļņa sastāda kādus Ls 6 milj.

Latvijas jūras tirdzniecības flotes ieņēmumi 1927. gadā no koku materiālu pārvadāšanas no Latvijas uz ārzemēm sastāda kādus Ls 12,4 milj. 1928. gadā šie ieņēmumi, domājams, būs bijuši vēl lielāki, jo lielāks ir bijis arī koku materiālu eksports, salīdzinot ar 1927. gadu. Kā jau aizrādīts nodaļā par mežiem un satiksmes līdzekļiem, jāņem vērā, ka, varbūt, zināma daļa pārvadāto koku bijuši tranzītkoki, kādēļ Latvijas kuģu ieņēmumi no Latvijas koku materiālu pārvadāšanas faktiski iznāk drusku mazāki.

Mežu resora darbinieku algas, centrā un uz vietām kopā, sastādīja beidzāmos divos budžeta gados Ls 4,1 milj.

Latvijas mežos salasīto ogu un sēņu vērtību precīzi nav iespējams konstatēt, bet zināmu jēdzienu par to varam iegūt pēc sekoša aprēķina. Beidzāmos gados caurmēra cenas meža ogām un sēnēm Rīgā bijušas sekošas: brūklenēm — 24 snt., dzērvenēm — 16 snt., mellenēm — 20 snt., sēnēm — 20—24 snt. mārciņā. Šos meža produktus patērē gandrīz visi Latvijas iedzīvotāji. Rēķinot caurmēra patēriņu uz vienu cilvēku tikai 1 latu par meža ogām un $\frac{1}{2}$ latu par sēnēm, ogu patēriņa kopvērtība iznāk kādi Ls 1,9 milj. (iedzīvotāju skaits Latvijā ir 1.870.000), sēņu patēriņa — kādi Ls 0,9 milj., kopā kādi Ls 2,8 milj. gādā. — Visā Latvijā nomedīto zvēru un putnu tirgus vērtību privatdocents N. Zemīts savā grāmatā „Medniecība“ (Rīga, 1927.) aprēķina uz Ls 1,4 milj. Valsts mežos, pēc minētā grāmatā pievestiem datiem, 1926./27. budž. gadā nošauti: 381 stirna, 12.477 pelēkie zaķi, 1.523 baltie zaķi, 7.289 vāveres, 2.134 lapsas, 84 mežacūkas, 304 caunes, 276 medži, 1.981 rubenis, 1.347 meža irbes. No šiem medijumiem iegūta gaļa, ādas un spalvas.

No Latvijas mežiem iegūto produktu vērtība un pie šo produktu iegūšanas, transportēšanas, apstrādāšanas un tirdzniecības pieliktā cilvēku, zirgu, mašīnu un dažādu ierīču darba vērtība iznāk sekoša:

	Milj. ls
No visiem Latvijas mežiem iegūto koku materiālu vērtība mežā uz celma	20,6
Izvedmuita no eksportētiem koku materiāliem	4,8
Mežu resora darbinieku algas	4,1
Koku materiālu sagatavošanas, izvešanas, pludināšanas un dzelzceļa transporta darbu vērtība	31,3
Tirgotāju brutto-peļņa uz eksportētiem un iekšzemē izlietotiem koku materiāliem	17,0
Kokrūpniecībā nodarbināto personu algas	11,4
Papīrrūpniecībā nodarbināto personu algas	3,4
Kokrūpnieku brutto-peļņa	9,8
Papīrrūpnieku brutto-peļņa	3,8
Koku mehāniskā apstrādāšanā, amatniecībā nodarbināto peļņa	4,0
Būvniecībā nodarbināto koku darbu strādnieku peļņa	6,0
Latvijas jūras tirdzniecības flotes brutto-ieņēmums par uz ārzemēm pārvadātiem koku materiāliem	12,4
Meža ogu un sēņu vērtība	2,8
Medījumu vērtība	1,4
Kopā	132,8

Pēc mana pirmā Latvijas tautas ienākuma vērtējuma (sk. „Ekonomista“ 1927. g. 10. un 11. numurus), tas beidzāmos gados līdzinās apm. Ls 900 milj. Šis vērtējums pastiprināts vēl ar manu pētījumu par Latvijas iedzīvotāju izdevumiem („Ekonomista“ 1928. gada 24. numurs) un ar kādu vēl neiespiestu pētījumu par iedzīvotāju dažādu saimniecisku grupu ienākumiem. Mežu produktu un pie viņiem pieliktā darba vērtība iznāk apm. Ls 133 milj., kas sastāda gandrīz

15% no Latvijas tautas ienākuma (ja arī tirgotāju, rūpnieku un kuģu īpašnieku ieņēmumi ir faktiski drusku zemāki par šeit aprēķinātiem, par to daži posteņi liekās aprēķināti par zemu, piem. amatniecībā nodarbināto skaits faktiski, varbūt, ir ievērojami lielāks un līdz ar to viņu peļņa lielāka). Nenocirstu koku vērtība mežā ir niecīga, bet tā ārkārtīgi pieaug sakarā ar koku nociršanu, sagatavošanu, izvešanu no meža, pludināšanu, apstrādāšanu un eksportēšanu. Šai ziņā koki ieņem sevišķu vietu, salīdzinot ar tādiem produktiem, kā labība u. c. Sakarā ar to no svara pievest sekošus skaitļus par Vāciju (pēc R. Ortegel. Die Forstwirtschaft. Neudamm 1927., 20. Ip.):

		100 kg gala ražojuma cenas attiecībā pret 100 kg izejvielas cenu
Koku ražojumi:		
Mēbeles		15
Pape		5
Ietinamais papīrs		9
Laikrakstu papīrs		12
Lauksaimniecības ražojumi:		
Rudzu maize		2
Kviešu maize		2
Gaļa (salīdzinot ar lopbarības vērtību)		25
Cigaretas		10
Kokvilnas audumi	3—15	
Vilnas audumi		6
Ādas apavi		3—7
Kalnrūpniecības un citi ražojumi		
Dzelzs izstrādājumi	12—600	
Bencīns		16
Podnieka izstrādājumi (bez glazūras)		9

Šie dati attiecās uz 1912. gadu; šādus vērtējumus izdarījusi Vācijas valsts statistiskā pārvalde. Izrādās, ka rudzu un kviešu vērtība, iekams tie nonāk pie patērētāja, tikai dubultojs; turpretim, koksnes vērtība pieaug daudzkārtīgi. Arī dažu citu produktu vērtība nepieaug tik strauji līdz ar to apstrādāšanu. Šai ziņā koku izstrādājumus pārspēj gan gaļa un dažādas vērtīgas dzelzs un tērauda mašīnas.

Mežsaimniecības ražojumu nozīmi raksturo vēl sekoši skaitļi (pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdarītiem aprēķiniem):

Latvijā ražoto laukaugu vērtība (milj. ls).

	1926.	1927.	1928.	1926.—1928.
Rudzi	39,0	65,1	63,6	55,9
Kvieši	16,7	22,8	24,7	21,4
Mieži	38,5	29,7	20,7	29,6
Auzas	54,1	39,6	40,7	44,8
Zirņi	12,9	9,8	7,8	9,8
Kartupeļi	81,1	64,6	53,4	66,4
Linsēkļa	8,1	5,6	4,6	3,1
Linu šķiedra	32,7	36,4	20,3	33,1
Kopā	283,1	273,6	245,8	267,5

Tabelē pievestie dati iegūti, reizinot laukaugu kopražas (tonnās) ar attiecīgām caurmēra rudens cenām. Mežu produktu galīgā vērtība, kas sastāv no šo produktu vērtības mežā un pie viņiem pieliktā darba vērtības, apm. Ls 133 milj., līdzinās pusei no visu tabelē pievesto laukaugu kopvērtības caurmērā 1926.—1928. gados. Šis salīdzinājums vēlreiz rāda Latvijas mežu un viņu ražojumu svarīgo nozīmi Latvijas tautsaimniecībā.

Tagad mēģināsim vēl noskaidrot, cik cilvēku Latvijā aizņemti ar dažādu darbu izpildīšanu pie koku materiāliem, cik cilvēkiem sagādā darbu un peļņu Latvijas meži. Nosekosim koku gaitām no meža līdz patēriņa, izlietošanas un eksporta vietām. — Mežu resorā uz 1928. gada 1. aprīli bija nodarbināti: centrā, t. i. mežu departamentā, 169 personas, uz vietām — 3.706 (mežziņi un mežsargi), kopā 3.875 personas. Arī dažādos mežu resora izvedamos darbos nodarbināts zināms skaits strādnieku, kuņi minētā skaitlī neietilpst. — Par tirgus cenām 1925./26.—1927./28. gados caurmērā gadā pārdoto koku sagatavošana izmaksājusi mežu pircējiem kādus Ls 2,8 milj., koku materiālu izvešana no meža līdz upēm un dzelzceļu stacijām kādus Ls 8,1 milj., koku materiālu pludināšana kādus Ls 5,4 milj. Pēc Valsts statistiskās pārvaldes ievāktiem datiem (mēnešu biļetens 1928. g. № 5., 228. lp.) meža strādniekiem caurmērā maksātās algas 1927./28. gada ziemā bijušas sekošas:

	Strādniekam bez zirga	Strādniekam ar zirgu
L a t o s p a r d i e n u		
Vidzemē	3,72	7,50
Kurzemē	3,49	8,00
Zemgalē	3,47	7,41
Latgalē	2,80	6,00
Caurmērā Latvijā	3,50	7,35

Strādnieka bez zirga, t. i. koku materiālu sagatavotāja, caurmēra darba alga ir Ls 3,50. Ls 2,8 miljonu nopelnīšanai nostrādātas apm. $2.800.000 : 3,5 = 800.000$ darba dienas. Rēķinot koku materiālu sagatavošanas sesonu caurmērā 4 mēn., ar kādām 100 darba dienām, iznāk, ka pie koku materiālu sagatavošanas strādājuši apm. 8.000 strādnieku. — Strādnieka ar zirgu, t. i. koku materiālu izvedēja, caurmēra darba alga ir Ls 7,35. Ls 8,1 miljonu nopelnīšanai bijis jānostrādā kādas $8.100.000 : 7,35 = 1.102.000$ darba dienas. Rēķinot izvešanas darbu sesonu kādus 3 mēnešus ar kādām 75 darba dienām,

pie koku materiālu izvešanas strādājuši apm. 15.000 strādnieku ar zirgiem. — Plostnieku algu dienā var rēķināt ap Ls 6,50. Ls 5,4 miljonu nopelnīšanai nostrādātas apm. 830.000 darba dienas. Pēc Rīgas ostas valdes sniegtām ziņām dzīvo pludināšanas sezonu var pieņemt caurmērā 4 mēnešus nepārtraukta darba. Patiesībā tā ir garāka, apm. 6 mēn., bet beidzāmos mēnešos pludināšana ir vāja. Rēķinot pludināšanas sezonu apm. 120 dienas, pie pludināšanas un plostošanas nodarbināto personu skaits iznāk apm. 7.000. No vienas puses, šo skaitli padara mazāku tas apstāklis, ka pludināšanas darbus pa lielākai daļai izdara speciāli uzņēmēji ar saviem algotiem strādniekiem: uzņēmēja peļņa sastāda caurmērā kādus 10—15% (pēc Rīgas ostas valdes sniegtās informācijas). Lai konstatētu koku pludināšanā nodarbināto personu skaitu, vajadzētu iepriekš atrēķināt no kopējiem pludināšanas izdevumiem (Ls 5,4 milj.) uzņēmēju-pludinātāju peļņu. Bet, no otras puses, daļa ūdens strādnieku, piem. pie koku vaļējas pludināšanas nodarbinātie, nesaņem tik augstas algas kā augstāk uzrādītā (Ls 6,50 dienā), tā kā nostrādāto darba dienu un strādnieku skaitam vajadzētu iznākt attiecīgi lielākam. Var domāt, ka abi šie pretējie iespaidi apm. izlīdzinās. — Koku materiālu un malkas pārvadājumu svars un nobraukums sastāda gandrīz pusi no Latvijas dzelzceļu preču pārvadājumu kopsvara un kopējā nobraukuma. Ievērojot, ka daļa dzelzceļnieku nodarbināta vēl pasažieru vilcienos, pasažieru pārvadāšanā, varam pieņemt, ka ne mazāk par $\frac{1}{3}$ no visiem valsts dzelzceļu darbiniekiem (14.000) tieši un netieši strādā pie koku materiālu pārvadāšanas, tā tad apaļi 5.000 cilvēki. — Latvijas jūras tirdzniecības flotē 1928. gadā bija nodarbinātas 1.700 personas. Koku fraktis sastādīja 1927. gadā kādus 64% no kopējā kuģu firmu ieņēmuma. Varam pieņemt, ka ar koku materiālu pārvadāšanu bija nodarbinātas tāpat kādas $\frac{2}{3}$ no visiem kuģu ļaudīm, tā tad apm. 1000 personu.

1925/26.—1927/28. gados lauku iedzīvotājiem caurmērā gadā izsniegti no valsts mežiem par taksu 290.000 cšm. būv- un lietkoku (nerēķinot mizu u. t. t.) un 1.436.000 kraujmetru dedzināmās malkas. Pieņemot, ka caurmēra attālums starp mežu un lauksaimnieka mājām ir apm. tāds pats, kā attālums starp cirsmu un pludināmo upi vai dzelzceļu staciju, pie kokiem pieliktā laucinieku darba vērtība ir sekoša (ņemot par pamatu K. Birnbauma aprēķinus): sagatavošanas izdevumi uz 1 cšm. balķu Ls 0,74, uz 1 kraujmetru dedzināmās malkas Ls 1,19; izvešanas izdevumi uz 1 cšm. balķu Ls 4,05, uz 1 kraujmetru dedzināmās malkas Ls 2,00. Sagatavošanas darbu kopvērtība iznāk apm. Ls 1,9 milj., izvešanas darbu kopvērtība —

Ls 4,0 milj. Pieņemot koku materiālu sagatavošanas periodu tāpat 4 mēn. un izvešanas periodu 3 mēnešus, sagatavošanas darbi prasījuši kādas 543.000 darba dienas un kādus 5.400 strādniekus, izvešanas darbi — kādas 541.000 darba dienas un kādus 7.200 strādniekus ar zirgu. Protams, ka mežu materiāli izsniegti daudz lielākam skaitam lauku iedzīvotāju un tā tad koku materiālu sagatavošanā un izvešanā ņēmuši dalību nesamērojami vairāk cilvēku, nekā šeit aprēķinātie — kādi 13.000. Bet, lai varētu sasummēt visus mežu darbos strādājošos, vajadzīgs aprēķinu izdarīt, pieņemot vienādu darba perioda ilgumu.

1926. gadā Rīgā skaitījās 767 malkas, būvkoku un mēbeļu tirdzniecības uzņēmumi; lielākā daļa no tiem ir sīkās malkas pārdošanas. Par provinces pilsētām šādu ziņu nav. Pieņemot, ka visā Latvijā koku materiālu tirdzniecības uzņēmumu ir kāds 1000 un rēķinot, ka katrā no tiem caurmērā nodarbinātas 3 personas, visu koku preču tirdzniecībā nodarbināto personu skaits iznāk kādi 3.000.

Kokrūpniecībā caurmērā 1926—27. gados bija nodarbinātas 11.700 personas, papīrrūpniecībā — 2.700 personas, koku mehāniskā apstrādāšanā amatniecībā — kādas 3.600 personas, būvniecībā — kādi 6.000 koku darba strādnieki.

Kopējais dažādos darbos pie kokiem un koku materiāliem nodarbināto personu skaits iznāk sekošs:

	1000 cilvēku
Mežu resora darbinieki	3,9
Par tirgus cenām izsniegto meža materiālu:	
sagatavošanā	8,0
izvešanā	15,0
pludināšanā	7,0
dzelzceļu transportā	5,0
Jūras tirdzniecības flotē	1,0
Lauku iedzīvotājiem par takses cenām izsniegto koku sagatavošanā un izvešanā	13,0
Koku materiālu un izstrādājumu tirdzniecībā	3,0
Kokrūpniecībā	11,7
Kokamatniecībā	3,6
Papīrrūpniecībā	2,7
Būvniecībā	6,0
Kopā	80,0

Darbos pie koku audzēšanas, sargāšanas un izsniegšanas, sagatavošanas, izvešanas, dzelzceļu un ūdens transporta, tirdzniecības, apstrādāšanas un izlietošanas nodarbināti beidzamos gados kādi 80.000 cilvēku. Bet ne visi tie ir nodarbināti visu gadu. Par tirgus cenām no valsts mežiem izsniegto meža materiālu sagatavošanā, izvešanā un pludināšanā nodarbinātie strādājuši attiecīgi apm. 800.000, 1.100.000 un 830.000, kopā 2.730.000 darba dienas. Rēķinot caur-

mēra darba dienu skaitu gadā 300, šos darbus būtu veikuši strādādami nepārtraukti visu gadu, kādi 9.100 strādnieki. Laucinieki pie savām vajadzībām no valsts mežiem saņemto koku sagatavošanas un izvešanas strādājuši kādas 1.080.000 darba dienas; šos darbus būtu pastrādājuši nepārtrauktā darbā kādi 3.600 strādnieki. Valsts mežos ar koku materiālu sagatavošanu un izvešanu iznāk nepārtraukti nodarbināti kādi 10.000 strādnieku (privātos mežos, kuņu platība sastāda apm. 300.000 ha, mežu darbos nepārtraukti strādājošo skaits nebūs liels, varbūt, kāds 1000 cilvēku gadā, jo lielāko daļu no meža darbiem sastāda koku materiālu izvešana, un meža attālums līdz īpašnieka-lauksaimnieka mājām nav liels). Rēķinot valsts mežu caurmēra platību beidzāmos gados apaļus 1.500.000 ha, uz katriem 150 ha iznāk nepārtraukti nodarbināts 1 strādnieks. Mežsaimniecība, kā redzams, ir darba ekstensīva, pretēji lauksaimniecībai, kuņa, salīdzinot ar mežsaimniecību, ir darba intensīva. 1923. gadā, pēc lauksaimniecības skaitīšanas materiāliem, Latvijā saskaitīti 3.365.000 ha lauksaimniecības zemes. 1925. gadā, pēc tautas skaitīšanas datiem, bija nodarbināti lauksaimniecībā 767.000 cilvēki (bez nestrādājošiem piederīgiem). Uz katru lauksaimniecībā strādājošo iznāk 4,4 ha lauksaimniecības zemes. Vācijā, pēc prof. M. Endres'a (Handbuch der Forstpolitik, Berlin 1922.), Prūsijas valsts mežos (2.699.000 ha) 1912. gadā bija nodarbināti, rēķinot nepārtrauktā darbā, 34.100 cilvēki (faktiski bija nodarbināti 174.300 cilvēki.); uz katru strādnieku iznāca 79 ha meža zemes. Tas tāpēc, ka koksnes raža uz 1 ha meža zemes Vācijā ievērojami augstāka nekā Latvijā, un tās ievākšana tā tad prasa daudz vairāk darba spēka. — Nepārtraukti strādājot, visus darbus pie koku materiālu iegūšanas, apstrādāšanas u. t. t. Latvijā varētu veikt kādi 50.000 strādnieku (jāievēro gan, ka arī koku zāģētavu un būvniecības koku darbu strādnieki nav nodarbināti visu gadu; bet, no otras puses, nav šeit ieskaitīti koku darbu strādnieki dažādās citās rūpniecības nozarēs).

Tā tad Latvijas meži tieši un netieši sagādā darbu kādiem 80.000 cilvēkiem, (bez tam lielam skaitam zirgu un dažādu mašīnu, rīku un ietaišu), no kuņiem kādas $\frac{2}{3}$ ir laucinieki, galvenā kārtā lauksaimnieki. Pēc pievestiem aprēķiniem, kas pamatojās uz meža strādnieku caurmēra algām dienā, caurmēra meža darbu sesonu un pieņēmumu, ka katrs no strādniekiem nodarbināts visu sesonu (kaut gan patiesībā daļa strādnieku visu sesonu nestrādā), — viena pie koku materiālu sagatavošanas darbiem nodarbināta strādnieka caurmēra peļņa sesonā iznāk $3,50 \times 100 = \text{Ls } 350$; viena izvešanā nodarbināta strādnieka ar zirgu — $\text{Ls } 7,35 \times 75 = \text{Ls } 550$; viena pludināšanā no-

darbinātā strādnieka—Ls $6,50 \times 120 =$ Ls 780. Šī peļņa līdzinās attiecīgi apm. $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{2}$ un $\frac{3}{4}$ no strādnieka caurmēra algas Latvijā — Ls 1000 gadā. Mežu darbi galvenā kārtā notiek ziemā un tie ir svarīgākais laucinieku peļņas avots šai gada laikā (neskaitot pašu lauksaimniecību). — Nepārtrauktā darbā visas operācijas ar koku materiāliem varētu veikt apaļi 50.000 cilv. Pēc Valsts statistiskās pārvaldes datiem 1925. gadā uz 124.920 rūpniecībā strādājošām personām nācās 107.687 piederīgie, tirdzniecībā — uz 54.114 strādājošiem 58.901 piederīgais. Caurmērā uz vienu strādājošo iznāk gandrīz viens vesels piederīgais. Tādēļ var teikt, ka dažādos darbos ar koku materiāliem (rēķinot nepārtrauktu darbu) gūst peļņu un pārtiek kādi 50.000 strādājošie un kādi 50.000 piederīgie, kopā apaļi 100.000 cilvēku.

X. Meži un tautas manta.

Ar vārdu „tautas manta“ apzīmē visu to mantas objektu naudā izteiktas vērtības kopsummu, kuŗi atrodās zināmas valsts pilsoņu un valsts un pašvaldības iestāžu īpašumā. Tautas mantas vērtība ir tā summa, kuŗa būtu jāsamaksā, nopērkot pa atsevišķām daļām visu valstī atrodošos mantas objektu kopējo masu. Šai nodaļā aplūkosim mežā augošo koku un dažādos izstrādājumos un būvēs pārvērsto koku vērtību un tās attiecību pret kopējo Latvijas tautas mantas vērtību.

Mežsaimniecības kapitāla galvenā sastāvdaļa ir koksnes krāja, t. i. visu mežā augošo koku kopējā kubatūra. Otrā vietā nāk meža zeme, trešā — ēkas (mežziņu un mežsargu dzīvojamās un saimniecības ēkas u. c.), ceļi, tilti, darba rīki, instrumenti, mašīnas. Koksnes krājas vērtība sastāda kādus 90% no kopējās meža vērtības, pārējā daļa nāk uz zemi; ēkām un inventāram samērā niecīga vērtība. Latvijas valsts mežu vērtību neiespējami precīzi konstatēt, tāpat kā tas vispārīgi nav iespējams attiecībā uz dažādu nekustāmu un kustāmu mantu. Bet apmēram to varam noteikt pēc koksnes krājas tirgus vērtības. Uz 1924. gada 1. septembri skaitījās 644.700 ha skuju koku mežu, 40 g. vecu un vecāku; tāda paša vecuma lapu koku mežu bija 95.800 ha, kopā apaļi 740.000 ha. Mežu departaments pārdod mežu pa lielākai daļai pēc platības. 1922/23.—1927/28. gados par 1 ha par tirgus cenām pārdota meža ieņemti caurmērā 6 gados apaļi Ls 1000 (ja nebūtu izvedmuitas uz koku materiāliem, 1 ha

meža vērtība būtu augstāka un lielāka iznāktu arī visu Latvijas mežu vērtība). 40 g. vecu un vecāku skuju un lapu koku mežu koksnes krājas vērtību var pieņemt apm. Ls 740 milj. 20—40 g. vecu skuju koku mežu bija 185.200 ha, 10—40 g. vecu lapu koku mežu — 133.900 ha, kopā 319.000 ha. Līdz 20 g. vecu skuju koku mežu bija 177.700 ha, līdz 10 g. vecu lapu koku mežu bija 49.200 ha. Bez tam skuju koku retaines un ar mežu neapklāta meža zemes platība bija attiecīgi 40.600 ha un 95.600 ha, lapu koku retaines un ar mežu neapklāta platība — attiecīgi 7.600 ha un 11.700 ha. Lai gan lielākai daļai jaunaudžu koksnes krāja nav vēl realizējama, tomēr tā ir zināma valsts mežu vērtības sastāvdaļa. Jāņem vērā arī meža zemes vērtība, kas gan nav augsta, bet tomēr sastāda zināmu lielumu (1927. gadā, pēc Valsts statistiskās pārvaldes ievāktām ziņām, lauku saimniecību zemes pārdošanas cena bijusi Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē caurmērā Ls 60—70 par 1 ha). Ņemot vērā jaunaudzes un meža zemi, Latvijas valsts mežu vērtību varam noapaļot līdz Ls 800 milj. — Pēc nodaļā par mežu ienesīgumu pievestiem aprēķiniem, tīrs atlikums no valsts mežu izmantošanas beidzāmos 6 gados caurmērā gadā bijis Ls 21 milj. Kapitalizējot to ar 2,5%, konstatējam valsts mežu vērtību Ls 840 milj., kapitalizējot ar 3% — Ls 700 milj. Tā tad šis otrais mežu vērtības noteikšanas paņēmieni, tīrās peļņas kapitalizēšana, dod apm. tos pašus rezultātus kā mežu vērtības noteikšana pēc koksnes krājas vērtības.

Lauksaimnieku un pašvaldību mežu kopplatība tagad iztaisa kādus 300.000 ha (vai drusku mazāk), t. i. kādus 20% no mežu kopplatības. Rēķinot, ka šo mežu 1 ha vērtība, kvantitatīvi un kvalitatīvi zemākas koksnes krājas dēļ, līdzinās kādām $\frac{2}{3}$ no 1 ha valsts mežu caurmēra vērtības, visu privāto un komunālo mežu kopvērtība sanāk kādi Ls 100 milj. — Kopējā Latvijas mežu vērtība iznāk apm. Ls 900 milj. — Pēc mana Latvijas tautas mantas vērtējuma (sk. rakstu „Ekonomista“ 1927. g. 18. un 20. numuros) valsts mantas vērtība iznāk apm. Ls 1.800 milj. (meži, dzelzceļi un citi satiksmes līdzekļi, valsts ēkas, inventārs, naudas kapitāli). Mežu vērtība līdzinās kādiem 44% no visas valsts mantas kopvērtības, tā tad nedaudz mazāka par pusi. Meži ir valsts mantas galvenā sastāvdaļa. — No kopējās Latvijas tautas mantas vērtības, apm. Ls 5.400 milj., mežu vērtība sastāda kādus 17%, ir viena no lielākām sastāvdaļām (pārējās ir lauku saimniecību zeme, ēkas un inventārs, pilsētu ēkas un zeme, satiksmes līdzekļi, personīgas lietošanas manta, kā mēbeles, drēbes u. t. t., preču un produktu krājumi, rūpniecības uzņēmumu nekustāma un kustāma manta). — Vēl var atzīmēt valsts mežos

dzīvojošo zvēru un putnu skaitu. N. Zemīša grāmatā „Medniecība“ pievesti dati, ka pēc Mežu departamenta vietējo darbinieku ievāktām ziņām, valsts mežos dzīvojošo zvēru un putnu skaits uz 1928. gada 1. janvāri bijis apmēram sekošs: 500 hiršu, 100 briežu, 27.500 stirnu, 51.500 pelēko zaķu, 25.400 balto zaķu, 700 meža cūku, 9.600 lapsu, 1.400 caunu, 58.300 rubeņu, 71.300 meža irbju, 6.800 medņu.

Pēc nodaļā par mežiem un ēku būvniecību pievestiem aprēķiniem, lauku un pilsētu koka ēku jaunuzbūves vērtība ir apm. Ls 1.200 milj. Koku materiālu vērtība lauku un pilsētu koka un mūra ēkās kopā apm. 780 milj. Mūra ēku koka daļu vērtība ir apm. Ls 180 milj. Vispārīgi ēkās iebūvēts milzīgs daudzums koku materiālu.

Tautas mantas ievērojama sastāvdaļa ir mājsaimniecību personīgas lietošanas manta, mēbeles, drēbes un veļa, trauki, mājsaimniecības piederumi u. t. t. Savukārt, koka mēbeles ir šīs mantas ievērojama sastāvdaļa. Lai dabūtu kautkādu jēdzienu par šo koku izstrādājumu vērtību, argumentēsim sekoši. 1925. gada tautas skaitīšanā (pēc Valsts statistiskās pārvaldes izdevuma „Otrā tautas skaitīšana Latvijā 1925. gada 10. februārī. III.“, Rīga 1926.) reģistrēti 975.000 neprecējušos, 696.000 precējušos, 154.000 atraitņu un 6.500 šķirtu. Saskaitot kopā pusi no precējušos skaita, atraitņu un šķirto skaitu, iegūstam skaitli 510.000, ko varam uzlūkot par minimālo mājsaimniecību skaitu Latvijā, pieņemot, ka neprecējušamies savu atsevišķu mājsaimniecību nemaz nav (neprecējušies vecāki par 25 gadiem sastāda 196.000; daļai no tiem būs arī atsevišķas mājsaimniecības). Latvijas iedzīvotāju skaits 1925. gadā bija 1.845.000; uz 1 mājsaimniecību iznāk 3,6 personas. Neiespējami precīzi konstatēt mēbeļu vērtību, bet iespējams pieņemt katrai mājsaimniecībai caurmērā zināmu skaitu visparastāko koka mēbeļu un konstatēt to apmēra vērtību. Jāievēro, ka Rīgā un citās pilsētās ievērojamā daļā mājsaimniecību mēbeļu ir daudz un to vērtība liela, daži tūkstoši latu uz mājsaimniecību; turpretim, uz laukiem, sevišķi Latgalē, mēbeļu kvalitāte un vērtība daudz zemāka. Tādēļ pieņemsim caurmēra mēbeļu skaitu un vērtību uz vienu mājsaimniecību visā Latvijā sekošu: 3 gultas pa Ls 30.—, 1 skapis pa Ls 40.—, 1 kumode — Ls 20.—, 2 galdi pa Ls 6.—, 6 krēsli pa Ls 3.—. Vienas mājsaimniecības mēbeļu vērtība iznāk kādī Ls 180. Visu 510.000 mājsaimniecību mēbeļu vērtība iznāk gandrīz apaļi Ls 100 milj., kā redzams, ievērojama summa. — Bez tam daudz mēbeļu ir arī tirdzniecības uzņēmumos, valsts un pašvaldību iestādēs un uzņēmumos. Tirdzniecības uzņēmumu skaits visā Latvijā ir ap 40.000 (pēc nodokļu departamenta sniegtām ziņām). Tanīs ir liels skaits galdu, barjēru, plauktu,

kastu u. t. t. Tāpat dažiem desmitiem tūkstošu valsts un pašvaldību darbinieku ir savi galdi, krēsli; bez tam iestādēs vēl ir daudz skapju u. t. t. Skolās, slimnīcās, patversmēs, viesnīcās tāpat ir liels skaits dažādu koka mēbeļu.

Iepriekšējās nodaļās jau ir aizrādīts uz tādiem svarīgiem koka izstrādājumiem — Latvijas tautas mantas sastāvdaļām, kā: dzelzceļu gulšņi, koka tilti, telegrāfa-telefona stabi, rati, ragavas, dažāds lauksaimniecības un rūpniecības inventārs un darba rīki, dzelzceļu vagoni, trauki un mājsaimniecības piederumi no koka u. t. t. — Iznāk, ka mežu, koka ēku un mūra ēku koka daļu, mēbeļu un citu koka izstrādājumu kopvērtība sastāda pāri par $\frac{1}{3}$ no visas Latvijas tautas mantas kopvērtības. Šis aprēķins vēlreiz labi raksturo, kāda nozīme ir jau iegūtiem un apstrādātiem kokiem un vēl mežā augošiem kokiem Latvijas tautsaimniecībā. Mantas objekti, kas izgatavoti no koka, spēlē Latvijā lielu lomu un tāda pat loma pieder Latvijas mežiem, kuŗi dod savus produktus — koku materiālus, ar kuŗu palīdzību iespējams visu šo „koka mantu“ uzturēt, atjaunot un paplašināt. Latvija vēl stīprā mērā ir „koku kultūras“ zeme.

XI. Koku materiālu cenu attīstības tendences pasaules tirgū.

Koku materiālu cenas (domāti šeit būv- un lietkoki) lielākos laika periodos pakāpeniski bet neatlaidīgi pieaug. Piem. prof. M. Endres savā grāmatā „Handbuch der Forstpolitik“ (92. lp.) pieved datus, pēc kuŗiem iznāk, ka no Prūsijas valsts mežiem izsniegto koku materiālu caurmēra cena par 1 m³ 1861.—1870. gados bijusi 5,62 markas, 1913. gadā — 11,1 markas. Kādos 50 gados cena pakāpeniski pieaugot gandrīz dubultojusies. Koku patērēšanas vietās, piem. Anglijā, cenas gan nav tik daudz cēlušās. (Jautājums šikāki aplūkots divos darbos, no kuŗiem otrais domāts kā turpinājums pirmam: 1) Dr. K. Rubner. Die Bewegung der Holzpreise in Deutschland vom Beginn des Weltholzhandels bis zum Weltkrieg. Neudamm 1920. 2) Dr. K. Kalbhenn. Die Bewegung der Holzpreise in Deutschland vom Ende des Weltkrieges bis Herbst 1923. Neudamm 1924.) Turpretim, rudzu cena šai pašā periodā palikusi gandrīz uz vietas; tas pats sakāms arī par dažiem citiem produktiem. Līdzīgs cenu pieaugums konstatējams arī citās valstīs: Ziemeļamerikas Sav. valstīs, Krievijā u. t. t. Saimnieciskās krīzes periodos koku materiālu cenas arī kritās, bet tomēr,

aplūkojot garāku laika periodu, tās noteikti un pastāvīgi ceļās. Šādas parādības galvenais iemesls sekošs. Iedzīvotāju skaits pasaulē strauji pieaug. 1900. gadā pasaules iedzīvotāju skaits novērtēts uz 1588 milj., 1920. gadā — uz 1819 milj. (pēc A. M. Carr-Saunders. Population. The Encyclopaedia Britannica, 13. izdev. 1926. g., 31. sēj., 186. lp.) 20 gados pasaules iedzīvotāju skaits pieaudzis par 231 milj., caurmērā gadā par 11,6 milj. Pēc Tautu Savienības izdotā starptautiskā gada grāmatā (Annuaire statistique international 1927, Genève 1928.) pievestiem datiem 1913. gadā pasaules iedzīvotāju skaits novērtēts uz 1808 milj., 1926. gadā — uz 1927 milj.; pieaugums 13 gados iztaisa 119 milj., caurmērā gadā 9,2 milj. Lai gan par plašām valstīm un zemēm, piem. Ķīnu, Afriku, Dienvidameriku, iedzīvotāju skaita un pieauguma vērtējumi dažādiem autoriem iznāk stipri dažādi, jo šais apgabalos nepastāv tautas skaitīšana un dzimstības-mirstības kārtīga reģistrācija, tomēr apmēram var teikt, ka mūsu laikā kādi 10 milj. cilvēku katru gadu nāk pasaulē klāt. (Eiropā, Ziemeļamerikā, Austrālijā arvienu vairāk izplatās apzinīga bērnu skaita ierobežošana, kas ar laiku, domājams, samazinās lielo pasaules iedzīvotāju pieaugumu. Tomēr tuvākā nākotnē atslābums šai ziņā nav gaidāms, jo lielākā daļa cilvēces atrodās vēl uz zema kultūras attīstības līmeņa un tā tad vairojās neierobežoti, tādā kārtā atsvērdama dzimstības samazināšanos kulturēlākās baltās rāsas valstīs). Jāievero, ka aplūkotā periodā ietilpst arī pasaules kara un Krievijas revolūcijas gadi, kad Eiropā daudzi miljoni cilvēku gāja bojā kara laukā, izmira no slimībām un bada, un kad arī dzimstība kara un pirmajos pēckara gados bija stipri samazinājusies. Pastāvot mieram, iedzīvotāju pieaugums pasaulē būtu bijis lielāks. Lai gan lielākā daļa no iedzīvotāju pieauguma krīt uz nabadzīgām un siltām zemēm, arniecīgu koksnes patēriņu, tomēr šis pieaugums izsauc vajadzību pēc jauniem dzīvokļiem, kurināmā, darba rīkiem, mājražniecības piederumiem, rūpniecības un satiksmes līdzekļu paplašināšanas. Visu šo vajadzību apmierināšana prasa lielu daudzumu koku materiālu izlietošanu. Līdz šim nabadzīgās un nekulturēlās tautas, kā ķīnieši, indusi, afrikāņi, sāk civilizēties un sakarā ar to viņu materiālās prasības pēc ērtākas dzīves un lielāka patēriņa pieaug. Tāpat visādi izgudrojumi ķīmijā un ķīmiskā tehnoloģijā izsauc jaunus koksnes izlietošanas veidus un tādā kārtā palielina koku materiālu patēriņu. Kāds amerikāņu autors kādā no Sav. valstu lauksaimniecības departamenta izdevumiem runājot par koka nozīmi Sav. valstīs, izsakās: „Koka laikmets nav palicis mums aiz muguras, viņš itin labi var būt mums vēl priekšā.“

Turpretim, mežu platība visā pasaulē arvienu samazinās. Attiecīgo datu par visu pasauli nav, bet zināmu ieskatu par to dod sekoši salīdzinājumi. Pirmatnējā mežu platība Sav. valstīs bijusi apm. 822 milj. akru (=330 milj. ha; 1 akrs = 0,4 ha), tagadējā — tikai 470 milj. akru (=190 milj. ha), no tiem tikai 138 milj. akru pirmatnēju mežu (virgin forest), 114 milj. otrreiz augušu zāgkoku lieluma koku mežu, 136 milj. akru dedzināmās, papīr- un stutmalkas lieluma koku mežu un 81 milj. akru ar mežu neapklātas mežu zemes (pēc Statistical Abstract of the United States 1925 un Agriculture Yearbook 1922). Līdzīgos apmēros izcirsti un iznīcināti arī Kanādas meži. Abās minētās zemēs, tāpat arī citās, katru gadu iegūst no mežiem daudz lielāku koksnes vairumu nekā dabisko pieaugumu. Maz rūpējās pie tam par izcirsto meža gabalu apmežošanu. Bez tam lielus meža gabalus katru gadu iznīcina aiz neuzmanīgas apiešanās ar uguni; vienā pašā 1921. gadā Sav. valstīs 38.400 meža degšanas gadījumos izdeguši apm. 8 milj. akru (=3,2 milj. ha) meža. — Tādā kārtā pieprasījumi pēc koku materiāliem pasaulē aug, turpretim, piedāvājums sāk samazināties. Tas izsaucis lielas bažas tādās ārkārtīgi augsta koku materiālu patēriņa zemēs, kā Sav. valstīs un Kanādā, un arī lielākā koku materiālu importa valstī visā pasaulē, Lielbritānijā, jo koku materiālu trūkums var atstāt smagu iespaidu uz šo valstu tautsaimniecībām. Tuvākā nākotnē, pēc lietpratēju domām, var sākties koku materiālu cenu strauja celšanās. Zemāk īsumā aprakstīti šīs gaidāmās cenu celšanās tuvāki iemesli. Dati ņemti no: 1) Sav. valstu lauksaimniecības departamenta gada grāmatas (Agriculture Yearbook) par 1920., 1922. un 1923. gadiem; 2) R. Zon and W. M. Sparhawk. Forest Resources of the World, London 1923; 3) Lord Lovat (S. J. Fraser). Forestry. The Encyclopaedia Britannica, London 1926, 13. izdev., 30. sēj.; 4) Stuart Chase. Tragödie der Verschwendung, Berlin 1927 (Tragedy of Waste); 5) A. Reichwein. Die Rohstoffwirtschaft der Erde, Jena 1928; 6) H. S. Graves. Conservation of Natural Resources. The Encycl. Brit., 13. izdev., 30. sēj.

Mežus var sadalīt cietu koku un mīkstu koku mežos. Vispārīgi ņemot, cietie ir lapu koki, mīkstie — skuju koki. Cietie koki sadalās divās grupās: mērenā klimata joslas cietie koki, apm. 1.200 milj. akru, un tropiskie cietie koki, apm. 3.600 milj. akru, kopā apm. 4.800 milj. akru. Mīkstie, skuju koki apklāj daudz mazāku platību — pāri par 2.500 milj. akru. Gandrīz visi tie aug mērenā klimata joslā, zemes ziemeļu puslodē; pāri par 80% no tiem atrodās apgabalā starp 45. un 70. ziemeļu paralēli. Tikai 10—15% no pasaules mežiem

vēd kārtīgu mežsaimniecību un tikai par šiem mežiem ir iegūstama informācija par koksnes krāju, gada pieaugumu u. t. t. Par pārējiem mežiem pastāv daudz nedrošākas ziņas. Divi ievērojami Savienoto valstu mežu resora valdes locekļi, Zon's un Sparhawk's izdarījuši pamatīgu pazaules mežu krājumu vērtējumu. — Pasaules cieto koku krājumi ir pietiekoši lieli. Var gan nākotnē rasties atsevišķu sugu koku trūkums, bet visā visumā cieto koku krājumi ir tik lieli, ka nekādas bažas par viņu aprūkšanu nepastāv. Citādi ir ar mīkstiemiem kokiem. Šo mežu nociršana un iznīcināšana visā pasaulē iet ātriem soļiem uz priekšu. Rūpnieciski attīstītās valstīs kā lietkokus izlieto visvairāk mīkstos kokus, piem. Lielbritānija, lielākais koku materiālu importiers visā pasaulē, ievēd mīkstos kokus $\frac{9}{10}$ no visa sava koku importa. Vienīgās lielās eksporta zemes, kurās koku materiālu ieguvums nepārsniedz pieaugumu, ir Somija un Sibīrija. Savienotās valstīs, kas patērē gandrīz pusi no visa pasaules koku patēriņa, izmanto savus mīksto koku mežus par koksnes pieaugumu 4-kārtīgi lielākos apmēros. No pirmatnējiem mežiem atlikuši tikai 137 milj. akru. Katru gadu tiek nocirsti apm. 5,5 milj. akru. Visu mežu koksnes krāju vērtē uz 745 miljardiem kub. pēdu. Katru gadu izmanto (un iznīkst no uguns, kaitekļiem un slimībām) kādus 25 miljardus kub. pēdu. Koksnes gada pieaugums tiek vērtēts tikai uz 6 miljardi kub. pēdu. Tādā kārtā pie tagadējiem mežu izmantošanas apmēriem, Sav. valstu meži būs izcirsti kādos 30—35 gados. Jau tagad austrumu valstu meži ir pilnīgi izcirsti, iet uz beigām arī dienvidus valstu mežu izciršana. Koku iegūšanas centris pārgājis uz Klusā okeāna piekrastes valstīm, kas atrodās no galveniem tirdzniecības un rūpniecības centriem Sav. valstu austrumos kādu 3.200 km attālumā pa dzelzceļu. Tādēļ: 1) austrumu valstīs, kur dzīvo $\frac{4}{5}$ no visiem iedzīvotājiem, koku materiālu cenām ievērojami jāceļās un 2) Sav. valstīs var parādīties kā zāģkoku pircējs Eiropas tirgū. Sakarā ar šādām uztraucošām izredzēm daudz tiek rakstīts par šo jautājumu un tiek vesta no lauksaimniecības departamenta puses un no privātiem speciālistiem propaganda par koku materiālu taupīgāku sagatavošanu mežā, taupīgāku izstrādāšanu rūpniecības uzņēmumos un taupīgāku izlietošanu būvniecībā un citās nozarēs. Līdz šim šai ziņai valda ārkārtīga izšķērdība. Vispārīgi amerikāņi savu lielo saimniecisko labklājību, savu lielo mantu un ienākumu ieguvuši un iegūst lielā mērā vēl tagad uz lielo dabas bagātību nesaudzīgas izmantošanas rēķina. Amerikāņi ņēmuši no dabas balvām cik tik vien varējuši, nedomādami par kādreizējo iespējamo dabas krājumu izsīkšanu. Tāds pat liktenis kā mežiem, ir bijis lauksaimnieciski izmantojamai zemei, kas

izsūkta, nedabunot no barības vielām neko atpakaļ, — ogļu raktuvēm, naftas avotiem u. t. t. Tagad, kad dabas krājumi draud tuvākā nākotnē izsīkt, radusēs (jau pirms pasaules kara) kustība par dabas bagātību uzglabāšanu, to racionālu no tautsaimnieciska viedokļa izmantošanu. Mežu speciālisti aizrāda, ka koku materiāli līdz šim iegūti no meža tāpat kā akmeņogles no ogļu raktuvēm, t. i. nerūpējoties par nocirsto mežu atjaunošanu, jaunu mežu audzēšanu. 1922. gada lauksaimniecības departamenta gada grāmatā ievietots pazīstamāko Amerikas mežkopju kopējs plašs raksts zem virsraksta „Timber: Mine or Crop?” (Koki: raktuves vai raža?). Šai apcerējumā uzstādīts jautājums, vai koki jāuzlūko, kā līdz šim, par „raktuvju produktu“, vai par meža doto koksnes ražu. Atbilde, protams, ir tā, ka no tautsaimnieciskā viedokļa visas tautas interešu labā jāsaskaņo koksnes iegūšana ar koksnes dabisko pieaugumu: no vienas puses, ierobežojot ārkārtīgo izšķērdību koku materiālu sagatavošanā, izstrādāšanā un izlietošanā (pēc kāda speciālista vērtējuma ar šādu izšķērdību, kuŗu pilnīgi iespējams likvidēt, Sav. valstis katru gadu zaudē kādus 500 milj. dol.=Ls 2.600 milj.), no otras puses, atjaunojot mežu izcirstos apgabalos un pasargājot esošo mežu no ugunsgrēkiem, kaitekļiem un slimībām.

Arī Kanādā stāvoklis nav iepriecinošāks. 1923. gadā Kanādas mīksto koku mežu koksnes krāju vērtēja uz 200 miljardiem kub. pēdu, no kuŗiem tikai pusi pie pastāvošiem saimnieciskiem apstākļiem var izmantot ar peļņu. Katru gadu tiek nocirsti, nodeg un nonīkst no dažādiem kukainiem un slimībām kopā kādi 4 miljardi kub. pēdu. Iznāk, ka tagadējos apstākļos izmantojamie meži (apm. 100 miljardi kub. p.) būs izcirsti kādos 25 gados.

Tāpat Eiropā stāvoklis ar mīkstiem kokiem nav apmierinošs. Galvenie mīksto koku eksportieri ir Zviedrija, Somija, Norvēģija, Krievija un Polija. Zviedrijā beidzāmos gados izrādījies, ka koku izmantošana pārsniedz koksnes pieaugumu par kādiem 100 milj. kub. p. gadā. Somijā koksnes ieguvums apmēram saskan ar pieaugumu vai pat mazāks par to. Norvēģija jau ilgus gadus dzīvo no savu mežu kapitāla, koksnes ieguvums pārsniedz pieaugumu par kādiem 50 milj. kub. p. gadā. Grūti noteikt, kādā mērā Eiropu un Ameriku spēj apgādāt koku materiāliem Eiropas Krievija. Nerunājot par Krievijas tagadējo politisko stāvokli, pastāv apstākļi, kas Krievijas koku izmantošanai novelk zināmas robežas. Krievijas skuju koku mežu galvenā daļa atrodās uz ziemeļiem no 50. paralēles. Koksnes pieaugums šeit nelabvēlīgā klīмата dēļ mazs. Krievijas meži aug uz tik milzīgas zemes platības ar tik trūcīgiem satiksmes līdzekļiem, ka

tagadējos apstākļos un pie tagadējām koku materiālu cenām atmaksājās izmantot tikai mazu daļu no tiem. Eiropas Krievijas iedzīvotāju skaits 1926. gadā apm. līdzinājās Sav. valstu iedzīvotāju skaitam (1925. gadā 115 milj.). Krievijas dienvidus apgabalos mežu ļoti maz, Ukrainā piem. tikai 7,5% no zemes kopplatības, 0,12 ha uz 1 iedzīvotāju. Tādēļ dienvidus apgabalos jāieved koku materiāli no Ziemeļ-Krievijas. Tiek vērtēts, ka pirms kara Eiropas Krievija dzīvojusi no sava mežu kapitāla, ka koku materiālu ieguvums pārsniedzis gada pieaugumu. Turpretim daži Krievijas autori norāda uz pretējo stāvokli.

Sibīrijas mežu platība gan ir liela, bet tagadējos saimnieciskos apstākļos ir izmantojami tikai Klusā okeāna piekrastes un Amūras apgabala meži. Centrālās Sibīrijas galvenie mežu masīvi būs izmantojami tikai tad, kad politiskie apstākļi Krievijā būs tādi, kas atļaus ārzemju kapitālu ieguldīšanu, dzelzceļu izbūvi u. t. t., t. i. visa ar mežu izmantošanu saistītā rūpnieciskā, transporta un tirdznieciskā aparāta ierīkošanu. Bet visas Sibīrijas koku eksports nevarēs iet uz Eiropu un Ameriku, jo Ķīna ar saviem 450 milj. iedzīvotāju sāk rūpnieciski attīstīties un sakarā ar to lielu daļu no vajadzīgiem koku materiāliem būs spiesta ievest no Sibīrijas. Tas pats sakams par Japānu, kuŗa tāpat spiesta kokus importēt un jau tagad ieved daudz koku no Sibīrijas.

Slēdzieni no visiem pievestiem faktiem un vērtējumiem sekoši:

1) Izņemot Krieviju, par kuŗu grūti ko noteiktu pasacīt, pasaules galvenie pirmatnējie mīksto koku krājumi būs izsmelti jau tuvākā nākotnē un arvienu lielāka paliks atkarība no izcirstiem, novājinātiem mežiem un jauniem izaudzētiem mežiem.

2) Sav. valstīs mežu un koku trūkums, domājams, iestāsies agrāk kā Eiropā.

3) Jo vairāk Sav. valstu koku materiālu iegūšana koncentrējās Klusā okeāna piekrastes valstīs, jo ātrāki rūpnieciskās ziemeļaustrumu valstīs būs spiestas sākt iepirkt Eiropas tirgū zāģkokus, tāpat kā jau tagad tās iepērk Eiropā koka celulozi.

4) Tā kā Sav. valstis patērē kādus 13,6 miljardus kub. p. mīksto zāģkoku un visā Eiropā iegūst un patērē tikai kādus 9 miljardus kub. pēdu, Sav. valstu ierašanās Eiropas tirgū atstās ievērojamu iespaidu uz koku materiālu cenām Eiropā, — izsauks to ievērojamu celšanos. Tādā kārtā Eiropas koku eksporta valstis iegūs ievērojami vairāk par saviem koku materiāliem, nekā tagad, koku materiālu loma un svars koku eksporta valstu tautsaimniecībā stipri pieņemsies. Lai gan koku materiālu cenu celšanās izsauks arī lielāku mežsaimniecības attīstību pasaulē, jaunu mežu audzēšanu, veco

mežu pasargāšanu no uguns, slimībām un kaitekļiem, tāpat ierobežos lielo izšķērdību koku materiālu iegūšanā un izlietošanā Ziemeļamerikā un citur, tomēr visi šie procesi ir lēni un tik ātri nevarēs atstāt iespaidu uz cenām, neļaujot tām celties. Tā kā, domājams, Eiropas koku eksporta valstis ilgu laiku iegūs par saviem kokiem ievērojami izdevīgākas, augstākas cenas, nekā tagadējās. Arī Latvijai tādēļ ir izredzes no visām šīm pārgrozībām koku tirdzniecības konjunktūrā daudz ko iegūt.

XII. Slēdzienu kopsavilkums.

Koku materiālu iegūšana un izlietošana Latvijā.

1) Meža zemju platība Latvijā ir ap 1,75 milj. ha; no tās 1,42 milj. ha ir valsts meži, pārējie — lauksaimnieku un komunālie. No valsts mežiem $\frac{4}{5}$ ir skuju koku, $\frac{1}{5}$ — lapu koku meži. Mežu galvenais produkts ir koku materiāli; pārējiem, — ogām, sēnēm, medijumiem, pakaišiem, kūdrai u. t. t., — samērā niecīga nozīme. Mežu departamenta noteiktā valsts mežu izmantošanas norma, kas apmēram saskan ar koksnes pieaugumu gada laikā, 1925.—1929. g. g. ir 3.161.000 m³, kas sastāv no 2.340.000 m³ (74%) skuju koku un 819.000 m³ (26%) lapu koku, un iztaisa uz 1 ha meža zemes 2,19 m³. Faktiski izsniegti no valsts mežiem 1920./21.—1927./28. gados caurmērā gadā 4.124.000 m³, kas pārsniedz izmantošanas normu par 30,5%. Normas pārsniegumi izskaidrojās ar ārkārtējiem būvkoku izsniegumiem jaunsaimniecībām un kaņā nopostītām vecsaimniecībām, kas sastāda minētos gados caurmērā gadā 23% no kopējā koku materiālu izsnieguma, un ar jaunsaimniecību virsnormas mežu likvidēšanu. Beidzāmos 5 gados (1923./24.—1927./28.) gandrīz $\frac{2}{3}$ no izsniegtiem koku materiāliem ir būv- un lietkoki, $\frac{1}{3}$ — dedzināmā malka (ieskaitot arī žaģarus un celmus). No privātiem un komunāliem mežiem iegūti caurmērā gadā apm. 600.000 m³.

2) Eksportēto koku materiālu kubatūra 1922.—1927. gados sastāda caurmērā 23,6% no visas Latvijas mežu koksnes ieguvuma, to izstrādāšanai izlietoto apaļo koku kubatūra sastāda 39,3% no visu mežu koksnes ieguvuma un 68% no visa būv- un lietkoku ieguvuma.

3) Koku materiālu izlietošana caurmērā 1925.—1927. gados bijuse sekoša. Šais gados uz ārzemēm eksportēti caurmērā gadā 1.000.000 m³ dažādu koka materiālu, galvenā kārtā dēļi, kastu daļas,

finieri, stutmalka un papīrmalka. Eksportēto koku materiālu izstrādāšanai izlietoti 1.600.000 m³ apaļu koku. Iekšzemē pālikušo un patērēto būv- un lietkoku kubatūra iznāk gadā 1.300.000 m³ (atskaitot mizu, zarus un neizlietoto galotnes daļu). Kādi 300.000 m³ būv- un lietkoku izlietoti papīrrūpniecībā (papīrmalka), dzelzceļu saimniecībā (gulšņi u. c.), zemesceļu tiltu labošanai un telefona-telegrāfa līniju paplašināšanai un remontam. Pārējie 1.000.000 m³ izlietoti galvenā kārtā lauku un pilsētu būvniecībā. Dedzināmās malkas patēriņš caurmērā gadā ir 3.400.000 kraujmetru (= 2,4 milj. ciešmetru). Lauku iedzīvotāji patērē mājsaimniecībā 1.600.000 kraujmetru gadā, pilsētu iedzīvotāji — 800.000, rūpniecība — 540.000, dzelzceļi — 120.000, kara resors — 150.000, valsts civiliestādes — 80.000, pašvaldības iestādes — 130.000 kraujmetru. Valsts meži devuši 2.510.000 kraujmetru malkas, pārējie meži — 430.000, koku rūpniecības atkritumi — 280.000, vecie gulšņi — 80.000, pārējie koki — 100.000 kraujmetru.

4) Kopējais koksnes patēriņš Latvijā 1925.—1927. gados bijis caurmērā gadā 3,7 milj. m³ (= 130 milj. kub. pēdu), kas iztaisa apaļus 2 m³ (= 70 kub. pēdu) uz 1 iedzīvotāju; no šī daudzuma būv- un lietkoku — 0,7 m³ (= 25 kub. p.), t. i. 35%. Jāievēro, ka beidzamie gadi bijuši pastiprinātas lauku būvniecības gadi, jo uzbūvētas ēkas lielā skaitā jaunsaimniecību un kaŗā nopostīto vecsaimniecību. Nākotnē koku patēriņam un eksportam jāpaliek mazākiem, ja gribam uzglabāt mežu tagadējo platību un iztikt bez koku importa.

Meži un lauksaimniecība.

1) Lauksaimnieku ieņēmums no saviem mežiem par pārdotiem koku materiāliem un malku ir apm. Ls 4 milj. gadā, pašu saimniecībā nodedzinātās, no pašu mežiem iegūtās, malkas vērtība — Ls 1,5 milj. Kopējais lauksaimnieku ieguvums no saviem mežiem līdzinās kādiem Ls 5,5 milj. Lai gan ieņēmums no mežu materiālu pārdošanas pieder pie sīkākām lauksaimnieku ieņēmumu (naudā) posteņiem, — sastāda no to kopsummas tikai kādus 2,2%, tomēr atsevišķās saimniecībās, kur meža platība un kvalitāte ir augstākas par caurmēru, mežam daudz lielāka finansiāla nozīme.

2) Ievērojami lielāka nozīme ir lauksaimnieku peļņai darbos pie izolēs, vispārīgi par tirgus cenām, pārdoto koku sagatavošanas un izvešanas no meža. Beidzāmos 3 gados tā iztaisa kādus Ls 11 milj. gadā.

3) Pēc būtības lauksaimnieki caurmērā gadā nopelnījuši pie savu no valsts mežiem saņemto būv- un lietkoku un dedzināmās

malkas sagatavošanas un izvešanas no meža kādus Ls 10 milj. Šī summa gan nav saņemta naudā, bet tā ieguldīta dažādā lauksaimnieku nekustamā un kustamā mantā, galvenā kārtā ēkās.

4) Kopējais lauksaimnieku ieguvums no saviem mežiem un no dažādiem darbiem valsts mežos ir apm. Ls 25 milj. gadā. No lauksaimnieku kopējā ienākuma gada laikā, apm. Ls 320 milj., tas sastāda 8%. Šī summa, lai gan tā sastāda ne visai lielu procentu no kopējā lauksaimnieku ienākuma, tomēr, kā ienākuma sastāvdaļa, ir ievērojama, piem. tā tikai par dažiem miljoniem latu mazāka par lauksaimnieku ieņēmumu par pārdotiem liniem (Ls 30 milj.).

5) Koki ir galvenā lauku saimniecību ēku vērtības sastāvdaļa, tādēļ tikai pateicoties plašu mežu pastāvēšanai Latvijā, bija iespējams izvest lielo agrārreformu, kuŗas galvenā un grūtākā daļa bija jaunsaimecību ēku celšana, un atjaunot kuŗā nopostīto vecsaimecību ēkas. Latvijas valsts pastāvēšanas 10 gados uzceltas uz laukiem kādas 150.000 jaunas ēkas. Bez tam liels skaits kuŗā pa daļai nopostīto, pa daļai stipri nolaisto ēku ir pamatīgi remontētas. Kopējā Latvijas pastāvēšanas laikā lauku saimecībās izvesto būvju vērtība sniedzās pie kādiem Ls 200 milj.

6) No valsts un saviem mežiem iegūtā dedzināmā malka dzīvojamo telpu apsildīšanai un ēdiena pagatavošanai spēlē diezgan ievērojamu lomu lauksaimnieku mājsaimecībā. Gadā patērētās malkas kopvērtība kādi Ls 12 milj.

7) Koks ir svarīgs materiāls lauksaimecības darba rīku, braucāmo rīku, tāpat trauku un mājsaimecības piederumu izgatavošanā, bez tam viena no galvenām izejvielām lauku mājraimecībā.

8) Latvijas zveimecībā kokam svarīga nozīme kā laivu būvmateriālam.

Meži un raimecība.

1) Kokraimecība pēc nodarbināto personu skaita ir lielākā Latvijas raimecības nozare. Šai nozarē un papirraimecībā un sērkočiņu raimecībā, kuŗu galvenā izejviela arī ir koki, kopējais nodarbināto personu skaits 1927. gadā bija 16.000, — 26% no visās raimecības nozarēs nodarbināto kopskaita. Koku amatraimecībā, ēku būvraimecībā un citās nozarēs pie koku darbiem strādājošo skaits tuvojās kādiem 14.000 personu. Tā tad kopā visās minētās koku darbu nozarēs strādā kādi 30.000 cilvēku.

2) Kopējais kokrūpniecībā, papīrrūpniecībā un sērkociņu rūpniecībā ieguldītais kapitāls ir apm. Ls 40 milj.

3) Papīru un celulozes fabrikās izlietotās papīrmalkas vērtība sastāda no kopējās izlietoto izejvielu vērtības gandrīz $\frac{2}{3}$. Koki ir Latvijas papīrrūpniecības galvenā izejviela.

4) Lauku māj rūpniecībā koks ir viens no galveniem apstrādāšanas materiāliem, no kā izgatavo ratus, ragavas, riteņus, lokus, krēslus, ratiņus vērpšanai, koka traukus u. c.

5) 1927. gadā Latvijas rūpniecības uzņēmumi patērējuši malku kā kurināmo par Ls 5,5 milj., kas sastāda 37% no visa patērētā kurināmā kopvērtības. Agrākos gados malkai kā kurināmam rūpniecībā bijusi vēl lielāka nozīme.

6) Rūpniecības uzņēmumu ēku celšanā un remontā, tāpat dažādu darba riku un cita rūpniecības inventāra remontā, koku materiāliem arī ir sava nozīme.

Meži un ēku būvniecība.

1) Lauksaimniecībā koka ēkas sastāda caurmērā visā Latvijā 87% no visu ēku kopskaita, Latvijas pilsētās un miestos — 71% no visu dzīvojamo ēku kopskaita.

2) Lauku un pilsētu koka ēku tagadējā jaunuzbūves vērtība ir apm. Ls 1.200 milj., lauku un pilsētu mūra ēku jaunuzbūves vērtība — apm. Ls 900 milj., t. i. attiecīgi 57% un 43% no visu ēku kopvērtības (Ls 2.100 milj.) Koku materiāli sastāda no visu lauku un pilsētu ēku tagadējās jaunuzbūves vērtības apm. Ls 780 milj., t. i. 37%

3) Beidzāmos gados Latvijas ēku būvniecībā izlietoto koku materiālu vērtība, Ls 25 milj., sastāda apm. 50% no visiem izdevumiem lauku un pilsētu būvniecībai. Pārējo būvniecības materiālu — ķieģeļu, cementa, skārda, krāsu, stikla u. t. t. — vērtība un būvēs ieguldītā būvstrādnieku darba vērtība kopā sastāda otru Ls 25 milj., t. i. otru pusi.

Meži un satiksmes līdzekļi.

1) Dažādi koku materiāli pēc sava svara un nobraukuma sastāda apm. pusi no visu pa dzelzceļiem pārvadāto preču kopsvara un kopējā nobraukuma (ton. — km); tā tad viens no dzelzceļu galveniem darbiem ir Latvijas mežu produktu — koku materiālu pārvadāšana.

2) Beidzāmos 5 gados, 1923./24.—1927./28., valsts dzelzceļu ieņēmumi no pārvadātiem koku materiāliem un malkas bijuši caurmērā gadā Ls 4,2 milj. jeb $\frac{1}{4}$ no kopējiem ieņēmumiem no preču transporta.

3) 3 gados, 1924./25.—1926./27., izdevumi koku materiāliem (gulšņi, dēļi, plankas, telegrāfa stabi u. t. t.) un malkai sastāda kopā caurmērā Ls 4,8 milj. gadā, jeb 39% no kopējiem izdevumiem par visiem dzelzceļu saimniecībā izlietotiem materiāliem. Tas ir lielākais šo izdevumu postenis. Latvijas valsts pastāvēšanas pirmos gados malka bijusi gandrīz vienīgais kurināmais uz dzelzceļiem. Beidzāmos gados tās agrāko vietu ieņēmušas akmeņogles.

4) Pa Latvijas iekšējiem ūdensceļiem 1927. gadā pārvadātie koku materiāli (neiskaitot tranzīta kokus) sastāda pēc sava svara 84% no visu pārvadāto preču kopsvara.

5) Kobotāžas kuģniecībā koku materiāli pēc sava svara sastāda vairāk par pusi no visu pārvadāto preču kopsvara.

6) Eksportēto koku materiālu svars līdzinās vairāk par $\frac{3}{4}$ no visu eksportēto preču kopsvara. Par visiem 1927. gadā uz ārzemēm aizvestiem koku materiāliem Latvijas jūras tirdzniecības kuģi ieņēmuši frakts naudas apm. Ls 12,4 milj., kas līdzinās $\frac{2}{3}$ no kuģu kopējiem ieņēmumiem šai gadā. Latvijas jūras tirdzniecības flotes galvenais uzdevums ir Latvijas eksporta koku pārvadāšana un galvenā ieņēmumu daļa rodās tai no šiem pārvadājumiem.

7) Zemes ceļu tiltu labošanā un jaunbūvēs kokiem liela nozīme.

8) Ratu un ragavu transportā nodarbinātie pa lielākai daļai aizņemti ar koku materiālu un malkas pārvadāšanu. Kokam liela nozīme, kā ratu, ragavu un citu transporta līdzekļu remonta un jaunizgatavošanas materiālam.

9) Telegrāfa un telefona līniju uzturēšana un paplašināšana prasa lielu skaitu stabu un citu koka materiālu.

Meži un ārējā tirdzniecība.

1) Svarīgākais līdzekļu avots maksājumiem par importa precēm ir preču eksports. Kopā koku materiāli un izstrādājumi, papīrs (tikai no koka ražotais), kartons, celuloze un sērkociņi eksportēti 1922.—1927. gados caurmērā gadā par Ls 59 milj., kas sastāda caurmērā no šī perioda eksporta kopvērtības 35%, tā tad drusku vairāk par $\frac{1}{3}$.

2) No importa preču faktiskās vērtības 1922.—1927. gados koku un no tiem ražotu preču eksporta vērtība sastāda 29%. Ar

kokiem un to produktiem Latvijas iedzīvotāji samaksājuši nedaudz mazāk par $\frac{1}{3}$ no visas par importētām precēm ārzemniekiem maksātās summas.

3) No kopējās no ārzemēm ienākušās maksājumu summas, Latvijas maksājumu bilances kredita, caurmērā 1922.—1927. gados, Latvija ieņēmusi no ārzemniekiem par pārdotiem koku materiāliem, koku izstrādājumiem, papīru, celulozi un sērkokociņiem 26⁰/₀, t. i. drusku vairāk par $\frac{1}{4}$ daļu.

4) Eksportēto un iekšzemē izlietoto koku materiālu, izstrādājumu un no kokiem ražotu preču vērtība (izņemot lauku saimniecībās izlietos kokus), patērētās dedzināmās malkas vērtība (izņemot lauku saimniecībās patērēto malku) un meža ogu, sēņu un nomedīto zvēru un putnu vērtība sastāda kopā apm. Ls 109 milj. gadā, kas līdzinās 14⁰/₀ no kopējā Latvijas tirgotāju apgrozījuma.

Mežu ienesīgums un mežu nozīme valsts financēs.

1) Faktiskais kārtējais tīrais atlikums no valsts mežu izmantošanas 1922./23.—1927./28. gados bija caurmērā gadā Ls 21 milj., kas sastāda uz 1 ha meža zemes Ls 14. Faktiskais atlikums ir par $\frac{1}{3}$ augstāks par Mežu departamenta grāmatvedības uzrādīto oficiālo atlikumu. 1925./26.—1927./28. gados kārtējie faktiskie atlikumi no valsts mežu izmantošanas sastāda attiecīgi 9⁰/₀, 10⁰/₀ un 13⁰/₀ no valsts kārtējiem ieņēmumiem. 1925./26. gadā valsts mežu kārtējs faktiskais atlikums pilnīgi līdzinās kopējam valsts ieņēmumam no visiem tiešiem nodokļiem; 1926./27. gadā pārsniedz to.

2) Valsts meži ir lielākais pēc sava kapitāla valsts uzņēmums Latvijā. Tikai pēc valsts mežiem nāk valsts dzelzceļi un pasts-telegrāfs. Valsts meži dod arī lielāko tīro atlikumu.

3) Faktiskais kārtējais tīrais atlikums no valsts mežu izmantošanas caurmērā 6 gados, Ls 21 milj. gadā, sastāda uz 1 iedzīvotāju pāri par Ls 11 gadā, uz 1 strādājošo Ls 19, kas apm. līdzinās vienkārša strādnieka-vīrieša veselās nedēļas darba algai. Tādā kārtā nodokļu maksātājiem ieņēmumi no valsts mežiem sagādā jūtamu atvieglojumu.

4) Financiēlas krīzes laikos valsts ar valsts mežu pastiprinātu izmantošanu vai daļas pārdošanu var nostabilizēt savu finanču stāvokli. Valsts meži tāpat nodrošina valsts kredītspējas, noder kā garantija ārzemju kreditoriem.

5) Valsts un pašvaldību ieņēmumiem ir vēl netieši sakari ar valsts mežiem. Daļa no valstij un pašvaldībām ienākošām tirdzniec-

cības-rūpniecības un ienākuma nodokļa summām tiek ieņemta no koku rūpniecīem un tirgotājiem. Savi ieņēmumi ir arī no krāvu nodokļa no koku materiāliem. Valsts dzelzceļi gūst ievērojamu daļu no saviem ieņēmumiem par preču transportu no koku materiālu pārveidāšanas.

6) Pie tagadējiem saimnieciskiem apstākļiem lauku saimniecības ienes viņu īpašniekiem un to ģimenes locekļiem caurmērā Latvijā tikai vienkārša strādnieka darba algu, bet nedod gandrīz nekādu tīru peļņu. Tas izskaidrojās lielā mērā ar ārkārtīgi nospiedošo iespaidu, kādu atstāj uz Latvijas lauksaimniecību Latgales lauku saimniecību ārkārtīgi zemais ienesīgums. Turpretim, valsts mežsaimniecība caurmērā 6 gados devusi tīru atlikumu jeb tīru peļņu Ls 14 uz 1 ha. Pie saprātīgas rīcības vēl ievērojami lielāku tīru peļņu dod daļa no privātiem lauksaimnieku mežiem.

Meži un tautas ienākums.

1) No Latvijas mežiem iegūto koku materiālu un citu produktu vērtība un pie šo produktu iegūšanas, transportēšanas, apstrādāšanas un tirdzniecības ar tiem pieliktā cilvēku, zirgu, mašīnu un dažādu ierīču darba vērtība beidzamos gados sastāda caurmērā Ls 133 milj. gadā, kas līdzinās 15°/_o no Latvijas tautas ienākuma. Mežu produktu galīgā vērtība līdzinās pusei no visu laukaugu ražas kopvērtības.

2) Kopējais dažādos darbos pie kokiem un koku materiāliem nodarbināto personu skaits ir apm. 80.000. Tie nodarbināti pie koku audzēšanas, sargāšanas un izsniegšanas, koku materiālu sagatavošanas, izvešanas no meža, dzelzceļu un ūdens transporta, tirdzniecības, apstrādāšanas un izlietošanas. Nepārtraukti visu gadu strādājot, visus šos darbus varētu veikt kādas 50.000 personas. Dažādos darbos pie koku materiāliem (rēķinot nepārtrauktu darbu) gūst peļņu un pārtiek no tās kādi 50.000 strādājošie un kādi 50.000 to piederīgie, kopā apaļi 100.000 cilvēku.

Meži un tautas manta.

1) Latvijas valsts mežu vērtība ir Ls 800 milj., privāto un komunālo mežu vērtība — kādi Ls 100 milj., kopā apm. Ls 900 milj. No kopējās Latvijas tautas mantas vērtības, apm. Ls 5.400 milj., mežu vērtība sastāda kādus 17°/_o, ir viena no lielākām sastāvdaļām.

2) Lauku un pilsētu koka ēku jaunuzbūves vērtība ir apm. Ls 1.200 milj. Koku materiālu vērtība lauku un pilsētu koka un

mūra ēkās kopā ir apm. Ls 780 milj. Mūra ēku koka daļu vērtība ir apm. Ls 180 milj. Ēkās iebūvēts milzīgs daudzums koku materiālu.

3) Koka mēbeļu vērtība privātās mājsaimniecībās iznāk apm. Ls 100 milj.

4) Ņemot vērā vēl citus svarīgus koka izstrādājumus, Latvijas tautas mantas sastāvdaļas, kā: dzelzceļu gulšņi, koka tilti, rati un ragavas, lauksaimniecības un citi darba rīki u. t. t., iznāk, ka mežu, koka ēku, un mūra ēku koka daļu, mēbeļu un citu koka izstrādājumu kopvērtība sastāda pāri par $\frac{1}{3}$ no visas Latvijas tautas mantas kopvērtības.

XIII. Galavārds.

Pēc Skandināvijas valstīm un Krievijas Latvija ir mežainākā valsts visā Eiropā, arī vislielākā koksnes patēriņa valsts, bez tam koku materiālu un papīrrūpniecības ražojumu eksporta valsts. Rūpniecības un citas saimnieciskas darbības nozares Latvijā samērā vāji attīstītas, tādēļ tā noteikta agrārvalsts, ar samērā zemu tautas ienākumu un tā tad ar samērā zemu saimniecisko labklājību. Visu šo iemeslu dēļ mežiem Latvijā nesamērojami ciešāki, plašāki un svarīgāki sakari ar visām tautsaimniecības nozarēm nekā rūpnieciskās vai arī meža nabadzīgās valstīs. Meži sagādā lauksaimniekiem ievērojamu tiešu un netiešu peļņu, materiālu būvēm un dažādiem izstrādājumiem, kurināmo apsildīšanai un ēdienu pagatavošanai. Latvijas meži devuši iespēju izvest plašo agrārreformu un atjaunot kaņā nopostītās saimniecības. Meži uztura Latvijas lielāko rūpniecības nozari, kokrūpniecību, arī kokamatniecību, tāpat papīrrūpniecību un sērkokīrūpniecību, un sniedz visām rūpniecības nozarēm pēc akmeņoglēm svarīgāko kurināmo-malku. Ēku būvniecība Latvijā balstās galvenā kārtā uz Latvijas mežu produktiem, koku materiāliem. Mūsu dzelzceļu, iekšējo ūdensceļu, jūras tirdzniecības flotes, ratu un ragavu transporta galvenā nodarbošanās ir Latvijas mežu produktu — koku materiālu pārvadāšana. Koku materiāli ieņem ievērojamu vietu kopējā materiālu apgrozībā dzelzceļu saimniecībā. Koku materiāli — viena no svarīgākām Latvijas eksporta precēm, viens no lielākiem Latvijas maksājumu bilances kredīta posteņiem, tāpat viens no ievērojamākiem iekšējās tirdzniecības apgrozījumu objektiem. Valsts meži kā kapitāla tā tīrās peļņas ziņā ir pirmā vietā starp valsts

uzņēmumiem. Mežsaimniecības ienesīgums augstāks kā lauksaimniecības ienesīgums un pasaules koku tirdzniecības konjunktūras gaidāmo pārmaiņu dēļ sola palikt vēl lielāks. Liela daļa no tautas ienākuma rodās no mežu materiāliem un pie tiem pieliktā dažāda rakstura cilvēku, dzīvnieku, mašīnu un ietaišu darba; meža materiāli tādēļ ir liels tautas darba pielikšanas objekts. Ievērojama daļa no Latvijas tautas mantas sastāv no „koka mantām.“ — Tādā kārtā meži dažādā ziņā piedod Latvijai, var teikt, spilgtu „koku“ tautsaimniecības un „koku“ kultūras raksturu.

**Die volkswirtschaftliche
Bedeutung der Wälder Lettlands**

(Kurze Zusammenfassung)

Die Volkswirtschaftliche
Bedeutung der Wälder Jaltanas

(Vom Verfasser)

Holzproduktion und Holzbilanz.

1) Das Waldareal Lettlands beträgt ungefähr 1,75 Millionen ha; davon gehören ca 1,42 Mill. dem Staate, das Uebrige ist im Besitze von Landwirten oder kommunalen Institutionen. $\frac{4}{5}$ des Staatswaldes besteht aus Nadelholz — $\frac{1}{5}$ aus Laubholz. Der Hauptwert der Forste liegt im Holzmaterial, die anderen Erzeugnisse: Beeren, Pilze, Jagd, Streumaterial, Torf e. t. c, — kommen kaum in Betracht. Die vom Forstdepartement festgesetzte Exploitationsnorm — berechnet laut ungefährem Jahreszuwachs — beträgt für die Jahre 1925—1929 3.161.000 m³, wovon 2.340.000 m³ (74%) Nadelholz und 819.000 m³ (26%) aus Laubholz, bestehen, was auf 1 ha Waldareal ungefähr 2,19 m³ ausmacht. In den Jahren 1920/21—1927/28 wurden aber faktisch 4.124.000 m³ verabfolgt, was die Exploitationsnorm um 30,5% übersteigt, auf eine verstärkte Verabfolgung von Baumaterial an Jungwirte und kriegsbeschädigte Landwirte zurückzuführen ist, und jährlich 23% des ganzen verabfolgten Materials ausmacht. In den letzten 5 Jahren (1923/24—1927/28) bestehen fast $\frac{2}{3}$ der gesamten verabfolgten Holzmaterialien in Bau- und Nutzholz und $\frac{1}{3}$ in Brennholz (Stubben und Strauch inbegriffen). Die privaten und kommunalen Wälder haben jährlich ungefähr 600.000 m³ geliefert.

2) Die Menge des exportierten Holzes — von 1922—1927 — beträgt durchschnittlich 23,6% der Gesamtproduktion aller lettländischen Forste, und das dazu verarbeitete Rundholz beträgt 39,3% der Gesamtproduktion und 68% der gesamten Bau- und Nutzholzproduktion.

3) Die Verwendung von Holzmaterialien in den Jahren 1925—1927 ist durchschnittlich folgende: In der genannten Zeit wurden jährlich ins Ausland ausgeführt 1.000.000 m³ verschiedener Holzmaterialien, hauptsächl. Bretter, Kistenteile, Finiere, Grubenholz und Papierholz, wozu jährlich 1.600.000 m³ Rundholz verarbeitet wurden. Im Inlande verblieben und wurden verbraucht 1.300.000 m³ jährlich (abzüglich Rinde, Aeste und Spitzen) an Bau- und Nutzholz. Ungefähr 300.000 m³ Bau- und Nutzholz gingen an die Papierfabriken (Papierholz), Eisenbahnen (Schwellen), für Wege- und Brückenbau, sowie für Bau und Reparaturen von Telefon- und Telegrafenerleitungen. Die uebrigen 1.000.000 m³ sind hauptsächlich für Bauzwecke

in Stadt und Land verbraucht worden. Der Verbrauch von Brennholz beläuft sich im Durchschnitt auf 3.400.000 Stapelmeter jährlich (= 2,4 Mill. Festmeter), wovon auf dem Lande 1.600.000, in der Industrie — 540.000, in den Städten — 800.000, auf der Eisenbahn — 120.000, vom Kriegsressort — 150.000, den staatlichen Zivilinstitutionen, 80.000, den Selbstverwaltungs-Behörden — 130.000 Stapelmeter verbraucht worden sind. Die Staatsforste haben 2.510.000 Stapelmeter, die übrigen Wälder — 430.000 Stapelmeter Brennholz geliefert. Die Abfälle der Holzindustrie betragen 280.000, alte Eisenbahnschwellen — 80.000 und alles andere diverse Holz — 100.000 Stapelmeter.

4) Der Gesamtverbrauch allen Holzes in Lettland, von 1925—1927, betrug durchschnittl. jährlich 3,7 Mill. m³ (= 130 Mill. Kubikfuss), was rund 2 m³ (= 70 Kub.-Fuss) pro Kopf ausmacht. Davon sind 0,7 m³ (= 25 Kub.-Fuss), d. h. 35% Bau- und Nutzholz. In Betracht zu ziehen wäre, dass die letzten Jahre eine sehr rege Bautätigkeit auf dem Lande aufzuweisen hatten, wobei viele Neuwirtschaften erbaut und viele alte, vom Kriege zerstörte Gebäude wiederhergestellt sind. Der Holzverbrauch und Holzexport müssen aber in Zukunft eingeschränkt werden, falls wir unser Waldareal in seinem jetzigen Bestande erhalten und wir ohne Holzimport auskommen wollen.

Forsten und Landwirtschaft.

1) Die Einnahmen der Landwirte für aus eigenen Wäldern verkaufte Holzmaterialien und Brennholz betragen ungefähr 4 Mill. Ls jährlich. Der eigene Verbrauch an Brennholz beträgt 1,5 Mill. Ls. Die Gesamteinnahme der Landwirte aus eigenem Waldbestande beträgt ungefähr 5,5 Mill. Ls. Wenn auch die Einnahmen aus den Wäldern (in barem Gelde) zu den geringeren Hilfsquellen der Landwirtschaft zu zählen wären und nur 2,2% der Gesamteinnahmen ausmachen, so erhöht sich doch dieser Procentsatz um ein Bedeutendes für diejenigen Wirtschaften, deren Waldareal an Ausdehnung den Durchschnitt übersteigt.

2) Eine viel grössere Bedeutung für die Landwirtschaft haben die Einnahmen aus den Arbeiten vom Fällen und von der Ausfuhr des auf den Auktionen verkauften Holzes aus dem Walde. In den letzten 3 Jahren betragen die Einnahmen aus diesen Arbeiten ungefähr 11 Mill. Ls jährlich.

3) In Wirklichkeit haben die Landwirte an der Bearbeitung und Abfuhr des aus den Staatsforsten ihnen zugeteilten Bau- und

Nutzholzes, sowie auch Brennholzes 10 Mill. Ls verdient — zwar nicht in barem Gelde, sondern ist diese Summe in beweglichem und unbeweglichem Eigentum — hauptsächlich Gebäuden — angelegt.

4) Die Einnahmen der Landwirte aus eigenem Walde und den verschiedenen Arbeiten in den Staatsforsten betragen ungefähr 25 Mill. Ls jährlich, was ungefähr 8% der Gesamteinnahme der Landwirtschaft ausmacht, welche 320 Mill. Ls jährlich beträgt. Wenn auch dieser Procentsatz nicht sehr bedeutend ins Gewicht fällt, so ist er doch nicht zu verachten und auch nur um einige Millionen Ls geringer, als die Einnahme der Landwirte für Flachs (30 Mill. Ls).

5) Der Hauptwert der landwirtschaftlichen Gebäude in Lettland besteht in Holz, und nur Dank der Ergiebigkeit unserer Wälder war die Durchführung der Agrarreform möglich, deren hauptsächlichste und schwerste Aufgabe es war, neue Gebäude zu schaffen, sowie die vom Kriege zerstörten wiederherzustellen. Während des 10-jährigen Bestehens Lettlands sind ungefähr 150.000 neue Gebäude auf dem Lande erbaut worden. Ausserdem sind zahlreiche zerstörte und alte Gebäude gründlich remontiert worden. Während des 10-jährigen Bestehens des lettländischen Staates sind Gebäude im Werte von ungefähr 200 Mill. Ls errichtet worden.

6) Das aus eigenen und Staatsforsten stammende Brennholz spielt eine grosse Rolle für die Beheizung der Wohngebäude und der Zubereitung von Nahrung. Der Wert des Gesamtverbrauches von Brennholz in Lettland beträgt ungefähr 12 Mill. Ls jährlich.

7) Holz ist auch ein wichtiges Material zur Herstellung landwirtschaftlicher Geräte, Fahrzeuge, sowie Hausgeräte; ausserdem spielt Holz eine grosse Rolle in der Hausindustrie.

8) Auch für die Fischerei ist Holz von Wichtigkeit als Material für Boote.

Forstwirtschaft und Industrie.

1) Laut Arbeiterzahl ist die Holzindustrie die beträchtlichste in Lettland. Die Holzindustrie und die daran anschliessenden Papier- und Zündholzindustrien beschäftigten im Jahre 1927 bis 16.000 Personen, d. h. 26% aller in der gesamten Industrie beschäftigten Personen. Handwerk, Baugewerbe u. a. hatten ca 14.000 Angestellte — zusammen also beinahe 30.000 Personen.

2) Das gesamte in der Holz-, Papier- und Zündholzindustrie angelegte Kapital beträgt ungefähr 40 Mill. Ls.

3) Der Wert des in den Papier- und Cellulosefabriken verarbeiteten Holzes beträgt $\frac{2}{3}$ des gesamten zur Herstellung des Papiers benutzten Materials, da in der lettländischen Papierindustrie fast nur Holz verwendet wird.

4) In der Hausindustrie auf dem Lande ist Holz das Hauptmaterial zur Herstellung von Schlitten, Wagen, Rädern, Krummhölzern, Stühlen, Spinnrädern, Hausgeräten u. s. w.

5) Die lettländische Industrie hat 1927 an Brennholz 5,5 Mill. Ls verbraucht — also 37⁰/₁₀₀ vom Werte des gesamten verbrauchten Heizmaterials. Früher hatte Holz als Heizmaterial für die Industrie eine noch grössere Bedeutung.

6) Holz spielt ausserdem noch eine grosse Rolle beim Bau und bei der Remonte von Fabrikgebäuden, Inventar und Arbeitsgerät.

Holz und das Baugewerbe.

1) Auf dem Lande bestehen durchschnittlich 87⁰/₁₀₀ aller Gebäude aus Holz, in den grossen und kleinen Städten — 71⁰/₁₀₀.

2) Der jetzige Bauwert aller Holzgebäude auf dem Lande und in den Städten beträgt ungefähr 1.200 Mill. Ls, der Wert aller Steingebäude hingegen nur 900 Mill. Ls — also 57⁰/₁₀₀ und 43⁰/₁₀₀ des Gesamtwertes der Gebäude von 2.100 Mill. Ls, wobei das verwendete Holzmaterial auf 780 Mill. Ls eingeschätzt wird.

3) In Lettland wurden in den letzten Jahren im Baugewerbe 25 Mill. Ls an Holz verarbeitet — mithin 50⁰/₁₀₀ der Gesamtkosten der Bauten in der Stadt und auf dem Lande. Die restlichen 50⁰/₁₀₀ bestehen in Ziegeln, Zement, Blech, Farben, Glas u. s. w. — und in Arbeitslohn.

Forstwirtschaft und Verkehrsmittel.

1) Die verschiedenen Holzmaterialien — nach Gewicht und Entfernung berechnet — stellen ungefähr die Hälfte aller per Eisenbahn beförderten Waren dar.

2) In den letzten Jahren — 1923/24—1927/28 — betrug die Einnahme der Staatsbahnen für beförderte Holzmaterialien und Brennholz jährlich ungefähr 4,2 Mill. Ls, oder $\frac{1}{4}$ der Gesamteinnahme für Warentransport.

3) In 3 Jahren — 1924/25—1926/27 — betrugen die Ausgaben für Holzmaterial (Schwellen, Bretter, Planken, Telegrafpfosten,

u. s. w.) und für Brennholz 4,8 Mill. Ls oder 39⁰/₁₀₀ der Kosten für das gesamte von der Eisenbahn verbrauchte Material. Dieses wäre die hauptsächlichste derartige Ausgabe. — In den ersten Jahren von Lettlands Bestehen war Holz fast das einzige Heizmaterial der Eisenbahnen — in letzter Zeit sind Steinkohlen immer mehr an Stelle des Holzes getreten.

4) Auf den Wasserwegen im Inlande sind 1927 an Holzmaterial 84⁰/₁₀₀ des Gesamtgewichtes aller transportierten Waren befördert worden, wobei Transitware nicht eingerechnet ist.

5) Die per Kabotage-Schiffahrt beförderten Holzmaterialien betragen an Gewicht die Hälfte des Gesamttransportes.

6) Die exportierten Holzmaterialien betragen an Gewicht ³/₄ der ganzen Exportwaren. Für die gesamten, 1927 ins Ausland transportierten Holzmaterialien haben die lettländischen Handelsschiffe an Frachtgeld 12,4 Mill. Ls eingenommen, was ³/₄ der Gesamteinnahme der Schiffe für das Jahr 1927 ausmacht. Die Hauptaufgabe und der Hauptverdienst der Handelsflotte Lettlands besteht im Holzexport und aus diesen Beförderungen bezieht die Handelsflotte auch ihren Hauptverdienst.

7) Zum Bau und zur Remonte von Landwege-Brücken muss viel Holzmaterial verwendet werden.

8) Eine der Hauptbeschäftigungen der Lastfahren besteht im Holztransport, auch ist Holz das Hauptmaterial für den Bau und die Remonte von Lastfahrzeugen, Wagen, Schlitten und anderen Fahrzeugen.

9) Das Instandhalten und die Erweiterung von Telefon- und Telegrafienlinien erfordert eine grosse Menge Pfosten und anderer Holzmaterialien.

Forstwirtschaft und Aussenhandel.

1) Unser Warenexport ist die Hauptquelle, aus welcher die Zahlungen für importierte Waren bestritten werden können. In den Jahren von 1922—1927 sind jährlich 59 Mill. Ls an Holzmaterialien u. a. Waren — z. B. Papier (nur aus Holz gefertigtes), Karton, Cellulose, Zündhölzer — exportiert worden, was 35⁰/₁₀₀ oder ungefähr ¹/₃ des Gesamtexportes für die genannte Zeit ausmacht.

2) Vom faktischen Wert der 1922—1927 importierten Waren, beträgt der Wert der exportierten Holzmaterialien und der daraus hergestellten Waren beinahe 29⁰/₁₀₀. Durch Holz und Holzwaren hat

Lettland nicht viel weniger als $\frac{1}{3}$ aller Zahlungen für Importwaren geleistet.

3) Von der Gesamtsumme, welche laut Zahlungsbilanz vom Auslande an Lettland gezahlt worden ist, entfällt auf Zahlungen für gelieferte Holzmaterialien und daraus gefertigte Waren 26⁰/₀ — d. h. etwas über $\frac{1}{4}$ der Gesamtsumme.

4) Der Wert der exportierten und der im Inlande verbrauchten Holzmaterialien, Holzerzeugnisse und Holzwaren (ausgenommen das in der Landwirtschaft verbrauchte Holzmaterial), sowie der Wert der Waldbeeren, Pilze und des erlegten Wildes, ergibt ungefähr 109 Mill. Ls jährlich, welche Summe ungefähr 14⁰/₀ des Umsatzes der lettländischen Kaufleute ausmacht.

Die Einträglichkeit der Forsten und ihre Bedeutung für die Finanzwirtschaft des Staates.

1) Der faktische jährliche Reingewinn vor der Ausnutzung der Staatswälder in den Jahren 1922/23—1927/28 belief sich auf durchschnittlich 21 Mill. Ls jährlich, was 14 Ls pro Hektar Wald ausmacht. Der faktische Reingewinn ist um $\frac{1}{3}$ höher, als der von der Buchführung des Forstdepartementes angeführte offizielle Reingewinn. In den Jahren v. 1925/26—1927/28 ist der faktische reguläre Reingewinn aus der Forstwirtschaft auf 9⁰/₀, 10⁰/₀ und 13⁰/₀ der ordentlichen Staatseinnahmen zu bewerten. 1925/26 gleicht der Reingewinn aus der Forstwirtschaft der Einnahme des Staates aus den direkten Steuern und 1926/27 ist der Reingewinn aus der Forstwirtschaft sogar überwiegend.

2) Ihrem Kapitalwerte nach sind die Staatsforste das grösste Unternehmen des lettländischen Staates. Eisenbahnen, Post und Telegraf kommen erst in zweiter Linie. Auch geben die Forste den grössten Reingewinn.

3) Der reguläre faktische Reingewinn aus den Staatsforsten in den letzten 6 Jahren, im Betrage von 21 Mill. Ls jährlich, macht pro Einwohner etwas über 11 Ls jährlich und pro Kopf der arbeitenden Bevölkerung 19 Ls jährlich, was ungefähr dem Wochenlohn eines männlichen einfachen Arbeiters gleichkommt. Solcherart verspüren die Steuerzahler eine grosse Erleichterung durch die Einnahmen aus den Staatsforsten.

4) In Zeiten finanzieller Krisen ist es dem Staate möglich durch verstärkte Ausbeutung oder den Verkauf eines Teiles der

Forste, seine Finanzlage zu stabilisieren; ebenso sichern die Forste die Kreditlage des Staates gegenüber dem Auslande.

5) Auch auf indirekte Art stehen die Einnahmen der Staatsinstitutionen und Selbstverwaltungs-Behörden in Verbindung mit der Forstwirtschaft. Ein grosser Teil der dort einlaufenden Steuern stammen von der Holzindustrie und dem Holzhandel; auch Gewichtsteuern kommen in Betracht. Ein grosser Teil der Einnahmen der Eisenbahn stammt vom Transport von Holz und Holzwaren.

6) Bei der jetzigen ökonomischen Lage geben die Wirtschaften auf dem Lande ihren Eigentümern und Familiengliedern nur den durchschnittlichen Lohn von Arbeitern, aber fast gar keinen Reingewinn. Die überaus niedrige Einträglichkeit der Landwirtschaft in Lettgalen ist es, welche den durchschnittlichen Reingewinn der lettländischen Landwirtschaft sehr ungünstig beeinflusst. Hingegen hat die Forstwirtschaft in den letzten 6 Jahren durchschnittlich 14 Ls pro ha an Reingewinn ergeben. Ein Teil der privaten Wälder kann bei vernünftiger Ausnutzung einen noch grösseren Reingewinn ergeben.

Forstwirtschaft und Volkseinkommen.

1) Der Wert des aus den Wäldern gewonnenen Holzmaterials und der anderen Produkte, sowie der Wert der Arbeiten (Menschen, Pferde, Maschinen) bei der Zubereitung und Bearbeitung des Holzmaterials, bei Transport und Handel, beträgt in den letzten Jahren ungefähr 133 Mill. jährlich, was 15⁰/₀ des gesamten Volkseinkommens ausmacht. Der Wert der Waldprodukte gleicht dem Werte der Hälfte aller Feldfrüchte in den Jahren 1926—1928.

2) In der Holzbranche sind insgesamt 80.000 Personen beschäftigt. Dieselben arbeiten beim Heranziehen, bezw. Pflanzen, Bewachen des Waldes, Ausreichen des Holzes, Zubereiten des Holzmaterials, der Ausfuhr, b. Eisenbahn und Wassertransport, Handel, Bearbeitung und Ausnutzung. Bei ununterbrochener jährlicher Arbeit könnten diese Arbeiten von ungefähr 50.000 Personen geleistet werden, wozu noch ungefähr weitere 50.000 Familienglieder kämen, so dass die Holzbranche ungefähr 100.000 Personen zu ernähren im Stande ist.

Forsten und Volksvermögen.

1) Der Wert der Staatsforste in Lettland beträgt 800 Mill. Ls, der privaten und kommunalen — ca 100 Mill. Ls, im Ganzen also

900 Mill. Ls, das sind 17⁰/₁₀₀ des gesamten Volksvermögens, welches ungefähr 5.400 Mill. Ls beträgt.

2) Der Neubauwert der Holzgebäude auf dem Lande und in der Stadt ist ungefähr 1.200 Mill. Ls. Der Wert der bei dem Bau von Holz- und Steingebäuden verwendeten Holzmaterialien — in der Stadt sowie auf dem Lande — beträgt ca 780 Mill. Ls — bei den Steingebäuden allein 180 Mill. Ls. In den Gebäuden sind gewaltige Mengen an Holzmaterialien eingebaut.

3) Der Wert der in privatem Besitz befindlichen Holzmöbel beträgt ungefähr 100 Mill. Ls.

4) Wenn man nun noch andere wichtige Erzeugnisse aus Holz hinzurechnet — z. B. Eisenbahnschwellen, Holzbrücken, Wagen, Schlitten, landwirtschaftliche und andere Arbeitsgeräte u. s. w., so kommen wir zu dem Ergebnis, dass der Wert der Wälder, der Holzgebäude, der Holzteile an Steingebäuden, Möbel und anderer Erzeugnisse aus Holz mehr als $\frac{1}{3}$ des gesamten Volksvermögens ausmacht.

Schlussbetrachtungen.

Ausser den Skandinavischen Ländern und Russland, ist Lettland der walddreichste Staat Europas, und steht auch in erster Reihe, was den Verbrauch und Export von Holz anbetrifft. Da Lettland ein ausgesprochener Agrarstaat ist und die verschiedenen industriellen Arbeitszweige schwach entwickelt sind, kann das Volk kein hohes Durchschnittseinkommen aufweisen und ist der allgemeine Wohlstand kein glänzender. Daher steht die Forstwirtschaft in Lettland in viel engeren und umfassenderen Beziehungen zur gesamten Volkswirtschaft, als es in waldarmen Industriestaaten der Fall ist. Der Wald ist es, welcher unseren Landwirten bedeutende direkte und indirekte Einnahmen verschafft und Material zum Bauen, Kochen und Heizen liefert, und nur unsere Wälder sind es, die uns die Durchführung der Agrarreform ermöglicht haben, sowie das Erneuern der vom Kriege zerstörten Gebäude. Der Wald verschafft Lettlands grösstem Industriezweig — der Holzindustrie — Lebensfähigkeit, sowie auch unserer Papier- und Zündholzindustrie. Nächst der Steinkohle liefert Holz der ganzen Industrie das hauptsächlichste Heizmaterial. Auch das Baugewerbe in Lettland stützt sich hauptsächlich auf das Holzmaterial unserer Wälder. Unsere Eisenbahnen, Wasserwege und anderen Transportmittel arbeiten hauptsächlich an der Beförderung von Holzmaterialien. Holzmaterialien sind Lettlands haupt-

sächlichste Exportware und somit ein wichtiger Posten in unserer Zahlungsbilanz, sowie auch von Bedeutung für den Handel im Inlande.

Unter den Unternehmungen des Staates stehen die Staatsforste an erster Stelle, sowohl in Hinsicht auf das darin steckende Kapital, als auch hinsichtlich des Reingewinnes. Die Forstwirtschaft ist bedeutend einträglicher, als die Landwirtschaft und verspricht in Zukunft noch grösseren Reingewinn, infolge der zukünftigen steigenden Konjunktur auf dem Weltholzmarkte.

Ein grosser Teil des Volksvermögens steckt im Holz und ein grosser Teil des Volkseinkommens stammt von Holzmaterialien und den diversen damit zusammenhängenden Arbeiten. Menschen, Tiere, Maschinen und verschiedene Geräte sind daran beteiligt und bietet die Holzbranche allen ein grosses Arbeitsfeld.

Solcherart geben die Wälder dem lettländischen Staate den Charakter einer stark auf Forstwirtschaft und Holz basierender Volkswirtschaft und Kultur.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0304068732

10,601